

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

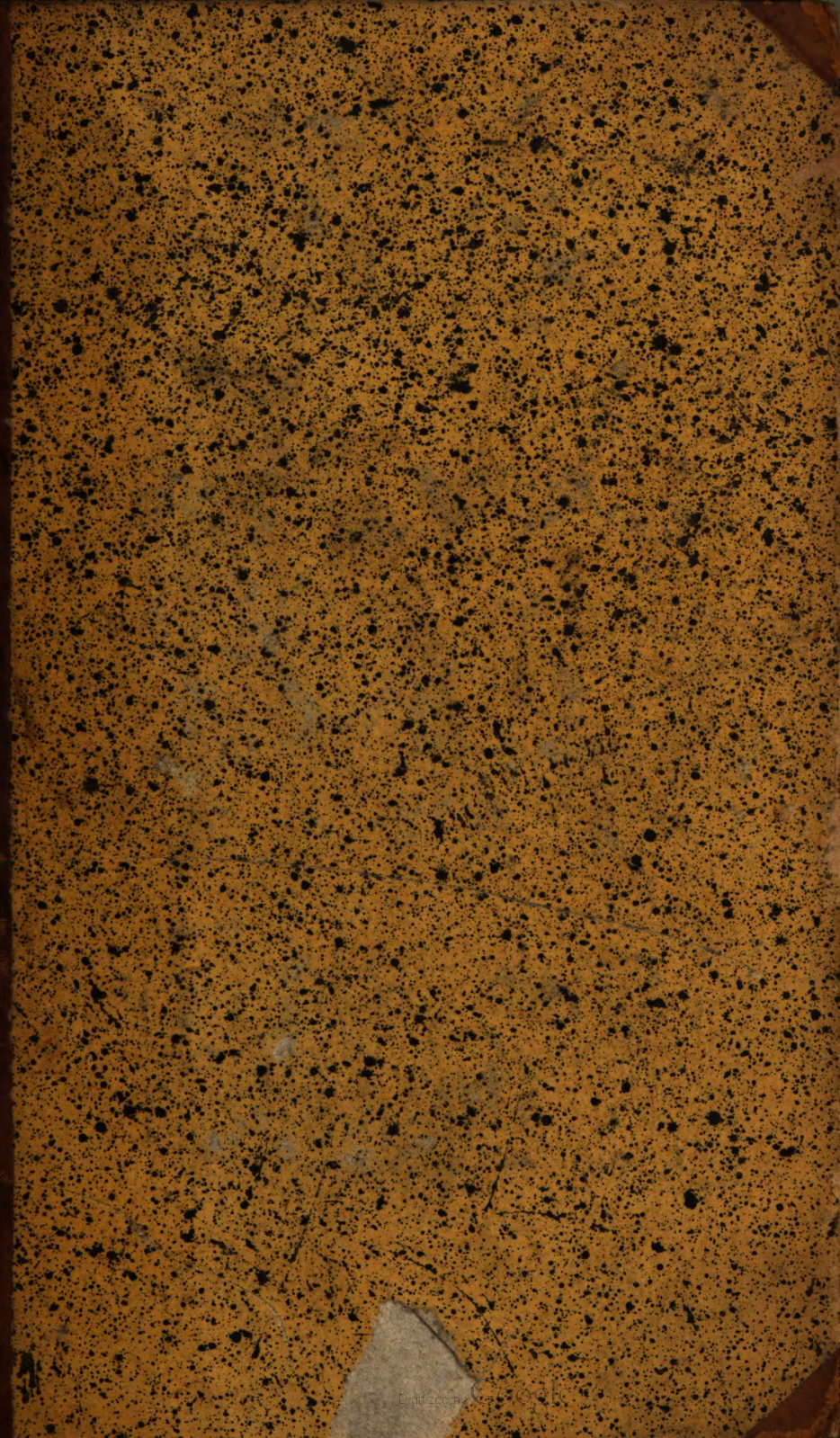
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

KW GW A100737

N I E U W E
TAAL- EN DICHTKUNDIGE
VERSCHEIDENHEDEN.

N I E U W E
T A A L =
E N
D I C H T K U N D I G E
V E R S C H E I D E N H E D E N ,

D O O R

M R . W I L L E M B I L D E R D I J K .

T W E E D E D E E L .

T e R O T T E R D A M ,
by J. IMMERZEEL, JUNIOR.
1824.

* * *

*Z*ullen wy eenmaal tot eene goede Grammatica geraken, die onze taal geen geweld aandoet, zoo is 't noodig haar uit den grond van ons denken te putten, en niet by een bloot napsraten van vreemde onderstellingen staan te blijven. Hiertoe heb ik i' allen tijde getracht onze Natie op te leiden, en dit stuksgewijze en als van voet- tot voetstap te doen, heb ik noodig gevonden eer ik eene ware Neêrduitsche Spraakkunst, waarom men my sedert jaren verzocht heeft, met vrucht in het licht geven kon. Een gewichtig punt is voorzeker dat der Buigingen en Vervoegingen, als men 't heeft willen noemen, in Naam- en in Werkwoorden. En, deze wel begrepen, zal geheel het waarachtig stelsel onzer Taal klaar en duidelijk worden, indien Maat
en

en Toon voor dat gene erkend worden dat zy waarlijk zijn. Inderdaad moet de Grammatica eener taal, zal zy bruikbaar zijn, geen boek van aanmerkelijke dikte, en ook niet verdiept in nog onopgehelderde geschilpunten zijn. Deze vooraf te vereffenen behoort overzulks; en dit was, van den aanvang af, mijn hoofdoogmerk met mijne van tijd tot tijd uitgegeven VERSCHIEDENHEDEN, en het blijft dit. Weinige punten nog zijn er overig, die op deze wijze, het verbeide Boekdeel nog ophouden, waaraan ik steeds arbeide, en hetwelk ik tevens tot de hoogste klaarheid en eenvoudigheid hoop te brengen.

1824.

B.

I N H O U D

. D E R

S T U K K E N.

OVER DE ZOOGENOEMDE GERUNDIEN. Bladz. 1

VAN DE ZOOGENOEMDE BUIGINGEN

DER NAAMWOORDEN 21

Van DECLINATIE of BUIGING in 't algemeen 23

Eigen en oorspronkelijke *Buiging der Naamwoorden* by ons 28

Lid- en Zelfstandige Voornaamwoorden 32

Beheersching of *Regimen*, en van daar verschillende NAAMVALLEN 44

Benaming en *kracht* der Naamvallen 46

Het MEERVOUDIGE en ONZIJDIGE 57

De

II INHOUD DER STUKKEN.

De CASUS EMPHATICUS	Bladz.	61
Besluit		73
AANTEEKENINGEN		74
Nadere verklaring van den aart der Naamvallen		80
VAN DE VERSIFICATIE. <i>Eerste Stuk</i>		89
VAN DE VERSIFICATIE. <i>Tweede Stuk</i>		133
Van de VERS-MAAT DER OUDEN in onze Taal		162
OVER DAN EN ALS in de Vergelijking		181
PROEVE, by wege van uittreksel uit eene VERKLARING van Spreekwoorden en Spreekwijzen		199

OVER
DE ZOOGENOEMDE
GERUNDIEN.

1910

1911

1912

O V E R
DE ZOOGENOEMDE
G E R U N D I E N.

Van *Gerundien* vinde ik by onze Hollandsche Taalkenners geen gewag, hoe gretig zy anders ook waren om zich naar de Latijnsche Grammatica, zoo veel doenlijk, te richten, en hoe domdriest zy daar dan ook in te werk gingen. Alleen *Ten Kates* naauwgezetheid, die ik juist niet altijd naauwkeurigheid noemen zal, heeft dezen Modus van 't werkwoord (zoo het al mede heeten moest,) wel uitdruklijk gedacht, en er zelfs een Neêrduitschen naam aan gegeven.

Het is zoo, dat onder de verkeerdheden der oude Latijnsche Grammatica zekerlijk, als, na Scioppius en Perizonius, ieder verstandige Taalgeleerde erkennen zal, het Leerstuk der zoogenaamde

Gerundia en *Supina* behoort. Intusfchen heeft de aangenomen form van Spraakleer naar het Latijn, alſchoon men die woorden niet overnam en met de zaak zichtbaar verlegen was, ook in dit opzicht een kennelijken indruk op de Duitſche Taaltakken gemaakt. Ten Kate die drie Infinitiven onderscheidt, een *rectus*, een *obliquus*, en één die aan het gerundium beandwoorden moet, noemt dezen laaſten een Plichtigen *infinitivus*, zekerlijk uit beſef van 't verbindende dat men, wel of kwalijk, in 't Latijnsche participium futuri paſſivi ſtelt, (waarvan de eenzelvegheid met de *Gerundia* zich licht opdoet, dan waarin wy hier thands niet treden zullen,) of om dat ten minſte *Gerundium* van *Gerundus* wordt afgeleid. — Nu, wy mogen dit by den *ſelenden*, en den *beſchuldigenden* naamval van Moonen en anderen ſtellen.

Dit echter heeft Ten Kate gezien, dat er by ons een *infinitivus* voor in de plaats treedt, zoo wel als in 't Griekſch. En hoe zeer dan zijn zoogenoemde *plichtige* Infinitivus niets anders dan zijn Infinitivus *obliquus* is, het geen Huydecoper (Proeve, XIV B. vs. 908,) ook wel toont gezien te hebben, men kan met hun beide den naam van een *Infinitus obliquus* als onderſcheiding van den eenvoudigen Infinitivus of (zoo

zy

zy het noemen) *Infinitivus rectus* aannemen of inwilligen. In 't Angelfax geeft de Grammatist daar gewoorlijk den naam van *Infinitivus derivativus* aan, in tegenstelling van den *Infinitivus primitivus*. De geleerde Rafk in zijn *Angelsaksisk Sproglære* noemt den eersten (het Gerundium) en *Navæform*, en den laatsten, of 't participium, *Tillægsform*; dat is, een *nominale* of *substantivale*, en een *adjectivale*. Doch blijven wy hier by de reeds gewone benaming.

Deze *Infinitivus obliquus* dan, is een *infinitivus* met de particula *te* daar vóór geplaatst. — Dat deze voorzetting van dat wordeken echter den infinitivus niet verandert, is zichtbaar: want het is volkomen het zelfde of ik zeg, **WELDOEN berouwt niet**, of **WEL TE DOEN berouwt niet**, en *het strekt tot WELDOEN*, of *het strekt om WEL TE DOEN*; en dus is de onderscheiding willekeurig.

Twee vragen doen zich alleenlijk hieromtrent op. Vooreerst: Wat is dit wordeken *te* hier eigenlijk? en Ten anderen: Wanneer vordert onze taal dit woordtjen voor den infinitivus? wanneer weigert zy het? en wanneer is het willekeurig?

De eerste dezer vragen beandwoordt de kundige Hinlopen. „Dat **TE** (zegt hy) is of *het*, of

A 3

„ het

„ het voorzetsel *tot*, en dit de reden, dat, als
„ men *om* heeft by de Ouden, men veelal daar
„ geen *te* heeft;” en hy stelt dezen pleonasmus
van *om te*, gelijk met ons *Van der jeugd af*.
Dat *te* een voorzetsel is, bevestigt hy met de
opmerking, dat waar *te* voor den infinitivus
staat „ *byna altoos* achter dezen infinitivus *de e*
„ *als een teeken van een afgebogen casus daar*
„ *by gezet words.*” En deze opmerking ver-
dient alle aandacht. — Maar neemt deze aan- of
opmerking het *alternatief* van *of het of tot*,
dat hy stelde, geheel weg? of achtte hy het niet
waardig, een voorbeeld by te brengen, waarin
dit *te* niet het voorzetsel *om*, maar het onzijdige
lidwoord *het* is?

Dat immers *te* ook met dat lidwoord *het* ver-
wisfeld wordt, blijkt dit niet uit het zeggen (by
voorbeeld) van: *te zwelgen en te zuipen is bee-*
stelijk; waarvoor men even zoo zegt *het zwel-*
gen en het zuipen?

Men zou 't in den eersten opslag wel zeggen;
doch inderdaad is 't zoo niet, maar daar is een
onderscheid in den zin dien het geeft. — 't Is
iets anders te zeggen: *te loopen vermoeit my*,
iets anders, *het loopen vermoeit my*. Dit gevoelt
elk Hollander; doch waar in ligt dit onder-
scheid?

De

De zaak is eenvoudig deze: Wanneer ik den infinitivus het lidwoord toeëigen, gebruik ik dien als een Naamwoord (een *nomen*); maar als ik *te loopen* zeg, is hy een Werkwoord (een *verbum*). Het eerste heeft even zoo plaats in DAT *loopen*, ZULK *loopen*, WELK *loopen*, MIJN *loopen*, UW *loopen*, enz. en alle dergelijke byvoeglijke voornaamwoorden van aanwijzing. TE *loopen*, daartegen, laat *loopen* een *verbum*. En het is hierom, en een noodwendig gevolg hiervan, dat het eerste geval een *adjectif* daar by toelaat; doch het laatste integendeel een *adverbium*. Niet, dat die *adjectiven* en *adverbien* regelmatig in vorm onderscheiden zijn, als 't geval zijn zou wanneer die laatste regelmatig de *genitive* vorm in *s* of *en* hadden, als *soms*, *vlijtelijken*; maar zy vorderen eene gants andere constructie. Het *hard loopen*, HET *schielijk eten*, HET *te lang slapen is ongezond*, toont door de plaatsing van het wijzigend woord *hard*, *schielijk*, *te lang* tuschen het lidwoord en den infinitivus, dat die infinitivus daar als *nomen* staat. Doch wanneer hy integendeel met *te* gebruikt wordt, gaat dit wijzigend woord vóór, en men zegt *hard TE loopen*, *schielijk TE eten*, *te lang TE slapen*, en de plaatsing van dit *te* achter die wijziging, betoont dat het als *verbum*

genomen wordt, en de wijziging dus een adverbium is. Zie mijne Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, I Deel, bl. 120. Of, wil men geen onderscheid tuschen adjectief en adverbium toelaten, deze constructie toont dan, dat die wijziging van *hard*, *schielijk*, *te lang*, even zoo aangemerkt moet worden als de voorzetsels, waarmee de afscheidbaar saamgestelde werkwoorden verbonden zijn, (zie het Eerste Deel dezer Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 85 en volg. vergeleken met mijne Verhandeling over de Geslachten § 90 en de Aanteek. III. aldaar,) en derhalve tevens, dat het werkwoord werkwoord blijft. *Hard TE loopen*, *schielijk TE eten*, *lang TE slapen* laat geen denkbeeld van Naamwoorden toe. Derhalve TE is nooit het HET der Naamwoorden.

Maar niet te min, het is in dergelijke uitdrukkingen niet om. — Voorzeker niet; maar daar is tweederlei TE, 't geen de onkunde verwacht; en willen wy onze moedertaal wel verstaan, zoo moeten wy deze in zin en beteekenis zeer verschillende woordekens wel onderkennen. Hiertoe gaan wy derhalve thands over.

Daar is een *te* dat loutere verkorting van het oude *tote* is, waarvoor wy nu deels *tot*, deels
te,

te, zeggen; en waaruit ook het veelal postpositive *toe* is, in tot *hier toe*. Dit woord *tote* is eene aanstipping van tong en vinger, waarom het ter aanduiding of aanwijzing van een rustpunt, en tevens ter heenwijzing naar een punt werwaart eene beweging zich strekt, dienen moet. En het is hierom, dat *te* (gelijk *tot* voorheen,) ook beide 't verblijf op een plaats, (als by voorbeeld *te Leyden*,) en de strekking waarheen (als in *te mywaart* by voorbeeld,) te kennen geeft. Zoo drukt ook *te paard*, het zitten op 't paard, *te voet*, het op zijn voeten zijn, *te water*, het middelijk *zijn* op het water uit; *ter vaart*, in een vaart; *ter sluik*, in *sluik*, dat is in *sluiking*, *sluiping*; *ter haast*, in *haast*; *ter vlucht*, in *vlucht* of *vluchtig*; enz. En ten aanzien der Naamwoorden waar men het voor plaatst, heeft het deze beteekenis, en deze alleen, behouden.

Doch anders is 't in zijne samenvoeging met de Verba. In deze beteekent het altijd de strekking naar een punt, en heeft het volkomen de kracht die ons *tot* tegenwoordig eigen is. Het synonymum van *tot* in dezen zin is van ouds, *om* of *omme*, het Latijnsche *ad*, 't Engelsche *to*; en van daar schrijven wy op de biljetten aan iemand thands nog: *Omme den Heer N.* En zoo is ook

aan. En te dezer oorzaak vervangt *te* by de verba-
thands het oude *om*, en ook *aan*. Men zei oudtijds
het is licht om zien, *om begrijpen*, *om zeggen*,
enz. nu zeggen wy *licht te zien*, *te begrijpen*,
te zeggen. En door een pleonasmus in onze taal
al vroeg ingedrongen, voegt men nu *om te zien*
enz. by één; gelijk men *van dien tijd af* zegt,
als Hinlopen met recht aanmerkt: want *af* ('t En-
gelsch *of*) is het zelfde als *van*; en *afnemen* is
van-nemen. Naderhand is *om* meer toegepast op
een plaats of beweging; en dit is de oorzaak,
waardoor deze pleonasmus van *om te doen* thands
minder pleonasmus is, en meer eene modificatie
van 't denkbeeld des daders; ja zelfs het begin-
sel waaruit eene daad spruit, uit kan drukken.

Wy zeggen op de zelfde wijs: *om te doen*;
met te doen, *van te doen*, *in te doen*, *door te*
doen; en aldus drukken wy de zoogezegde Ge-
rundia uit. En op gelijke wijze gebruiken wy
dit *te* voor het verbum overal waar wy eene
strekking naar de daad toe te kennen geven.
Dus: *ik onderneem iets te doen*; *ik onderneem*
uit te gaan. 't *Ondernemen* gaat *voor* het
doen en is het doen-zelf nog niet; *ik maak*
my gereed dat te doen; *ik vang aan, dat te*
doen (het geen eigenlijk is: *ik grijp het aan*
om het te doen, want *vangen* is *vatten in*
dat

during); en zoo ook, *ik begin het TE doen*, want *beginnen* is *beinnen*, dat is *ingaan*, *aangaan*, om te doen. Zoo, *ik besta of ondersta TE doen*, *ik vermeet my TE doen*, *ik vaar voort TE doen*, en *ik eindig TE doen*, *ik wensch TE doen*, *ik hoop*, *ik verlang*, *ik meen*, *ik verkies TE doen*, *ik tracht of poog*, *ik zorg*, *ik vrees*, *ik schrik TE doen*; alles een overgang tot het doen aanduidende, waarom men er ook *om*, *tot*, en *tegens*, by gebruikt.

Edoch onder deze werkwoorden, die, een overgang met zich meê brengende en als *toebereidingen* zijnde tot het doen, uit dien hoofde het TE vorderen, moet men de zoogenoemde hulpwoorden uitsluiten, die zich als zoodanig door het gemis van de *t* in de derde persoon onderscheiden.

Dus is het met *ik zal doen*, *ik wil doen*, *ik mag doen*, *ik moet doen*, *ik kan doen*, en *ik durf doen*, om dat zy, wijzen van doen uitdrukkende, in de plaats treden van de *MODI der Conjugatien* gelijk de Grammatici spreken; en een voort van potentialiteit (om het dus te noemen) inhouden, die de daad in het denkbeeld werkelijk omgrijpt. —

Zoo veel van het *te* dat *tot* of *om* is! Eer wy hier van afscheiden moet ik ten overvloede nog
aan-

aanmerken dat die tegenwoordige pleonasmus van *om te* ('t geen zich inderdaad als *om om* voordoet) niet zoo oud is of men vindt, als Hinlopen waarneemt, by de vroegere schrijvers: *moeilijk om zeggen, zwaer om verstaan*, enz. zonder *te*. Doch een schoon voorbeeld van de verwisfeling van dat *om* met *te*, ontleen ik uit een gefchrift van Huydecoper, toen hy volkomen Huydecoper was, en niet meer ten halve zag, als hem wel nu en dan in de *Proeve* gebeurde. Het is uit de oude vertaling van Boëtius, waar hy met recht hoogen prijs op stelt. *Daeromme seide wel Plato in Tymeo, dat het also twivelic ende zwaer was, OMME doe eerstwaerf, den Schepper der weereld VINDEN, alst nu es, hem vonden zijnde, ondoenlic en oec onmoghelic, hem weerdeghelike ghenouch TE SPREKEN lof.* Wy, tegenwoordig, zeggen derhalve ook zeer goed, *zwaar te verstaan, vreemd of wonderlijk aan te zien, moeilijk te beschrijven, licht te begrijpen*, en al dergelijke, zonder *om*, hetgeen sommige botteriken daar volstrekt by wilden, en anderen zich verbeeldden dat er slechts by wege van *ellipsis* uitgelaten wierd.

Maar wat is dan nu van het andere *te*, wanneer het (des noods) door het lidwoord *het*
ver-

verplaatst en het verbum dus tot nomen gemaakt kan worden? — Wanneer ik zeg, als hier boven: *TE loopen of hard TE loopen vermoeit my; wel TE doen of gedaan TE hebben, berouwt niemand; dit TE doen is boven mijn macht, enz.* waar ik even zoo met den infinitivus als nomen zeggen kon: *HET loopen of eenvoudig loopen, HET hard loopen of eenvoudig hard loopen; HET weldoen of eenvoudig weldoen, en dit doen, of HET doen van dit?* Dan is er blijkbaar geen overgang tot de daad, maar de daad wordt ondersteld, en geschiedt werkelijk in het denkbeeld. Wat is dan dit *te*?

't Is eenvoudig het Engelsche *to*, dat, als Lidwoord, in die taal een verbum (als zoodanig) eigen is, en daar als characteristicon by gezet wordt wanneer het absolute staat. Deze Anglicismus is by ons voor eeuwen, het zij van de naburige Anglen, met wier taal de onze zoo overgroot eene gemeenschap heeft, het zij onmiddelijk van onze Overburen aan het kanaal, wier taal en spreekvormen onze eerste verkondigers van het Christendom van hun meêbrachten, overgenomen; en van daar zeggen wy: *TE loopen of TE arbeiden, TE rusten, TE waken, TE slapen, heeft zijn tijd; geld TE betalen vordert het TE hebben;* en het vangt dus volmaaktelijk het lidwoord *het*, en strekt bloo-

blootelijk tot determineering van het woord dat op zich-zelf algemeen en onbestemd zou zijn. PRATEN heeft niets om het lijf, maar op DOEN komt het aan, en, TE PRATEN (of HET praten) heeft niets om het lijf, maar TE DOEN (of HET doen) is de zaak, verschillen volkomen zoo, als EEN praatjen en EEN daad, met HET praatjen en DE daad verschillen. Ook gebruikt men in dezen zin by het verbum-zelf dat onbepaalde lidwoord wel. Ik veracht zulk DOEN, zegt men; maar ook: ik veracht zulk EEN DOEN. Ik vrees zulk DREIGEN niet, en ZULK EEN DREIGEN. — En ook op gelijke wijze is 't aan den anderen kant met DIT of DAT doen. — Dit, vertrouw ik, zal alles ophelderen. Alleen moet ik er byvoegen dat dit te als artikel (of lidwoord) van 't verbum, in de woordschikking even zoo weinig een woord tuschen zich en dat verbum toelaat als het andere. En zoo zegt men: hard TE BLAZEN is beter dan den mond TE BRANDEN, en niet TE hard blazen; welk laatste een geheel anderen zin zou opleveren, als wy nu nog met een enkel woord zullen aanroeren.

Daar is naamlijk nog een derde TE, 't geen als voorzetsel een overmaat, een *nimum*, in eene hoedanigheid aanduidt. Wy hebben 't in ons te groot,

groot, te klein, te veel, te weinig, enz. De beteekenis is de zelfde als van *over*: *te veel* is *over-veel*, *te-klein* is *over-klein*; dat is, *OVER* het *veel* of het *klein* heengaande, *SURPASSANT la qualité de beaucoup, ou celle de petit*. Dit *te*, met *op* (als zijnde *ter op*, d. i. te opgehoogd.) kon zoo wel het Fransche *trop* maken, en 't zou eigenaartiger zijn, dan de afleiding van *troppa* (*troupe*,) uit het Italiaansch, dat eigenlijk *menigte*, maar geene *overmenigte* beteekent. Doch wat daar van zij, wy vinden het in het Angelfax desgelijks, en het werd aldaar, en even zoo by onze Ouden, ook by de werkwoorden gebruikt in dien zin van *te veel*, en meer dan te veel tot vernieling toe, voor 't welk wy nu *ver* voor de verba stellen, hetgeen eigenlijk *over* is. Dus zeiden zy: *TE slaan*, voor ons *verstaan*, *TE storen* voor ons *verstoren*, *TE breken* voor ons *verbreken*, *TE gaan* voor ons *vergaan*, *TE branden* voor ons *verbranden*, enz. en daarom schreef men van ouds *t'sagen* als *versagen*, terwijl men ook simpliciter *sagen* en altijd *versagen* schreef. En even zoo is *t'saert*, *TE saerd*; dat is *versaerd*, participium, en Kiliaan schrijft het te recht met een *d*. 't Woord is van *zeer*, als *teder*, *week*, *gevoelig*, en gaat door het werkwoord *zeeren*, *verzeeren*, 't geen in een eenigermate anderen

zin

zin ons *farren* (eigenlijk *gevoelig maken*,) is. Over welk *te* de voortreffelijke Huydecoper op Melis Stoke uitvoerig is, tot wien ik verwijze; vooral, daar dit *te* alhier buiten mijn onderwerp is. Men zie hem vooral I. Deel, bladz. 170 en volgg.

Doch nu doet zich een vreemd verschijnsel op, het geen op zich-zelf beschouwd niet zoo licht met den aart onzer taal te vereffenen schijnt. — Wy hebben hiervoor gezien dat *te doen*, *te loopen* enz. aan het zoogenaamde Gerundium beantwoordt. Beter zei men, aan het *participium futuri passivi*, gelijk Sanctius het Gerundium daar ook reeds voor verklaarde. Als zoodanig ook, maakt men by ons dat *te doen*, *te loopen*, en wat dergelijke meer is, tot een adjectivum, en zegt: *het te doene werk*, *de af te loopene baan*? Doch hoe is dat? — Een *infinitivus* als *doen*, *loopen* wordt tot substantief, dit is in den aart onzer taal, en zelfs in die der zaak; maar het laat zich niet tot een adjectief maken. Ook zegge men niet met Hinlopen, dat de *infinitivus* zich wel met eene *e* achter zich laat verlengen, als in 't Angelfax by voorbeeld, hetgeen daar een *infinitivus derivativus* genoemd wordt, waarvan boven: want dan blijft het woord een *infinitivus*, en
on-

onverbogen is het *to lufigenne* of *tot lufienne* (*amandus*), en niet, *to lufian* of *lufigean*; daar ons te integendeel die verlenging niet aanbrengt; maar alles betoont dat de verlenging met *e*, waarvan hier de zaak is, door het aanwijzend lidwoord veroorzaakt en even zoo adjectivaal is als by voorbeeld in *het groote werk*, en *de moeilijke baan*, (waarvan zie het I Deel der Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 60.); zoo als men het dan ook zelfs naar geslacht en naamval verbuigt, in *met* of *van den te vereerenen man*, hoe zeer dit en oor en gevoel stuit. De Duitscher, die voor dezen infinitivus een participium gebruikt, en wiens *hoch zu verehrender Herr und Gönner*, ieder bekend is, heeft recht, een zoodanig regimen van 't aanwijzend lidwoord en de geheele declinatie daarby, aan te nemen; maar by ons is *te doen*, *te loopen* (al beantwoordt het dan ook aan een Latijnsch participium,) geen zoogenoemd Deelwoord, maar een *infinitivus*; en derhalve is het geen adjectivum, noch kan het zijn.

Men zou dus altijd moeten zeggen: *het werk*, *door ons te doen*, of *dat te doen is*; *de baan*, *door ons af te loopen*, of *die door ons af te loopen is*. En waarlijk, het *te doene* en *af te loopene* stoot my altijd, en ik acht best zich daarvan te ont-

B

hou-

houden. Echter is 't waar, en ik ontken het niet, dat, voor of achter zijn substantivum geplaatst, het altijd eene toegevoegde kwaliteit of attribuut van dat onderwerp uitdrukt, en dus voor een *adjectivum* of *quasi adjectivum* door kan gaan; en is dit zoo door volstandig gebruik aangenomen en bevestigd, zoo kan men er (is des nood,) dan ook wel de buiging eens adjectiefs aan inwilligen. Men spreekt zoo toch wel van een *te vredene berusting* en van *on-te-vrededen*, en wie kan al de vuiligheid federt, de omkeering des Lands door de Dreggodenpriesters in ons Taalheiligdom saamgehoopt, uitwerpen!

Ik zou hiermeê besluiten, vloeide er uit het geen den inhoud dezer kleine onderzoeking uitmaakt niet nog iets voort, 't geen ik te aanmerkelijk acht om niet by te brengen. — Is het ééne *te* een afgescheiden en onafhankelijk op zich-zelf staande voorzetsel als *tot*, en het andere een lidwoord, aan het werkwoord eigen; hoe ongerijmd blijkt dan niet te zijn die belachlijke spelling, nu ingevoerd, volgens welke men nu *afstrekken*, *meêtepraten*, *overtezien*, enz. in één woord schrijft! — *Afstrekken*, in den eenen zin van dit *te*, is dan *afstotrekken*, *meêtepraten* is *meêtotpraten*, *overtezien* is *overtotzien*; en in den

den tweeden zin is het *afhetrekken, melhespra-*
ten, overhetzien. Goede Hemel! wat taal is
dit toch? Immers moest het een en het andere
te, die voorzetsels van hun werkwoord affchei-
den, even gelijk de Constructie ze affscheidt,
waarover ik een- en andermaal breed genoeg uit-
geweid heb, om 't begrijpbaar te maken. — En
even zoo is *ontevreden, oninvreden*, van 't zelf-
de allooi en den zelfden stempel. Maar zoo is
die geheele, dus in den Hoogduitschen smaak ge-
naamde, *Siegenbeeksche* spelling een famenraapsel
van onkennis in de woordbetekenissen, vergeef-
baar (ja) aan een jongman die met zulk een
werk belast werd waar hy geen inzicht in had,
maar niet aan de Drijvers en Dwingelanden die
zoodanig een misdracht aan een Algemeen tot
volksfelling en regelmaat opdrongen, zonder
daar meer dan de Vervaardiger-zelf van te we-
ten; en beschamend voor al wie laf of dwaas
of koppig genoeg is om ze vast te willen hou-
den, en uit te breiden.

VAN DE
ZOOGENOEMDE
BUIGINGEN_{DER} NAAMWOORDEN.

VAN DE

ZOOGENOEMDE

BUIGINGEN DER NAAMWOORDEN.

Gelijk de geheele dusgetytelde Grammatica of Spraakkunst, zoodanig als zy werkelijk bestaat of onder de menschen in zwang is, niet uit den aart en het wezen-zelf der spraak *à priori* afgeleid, maar van achteren uit waarnemingen van 't geen men ondervond, opgemaakt zijnde, uit dien hoofde meer een by één brenging van verschijnselen dan innige kennis bevat; zoo heeft dit in 't byzonder mede omtrent de zoogenaamde Declinatie of Woordbuigingen plaats.

Men zag 't zelfde Naamwoord met eenige verandering in zijn uitgang gebruiken, welke echter niet als eene samenstelling met een byvoegsel aangemerkt worden kon, en men noemde dit een verbuiging of afwijking (*declinatio, κλίσις*,) in

het woord. *Afwijking* namelijk van die eenvoudige uitspraak, waarin het slechts blootlijk genoemd wordt; en *Buiging*, door drukking of zwaai in een uitspreken, dat van een slechts blootlijk noemen verschilde.

Als toevalligheden in 't woord aangemerkt, werd de naam van *casus*, *πτῶσις*, *val*, op elke zoodanige verscheidenheid toegepast, en van daar zoo vele naamvallen als het woord met verschillende drukking of zwaai in zijn uitgang werd uitgesproken.

Tijdverloop en verduistering van een spraakgebruik, by den sprekende niet meer uitvloeiende uit eigen gevoelig denken, maar dat met verwarde begrippen, in een dikwijls genoegzaam geheel werktuiglijke navolging bestond van het geen men van elkanderen hoorde en gewoon was te hooren, en zonder 't te weten zich eigen maakte, was oorzaak dat dit zoogenaamde buigen in sommige min oorspronkelijke talen geen bloot en eenvoudig buigen meer bleef; maar dat zich onder dien naam mede aanhangfels van afzonderlijke particulae (als postpositive voorzetsels aan te merken) verscholen, en de naamwoorden dus somwijlen aanmerkelijk verlengden; en derhalve ook de Naamvallen gelijk men ze heet, by het eene volk meer of minder dan by het andere vertalrijkte.

El-

Elders bracht de famensmelting van verschillende Volkstakken, door hunne verschillende uitspraak van 't zelfde woord, een verscheidenheid in die uitgangen meê, welke ook wel eens by gebrek van doorzicht, met die buiging vermengd of daartoe gerekend werd; en dus kon ook dit het getal der naamvallen vergrooten. — Zoo heeft het Latijn eenen naamval meer dan het Grieksch, zoo het Rusfisch of Slavoonsch ééne meer dan het Latijn; en het Hongaarsch telt er tot dertien toe, schoon Ihre ze tot tien heeft willen brengen.

Ongelukkig voor een menschelijk geslacht, dat uit valsche Spraakkennis noodwendig tot eene valsche en dieper verwarde denkwijze gebracht worden moest, en zijne natuurlijke redengaaf daardoor in kluijters leggen en tot een verkeerde richting verbuigen en dwingen; ongelukkig (zeg ik) brak Krates Mallotes toen hy den Romeinen voor nu byna tweeduizend jaren een Grammatica kwam leeren, zijn been, en niet zijn hals. Zijne Grammatica werd hun de grondslag van alle taalonderwijs, en is naderhand tot de algemeene leest en regel geworden, waar men alle de talen min of meer, maar de Europische geheel en al, op gefchoeid en aan onderworpen heeft. Door haar, en hare inplanting in de

jeugdige herfens over geheel het befchaafd Europa heen, door aan haar gewend te worden, door 't verftand en de wijze van denken naar haar te plooiën, en het vaste onuitwisbare kreuken te geven, is eene innige, ware, en diepe zielkennis zoo moeilijk geworden, en de eigene oorspronkelijke werking der ziel in de Spraak verduifterd.

Men mag onderftellen dat al vroeg by de Romeinfche veroveringen Noordwaart op, ook de invloed hunner grammaticale vormen zich verspreid hebbe onder Volken, die by de vestiging hunner legerplaatsen of burchten aldaar, noodwendig ook met hunne taal bekend moesten worden; en hoe groot deze invloed op de Gallifche en Germaanfche spraken geweest zij, is niet te gisfen; fchoon 't vast gaat, dat altijd het menschlijk verftand ongevoelig, nieuw ontfangen indrukken met de oudere in zich vermengt, en ze wederzijds door elkander gewoon is te ontzuiveren. Doch, met die hunne Grammatica toegerust, en zonder eenig hooger denkbeeld van taal, kwamen hier en alom de verspreide Zendingen der Latijnsche kerk, en ontworpen zich, uit noodzaaklijkheid, in het hoofd eene foort van ledige *tabel*, naar het hun bekend
Taal-

Taalsysteem verdeeld, waarvan zy de vakken by een langzaam en moeielijk aanleeren der Volkstaal die zy ontmoeteden, van tijd tot tijd aanvulden; zich-zelve dus een *schema* van deze taal vormende, naar 't welk zy dan spraken, predikten, gebeden uit het kerklatin vertaalden, of opstelden, enz. Doch al 't welke zekerlijk, by aldien de afzonderlijke woorden dan al Duitsch of Noordsch zijn mochten, ('t geen toch ook niet altijd mogelijk kon zijn,) ten minste in constructie en uitdruk van zeggingen vrij Latijnsch was; waaraan niet te min zich dat volkjen, hoe zeer 't ongenoegzaam verstaande, allengkens gewende, en ten minste met der tijd een zin wist te hechten.

Niet bekend met de innige kracht of beteekenis der veelvuldige *particulae*, of met het *regimen*, dat in deze talen door hare constructie te weeg gebracht werd, moesten zy Latijnen, om zich-zelven eenigzins of te verstaan of uit te drukken, wel verbuigingen aannemen in den aart als waaraan zy gehecht waren, en zonder welke zy geen verband in de woorden wisten te vinden; en dus pasten zy natuurlijker wijze ('t zij opzettelijk of niet) de Latijnsche declinatie op de gebrekkige landspraak die zy voortbrachten, toe; en men moest by de predikingen en in de dus
voor-

voorgescreven gebeden zich ook daaraan gewennen. Het Onderwijs van jonge lieden kwam hier by (meestal voor de kerkdienst ingericht,) welke nooit aan de natuurlijk ingeschapen Grammatica gedacht hebbende waarnaar hunne Natie sprak, zich nu mede (hoe gebrekkig dan ook) met denkbeelden van zulk een richtsnoer in de taal vervulden als de hoogvereerde en als heilig ontziene Bisshop en Kerklijken volgden. Zie daar eene voorbereiding tot aanneming van geheel de Latijnsche Grammatica by al wat schreef!

Intuschen was noodwendig de Taal van geheel het Noorden, als uit het Oosten naar herwaart afgezakt, Oostersch, gelijk zy in de zuiverste vakken dien Oosterschen aart en oorsprong ook nog niet verloochent; en, als zoodanig, vol eenvoud in al wat de naamwoorden en woordschikking betreft, by een rijke en regelmatige zoo zeer als allernadrukkelijkste verscheidenheid ten aanzien der werkwoorden, waarvan geen Latijnsche spraakkenner ooit denkbeeld had, en waarvan ten zijnen tijde afzonderlijk! — Zy had, en het is dus inderdaad met onze moedertaal, geene reeks van buigingen der Naamvallen, maar kende slechts het *rechte* en 't *gebogene* (of beter) *gedrukte*, of, wil men 't dus liever, *gene-*

nepen woord, den *casus rectus* en *casus obliquus*, welke laatste de lijdelijke onderwerping aan 't regimen toonde, en meer niet. En de verbogen naamval onderscheidde zich in een taal, waarin alle naamwoorden in de zachte *e* eindigden, met de eenvoudige verhemeldrukking *n*, welke tevens, maar met een wat sterker aanhouden, het meervoudige aanduidde. Ik heb dit meermalen in het voorbygaan te kennen gegeven, maar hier moet het onze gedachten bepalen en vestigen. Dus toonde ik het aan in mijne kleine stukken *van de Getalnamen*. Men late zich niet verdrieten de twee eerste paragrafen van bladz. 16 in het IV. Deel der Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, met opmerking na te lezen.

Zie daar de geheele eigenaartige Declinatie van onze taal. — Indien wy dit in de aangenomen bewoording der Latijnsche Spraakkunst willen uitdrukken, zoo is onze Declinatie aller eenvoudigst, en bestaat in eene eenige drukking op den uitgang der Naamwoords, die den *casus obliquus* maakt. — Dit staat ons hier duidelijk uit een te zetten.

De Genitivus ontbreekt als geheel nutteloos, en wordt oorspronkelijk by ons door een adjectief

ctief uitgedrukt. En dit adjectief gaat in *s* of in *en* uit. *Vaders bevel* is *vadersch* (dat is *vaderlijk*) bevel; *Gods ontfermen* is, even zoo, *Godsch* (dat is *Goddelijk*) ontfermen; *menschenheil* is *menschelijk* heil; *watersnood* is *watersche* nood, dat is *nood van water* (*periculum ab aquis*). Men vergelijke wat wy op bladz. 92 onzer Verhandeling over de Geslachten, betreffende de eenzelvigheid der Byvoeglijke Naamwoorden op *sch* met den Genitivus gezegd hebben, en keere (om volstrekt juist te spreken,) het geen wy in de Aanteekening bladz. 280 en 281, naar den tegenwoordig aangenomen stand onzer taal, daarby voegden, in zoo verre, om.

Dat ook de zoogezegde Nominativus mede by ons voor of in de plaats van Genitivus strekt, als by de Oosterlingen, is kennelijk in de samenstellingen van twee Zelfstandige Naamwoorden, in welke het eerste dier twee altijd in Genitivo verstaan wordt. Dus is door *scepterroof*, *geldverlies*, *eergenot*, *veldgezicht*, *watervloed*, enz. *roof eens scepters*, *verlies van geld*, *genot der eer*, *gezicht van het veld*, *vloed des waters* te verstaan.

Wy hebben derhalve (als wy zeiden) den *casus rectus* (voor zoo veel deze een *casus* heeten mag), welke de zoogenoemde *Nominativus* en tevens de

Vo-

Vocativus der Latijnsche Grammatica is, en een *casus obliquus*, die in zich den *Dativus*, den *Accusativus*, en den *Ablativus* dier Grammatica bevat; en, nog boven dien, een *casus* in zich houdt, by Latijn en Griek onbekend, en wien men den *casus emphaticus* of *δεικτικὸς* noemen mocht, doch wien men in de laatste leeftijden waarmede zich de Achttiende eeuw heeft gesloten, uit on-verstand gantslijk verdrongen heeft, terwijl hy, van den anderen kant, door de Vlamingen eeuwen lang met den *casus rectus* vermengd is geworden. Het is ten aanzien der naamvallen even zoo met het Perzisch, waar de gewoonlijk zoogenoemde derde en vierde naamval den uitgang *ر* (*ra*) aannemen, en dit in beide getallen. — *سك* (*sek*) by voorbeeld is een hond, en in dativo en accusativo zegt men *سكرا* (*sekra*): En in 't meervoud, dat *سكان* (*sekan*) is, zijn de twee *casus obliqui* *سكانرا* (*sekenra*).

In 't Arabisch, waar de *Genitivus* met den *Dativus* vermengd wordt, is de zelfde druk door verlaging van den klank der *vokaal* of *nunnatie*. De eigen naam *Othmano* heeft in casu obliquo *Othmana*; *sagolon* (man) *sagolin* (mann').
زحل, *زحل* — *عثمان*, *عثمان*.

Het

Het meervoudige wordt, als gezegd is, even als in de Oosterfche talen door de *n* uitgedrukt, dooh (wel te verftaan) met geflotenen mond; waardoor deze *n* eenigzins meer naar de *m* trekt, die in het Hebreeuwsch, als uit den aart fcherper taal in de uitspraak, de meerderheid uitdrukt tegen de *j* der Chaldeên.

Deze buiging is aan beide geflachten, Mannelijk en Vrouwelijk, eigen; doch het Onzijdig geflacht is by ons onbuigbaar, en heeft ook geen meerderheid; maar 't neemt, waar of buiging of meerderheid uitgedrukt worden moet, het Mannelijk geflacht aan.

Alhoewel van de Zelfftandige naamwoorden gezegd, is dit alles even zeer toepasfelijk op de Adjectiven, behalven dat Adjectiven geen meervoud hebben, omdat een hoedanigheid niet in getal bestaat, maar slechts loutere abtractie is. Want dat onze Ouden (en nog doen 't de Hoogduitschers) de *n* in den casus obliquus ook aan 't vrouwelijk geflacht plachten toe te kennen kan niemand vreemd zijn, en hiervan nader!

Zoo veel derhalve in het algemeen wat de Naamwoorden aangaat!

Maar anders fchijnt het met het zoogenoemde Lidwoord (zoo 't aanwijzende als 't onbepaalde)

de) en andere byvoeglijke Voornaamwoorden, welke, om dat zy het Lidwoord vervangen, daarnaar verbogen worden. — Zy lijden inderdaad eene uitzondering in den Genitivus, die in 't mannelijke de *s* aanneemt, voor 't vrouwelijke en het meervoudige de *r*. Dat deze *s* naar die van den zoogenoemden Genitivus, wanneer deze aangenomen was, ter overeenstemming gevormd mag zijn, laat zich aanzien; en dat die *r* niet anders dan eene gewijzigde *s* wezen moge, gelijk de uitgangen op *s* en *r* in 't Latijn, als in 't Grieksch, waar zy oudtijds door één zelfde figuur van letter uitgedrukt werden, mag vermoed worden, gelijk by de Angelfaxen ook niet geheel vreemd was deze twee te verwarren; en hiermede ware alles opgelost, zoo niet de grooter overeenkomst onzer taal met het Perzisch ons aan den uitgang *ra* in casu obliquo (waarvan boven,) erinnerte. Doch dit zij zoo het wil! — Men heeft ook ten aanzien van *wie* en *die* den eenvoudigen casus obliquus dus met deze *s* verrijkt, en schrijft en spreekt *wiens* en *diens*. Kwalijk: want *wien* en *dien* zijn de casus obliquus; en de eigenlijke Genitivus toont zich in het nog overgebleven gebruik van het anders verouderd *wé* en *dé* (in beteekenis 't zelfde met *wie* en *die*), waarvan wy *weshalve*, *DESwegens*,

C

DES-

DEsgelijks, DES *niet tegenstaande* (d. i. *niet tegenstaande VAN DIT*) en in 't vrouwelijke en meervoudige DER*halve*, DER*mate*, DER*gelijke*, DER*wijze*, overig hebben. Ook leest men by onze Ouden *wies* en *dies* als Genitivus.

Dat men ook in sommige Dialekten deze *r* aan de adjectiven, by vrouwelijke woorden gevoegd zijnde, heeft aangepast, dit behoort tot het *consequente* (als men 't noemt) of het regelmatige, dat 's menschen geest ook zelfs in zijne afdwalingen gewoon is in acht te nemen, doch gaat ons te dezer plaatse niet verder aan, dan voor zoo verre wy daar nog een overblijffel van bewaren in de constructie met *ter*. Dus zeggen wy *ter uwer keuze*; *ter eeniger tijd* in het vrouwelijk, gelijk wy in 't mannelijk *ten eenigen tijd* zeggen. Dus *ter goeder of kwader uur*, *ter goeder tijd*.

Beschouwen wy nu de Zelfstandige Voornaamwoorden der drie personen; en wel eerst de Eerste en Tweede. *Ik* (of *ich*, als de Duitscher met grooter krachtoefening van zijn strammer gorgel zegt,) is eene bloote inhaling des adems naar ons toe, en dus, foort van slikking. — *Gy* is eene uitademing, recht van ons af, tegen den gene die voor ons staat, als tot wien wy spreken. —

De

De adem volgt de natuurlijke beweging van den aanwijzenden vinger des sprekers, naar hy dien ter aantooning van den perfoon, op zich of op die tegen over hem staat, henen richt. Hiervan is de taal der gebaarden eenstemmig met die der klanken, en de eene de geleidster der andere. Zie ons III. Deel der Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 181 en volgg. — De Tong trekt zich even zoo met den wortel achterwaart in dat *ik* of *ich*, en spitst zich daar tegen in 't oude *du* of *dy*. — Het gheele Hoofd-zelf haalt zich eenigzins te rug by het *ik*, en brengt zich, als buigende, voorwaart by *gy* en by *dy*. Ja de borst trekt zich in by het *ik*, en zet zich uit onder 't *gy*, en geniet by die uitbreiding, hoe flauw eene valsche beschaafdheid (die den mensch tot ziellooze werktuigen vernederde,) het gevoel van dat alles verdoofd heeft.

Doch nog meer! — Gelijk de keel dit een en ander door den adem uitdrukt, drukt het uiterlijke en zichtbaar beweeglijke van den mond (de lippen namelijk) dit uit in *my* en in *u*. *My*, door den adem zichtbaar met de naar binnenwaarts trekkende lippen in te halen; *u*, door hem als door een zich vormend fluitjen uit te blazen.

Dit *ik* en *gy* nu, lijden geene kenbare buiging;

ging; maar *my* en *u*, dus inderdaad de zelfde casus rectus zijnde als *ik* en *gy*, ondergaan die. Zy worden op deze wijs, naar de reeds gelegde gronden tot *mijn* en tot *u-n* of *uw-n* dat is *uwen*. Streng gesproken, is echter *u* een verandering van *gy*, even als *du* van *dy* is; waarom ook ons gemeen de *g* als *j* uitsprekende, volstandig *fy* en *jou* plach te zeggen, waarin die eenzelvigheid kennelijk is.

Dit *mijn* (en het is zoo met *dijn*, en ook zelfs met *uw*, waarin eigenlijk de *n* van *uwn* door de moeilijke uitspraak verduisterd is,) is de casus obliquus van den eersten persoon (*my*), en op gelijke wijs ook de genitivus als *menschen*, *heeren*, *gouden*, de genitivus van *mensch*, *heer*, en *goud* is, waarop wy straks weder te rug zullen komen. Van daar, dat het als adjectivum aangemerkt en tot een zoogenaamd *possesivum* geworden is, dat (gelijk dit inderdaad een adjectivum is) wederom zijne buiging heeft. Omtrent den van dit *mijn* gemaakten genitivus vakt derhalve niet aan te merken wat van *diens* en *wiens* gezegd is. Van *mijn*, 't welk het van *my* gemaakte pronomen adjectivum in casu recto is, is het de regelmatige genitivus, even gelijk *mans* van *man*.

Doch anders zou 't zijn, als genitivus van het zelf-

zelfftandig voornaamwoord der eerste perfoon genomen wordende. Dan, de verwarring in de voornaamwoorden is zoo groot, dat men (toeval- lig of willekeurig) *my* voor casus obliquus van *ik* heeft gehouden, of aangenomen, en ten dezen aanzien den genitivus van het possessivum ont- leend, *mijns* en *mijner* zeggende: als in het ge- bruiklijke, *gedenkt mijner, mijner waardig, mij- nen t' halve*, dat men met één woord *mijnent- halve* gewoon is te schrijven. — Men doet even zoo ten aanzien van de overige perfonen: *uwer waarig, zijnen t' halve, haren t' wege, hun- nen t' wege*. — Ondanks dit miskennen der Spraakleeraren van dit *mijn* als casus obliquus van *my*, sprak echter het gemeen: *geef dat mijn, beschuldig mijn* niet. Maar de Geleerden naar hunne ingezogen denkwijze waren overtuigd dat *my* (toonloos, *me* uitgesproken), in onze taal even zoo zeer de accusativus moest zijn als in het Latijn; en ware het Grieksch zoo geliefkoosd of bekend geweest als het Latijn, zou men ook hoogstwaarschijnlijk onderscheid tusfchen *my* en *me* gemaakt hebben, als in 't Grieksch tusfchen *μοι* en *με*.

Dat *gy* en *u* eigenlijk tot meer dan één ge- richt, en dus meervoudig is, en *du* en *dy* daar tegen het enkelvoudige, weet ieder. Kwa-

Ijk echter heeft men *du* tegen *gy*, en *u* tegen *zy* overgesteld, het geen omgekeerd had behooren te zijn. — Maar blijven wy een oogenblik by de eerste persoon.

Ons ik is in ons-zelfen niet beperkt, maar vloeit ook uit op anderen, die ons gevoel of denkbeeld met ons vereenigt. Het *ik* of *my* breidt zich derhalve ook uit tot een meerderheid. — Dit geschiedt in onze taal door de den mond verbreedende letter *w*, die ook de waterklieren ter wederzijde des monds aandoet; en van hier het *wy* als meervoud van *ik*.

Ons is in zijn oorsprong de middelbare *n* der eenvoudige drukking niet. Dn *n* van dit *ons* trilt in de keel en wordt met den wortel der tong gemaakt, gelijk in de verbaalia die in *ing* uitgaan, en is dus verbreding van de in 'zich te rug wijzende keelletter. Van daar staat het breeder *ons* tegen het zich intrekkende *ik* over, en het openende en verbreedende *wy* tegen over het toefluitende en klemmende *my*. Het gebruik echter verbindt *wy* met *ik* als casus rectus, en *ons* met *my*. Verstandeloos Gebruik, dat altijd de meest voorkomende van de woorden eener taal het meest verwart, vermengt, en verbastert!

Wat de derde persoon betreft; de aanwijzing
daar-

daarvan moest natuurlijker wijze een midden houden tusfchen het intrekken en het recht uitdrijven van den adem; en ook, met den adem wenden zich 't oog en geheel het hoofd zijdwaart. Deze zijdelingswending des adems maakt in de keel *hy*; op de zich daarby verbreedende lippen, *zy*. Deze twee woorden zijn van ééne kracht, en, in zich-zelfs, bevatten *zy* even zeer beide de geflachten. Men heeft wel ter onderscheiding *z*, als zachter dan de hevige *h*, aan 't vrouwlijk geflacht toegeëigend; maar in de vorming daaruit gefproten, zijn het *hy* en *zy* ten eenenmale verward. Van *hy* (*hi*) is het Engelsche *his*, en van *zy* is by ons 't posfessivum *zijn*, gelijk *mijn* van *my*, *dijn* van *dy* is; en echter word dit *zijn* op het mannelijke, en niet op het vrouwelijke, geduid. Ook is *zich* ('t geen eigenlijk geen pronomen maar adverbium is en daarom geen' naamval onderworpen) niet anders dan *zy*- of *zi*- of *ze-ig*, en ftaat echter op man en vrouw en onzijdig gelijkelyk te rug. Daar tegen zijn *hen* en *heur* (*hore* by onze voorvaders, waarvoor wy nu veelal *haar* zeggen,) even als 't Engelsche *her*, en zoo ook 't posfessivum *hun*, en gewaand pronomen substantivum *hen*, van *he*, 't geen even zoo het zelfde met *hy* is als *me* met *my*, *ge* met *gy*, *ze*

met *zy*. En wederom behoort *zy*, als meervoudig, aan alle de geslachten.

Die verwarring van *hy* en *zy* mag zonderling schijnen, maar men bedenke dat in 't Gotisch *sa*, en in Angelfax *se*, het mannelijk lidwoord is. In de eerste dezer twee talen is *sa*, *so*, *thata*, in de laatste, *sa*, *seo*, *that*, aan het Grieksche δ , η , $\tau\delta$, beandwoordende; gelijk ook in 't IJslandsch *sa*, *su*, *that*. Intusfchen biedt de te rug brenging van dit *hy* en *zy*, *sa* en *seo* (uitgesproken als *so* en *sie*) tot het Hebreeuwsch אִנִּי en אִתָּךְ , waarmeê ook het Grieksche δ , η , en 't Latijnsche *hic*, *haec*, *hoc*, *hi*, *hae*, *haec*, famenhangen, zich gereedelijk aan.

Wat van *mijn*, als posfessivum, gezegd is, slaat ook op *zijn* en het oude *dijn*, even zeer. En het is even zoo op *uw* en op *haar*, als zoodanig, toe te pasfen.

Van de Lidwoorden spraken wy reeds, en herhalen niet wat gezegd is. 't Verdient echter nog aanmerking, dat het onbepaald *een* inderdaad een talwoord is, (doch als lidwoord volstrekt toonloos en hierdoor van het talwoord onderscheiden,) maar niet te min uit zijn aart tegen de meerderheid overgesteld, waarom het ook by 't meervoudige vervalt. Het *aanwijzend* lid-

lidwoord daartegen is eene plechtige aanstipping waarin de tong den aanwijzenden vinger (doch wiens aanwijzing noch drukt noch stoot) het zij volgt of geleidt. Het *de* teekent even als het *du* of *dy*, maar met nog minder bepaalde kracht. Doch het dient alleen voor de beide geslachten. Het onzijdige vordert tot aanwijzend lidwoord iets onderscheidens. En wat? Men gebruikt daarvoor *het*, met of zonder adspiratie, maar in 't laatste geval afgekort tot 't, gelijk het Engelsche ook zonder de adspiratie *it* zegt. - Wat wil nu, wat duidt dit *het* aan?

Het zelfde dat *hy* ten aanzien van de personen in tegenstelling met *ik* en *gy* te kennen geeft. *Het* moet niet zoo zeer aangemerkt worden als behorende tot *de*, als wel als 't onzijdige van *hy* en *zy*, voor Lidwoord gebezigd. Het *paard* is inderdaad niet zoo zeer gelijk te stellen met *DE man*, *DE vrouw*, als derde in die rij van lidwoorden, als wel, met *HY man*, *ZY vrouw*. *Hy* en *zy* hebben in 't onzijdige *het*; *die* in *die* hebben *dit*; 't oude *dé* en *dé* hebben *det*, nu *dat*. *Het* is van *he* voor *hy*, waarvan *hen* of *hem* desgelijks is (welke laatste woordjens voorheen even zeer voor meer- als enkelvoud diende), en van welk *he* hierboven gemeld is. De verwarring en anomalie in dit alles is van de

Spraakleeraars, die de taal welke zy zich onderwonden te regelen, niet verftonden.

Dat de aanwijzende *d* tegen de betrekkelijke of vragende *w* overftaat, heb ik elders (*) getoond, en hieruit losfen zich, by het aangemerkte op de aangeroerde, alle de overige voornaamwoorden genoegzaam op. Maar ik moet nog iets van 't pronomen *deze* zeggen, waarvan men de geflachten dus ftelt, *dees*, *deze*, *dit*, in tegenoverftelling van *die*, *die*, *dat*. — Wat het onderscheid tusfchen *dees* en *deze* in mannelijk en vrouwelijk betreft, dit is even als 't geen men in de posfesiven, *mijn*, *mijne*; *uw*, *uwe*; *zijn*, *zijne*; *hun*, *hunne*; *haar*, *hare*,) maakt, en dit aanhangfel of afkapsel van de *e* doet of neemt aan geen vrouwelijk of mannelijk, als hierboven getoond is. Het is uit de razerny, van onze onafhankelijke moedertaal aan 't Latijn te onderwerpen, en tegen haar aart en wezen aan, in alles met deze zoo verwarde en uit Duitsch, Grieksch, en Oostersch gemengde, maar in Griekfche vorm gedwongene taal, gelijk te maken. Waar 't Latijn drie uitgangen had, moest men er by ons ook drie vormen; waar 't Latijn tweederlei voornaamwoorden gebruikte, moesten wy er ook twee

(*) Taal- en Dichtkundige Verfcheidenh. III. Deel.

twee kunstelen, waarvan het belachlijke *dezelve* om toch *suus* en *ejus* met een ander woord te kunnen overzetten, in werd gedrongen; alhoewel zy die het meest met hun *deszelfs* in den weer zijn, het veelal daar plaatsen, waar *ejus* in het Latijn bespottelijk zijn zou. Waar het Latijn daartegen slechts één woord had, mocht er ons Hollandsch geen twee hebben, enz. enz. Dat het in de Declinatieven even zoo is, is voor lang aangewezen; en, wisten zy dat de adjectiven in *sch* uitgaande en de genitivus op *s* 't zelfde ding zijn, ik vrees dat zy van geen *Hoornsche wortelen* zouden durven spreken, om dat *cornu* in 't Latijn geenen genitivus kent. Dus moest men onder den plak der Latijnsche domheid den Dativus van den Accusativus, den Ablativus van den Dativus, den Vocativus van den Nominativus onderscheiden, en dreef dit zoo belachlijk als ik elders toonde, zelfs tot zoo verr' dat men in de Brieven de lieden met *Wel Edel Heer* aanspreekt, 't geen onbepaald en overschillig een of anderen Heer in de lucht aangaat, maar niet hem aan wien men het woord richt, bepaaldelijk (*). Thands echter weet men (dank zij Huydecoper en die zijn pad natraden!) dat alle onze naamwoorden in één zach-

(*) Taal- en Dichtkundige Verscheidenh. I. Deel.

zachte *e* eindigen, die als een zeer korte vokaal (een *scheva*) zich verliest, en kennelijker of duisterer uitgesproken, en of geschreven of onderdrukt wordt. En dat het met den uitgang van het voornaamwoord *deze* even zoo is, gevoelt ieder die in geen Siegenbeeksch keurslijf met leiband loopt. — Doch dit woord *deze* dan, wat is dit?

Het is het voornaamwoord *dé*, in beteekenis en wezen het zelfde met *die*, doch saamgesteld met *zy*, 't geen, in deze samenstelling zijn toon verliezende, *ze* werd. En *deze* is derhalve *die zy*, *zy* hier in beide geslachten als oudtijds (zie boven, bladz. 39.) gebruikende. En zoo is *dit* ook als neutrum van *deze* aan te nemen.

Uit het gene gezegd is, blijkt de Declinatie in onze taal allereenvoudigst te zijn, en den Oosterfchen op den voet te volgen. Doch verloop en verwarring heeft met den aldwingenden invloed van het Latijn en zijn spraakregels saamgewerkt om deze eenvoudigheid tot zoo verre weg te nemen, dat wy nu by den *casus rectus* en *casus obliquus* van ouden tijd ook eenen byzonderen Genitivus erkennen. En boven dien ook in veel gevallen een onderscheid tusfchen den Dativus en Accusativus maken, 't geen hoe
zeer

zeer willekeurig echter in 't gebruik aangenomen is, gelijk wy ook tweederlei meervoudigen uitgang gebruiken.

My heugt de tijd dat men, met de spraakregels van den eenmaal zoo hoog gevijzelden Moonen ingenomen, de zes Naamvallen van het Latijn wel naauwkeurig en stipt wilde uitdrukken, en zonder dit, voor een botterik vreesde door te gaan. Het is ook inderdaad waar, dat wy, van kindsbeen opgevoed by het maken van zoodanige onderscheidingen in den uitgang van een woord (als afhankelijkheden, die de zin meêbrengt, of die dezen aantoonen of ophelderen), en bovendien aan een menigte uitdrukkingen en bewoordingen gewend, die aan deze ons al vroeggeleerde of ingestampte taal ontleend, aan ons eigen geworden zijn, eene duidelijkheid, gemak, en nadruk, in eene onderscheiding van naamvallen vinden, welke onze taal niet bezit. Als by voorbeeld die van *dativus* en *accusativus*. En men kan die onderscheiding ook wezendlijk en inderdaad met vrucht gebruiken en aanwenden; maar 't moet zijn als een ingevoerden en in eenen meer gespannen stijl aangenomen Latinismus; gelijk men ook nu en dan wel eene of andere Latijnsche *constructie* of Latijnsch *regimen* aanneemt. Doch niemand moest zoo iets als een taaleigenschap of regelmaat onzer

zer spraak, het zij invqeren, het zij aannemen, of er, buiten eene zich boven den gewoonlijk deftigen stijl uitstrekende Dicht- of Prozevorm plaats aan geven. Veel min moet men een jongen die tot mefelaars knecht of wever wordt opgevoed, in dit recht Hoogduitschlandsche pedantifmus leeren fchrijven.

Daar latende derhalye al de knellingen en verkncezingen van den Latijnschen prang, waar men onze natuurlijk welfchappen Moedertaal in gedwongen heeft, toen de Moonens en Vollenhoven (die toch Oofterfch hadden behooren te kennen) haar in zulke fchrocven zetteden; voor zoo verre naamlijk die door geen beftendig gebruik tot vergroeide vervorpingen zijn overgegaan, en met in achtneining van de laaften, hebben wy dan nu deze zes Naamvallen:

den Noemenden of *Nominativus*,
den Toeëigenenden of *Genitivus*,
den Toedrijvenden of *Dativus*,
den Overbrengenden of *Accufativus*,
den Aftrekkenden of *Ablativus*,

en eindelijk (welken Latijnen en Grieken niet kennen, maar die onze taal eigenaartig is)

den Nadrukkelijken of *Emphaticus*.

Want

Want *Vocativus* of Roepende naamval is by ons niet dan een bloot verlichtfel, en 't belachlijke van aan dezen de *e* van den *Nominativus* te ontnemen, (waarvan boven in 't voorbygaan) is in het Eerfte Deel der Taal- en Dichtkundige Verfcheidenheden aangetoond. Zie aldaar bladz. 94.

Dat ik hier *Noemende* naamval zeg (en zo met de overige) gelijk men ook *Noemer* enz. gewoon is, in het active, en niet, als fommingen verkozen, *genoemd wordende* in het passive, is door den geestigen Houtam achter het Eerfte Deel der Poëzy van 't Genootfchap *Kunst wordt door arbeid verkregen*, verftandig en juist gerechtvaardigd, als wordende die Naamvallen als werktuigen, waardoor men noemt, roept, geeft of toebrenge, afneemt, enz. befchouwd, even gelijk men een *klopper*, een *trekker*, een *breker*, een *kraker*, het werktuig noemt, door welks middel men *klopt*, *trekt*, *roept*, *breekt*, of *kraakt*. — Dat ik voor 't overige, behalven den *Nominativus*, de Latijnsche benamingen, die in meer dan één opzicht ongerijmd zijn (want in *des vaders zoon* is zekerlijk *de vader*, die in genitivo ftaat, de *teling* niet onderhevig, en als *de hond den os* bijt of aanblaft, is 't de *os* niet, die in befchuldiging valt,) niet volge of vertale, ziet ieder. Deze benamingen zijn,

wan-

wanneer zy niet slechts tot een bloore onderscheiding dienen moeten (in welk geval *eerste, tweede*, enz. of elk willekeurig woord even zeer dienen kan, al ware 't dat men ze *Jusjen, Klaasjen, Roeltjen, Peffroentjen, Jorisjen* enz. noemde,) maar bestemming tot het gebruik moeten aanduiden, inderdaad zeer verkeerd gekozen. Want wat kan, wanneer *des kinds vader, de top des huizes*, of *de stof van mijn voet* gezegd wordt, belachlijker zijn, dan dat *het kind* of *het huis*, of *mijn voet* in den *teler* of *telenden naamval*, geplaatst moeten? Wat, dan dat hy wien geweld of weldaad geschiedt, in den *gever* staat; of wien men vermoordt in den *befchuldigenden naamval*? — Het Grieksch komt in deze benamingen met het Latijn overeen, in zijn *πῶσις ὀνομαστική, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική, ἀφαιρετική*, schoon inderdaad den laatsten naamval niet bezittende.

Wat betreft de onderscheiding van *casus rectus* en *obliquus*, *πῶσις ὀρθή* en *πλαγία*, welke woorden niets anders dan de *ware, echte, rechte, oprechte, onvervalschte, onverwongen* staat des woords of een daar van *afwijkenden* uitdrukken; deze benaming heeft Ammonius (*de Interpr.*) met de Stoïcijnen uit een *rechtstreeks* en *scheefhoekig* nedervallen afgeleid. Anderen, als de Peripate-

ti-

tici, noemden den Noemer geen *casus* of *πτῶσις*, geen *val*, maar merkte dien aan als eene uit een waterpas-vlakte uitgegane en te lood staande lijn, die ter wederzijde met zijne grondlijn gelijke hoeken maakt, het *vallen* alleenlijk toeschrijvende aan het geen, uit het zelfde punt uitgaande, daar van afwijkt. — Wie zich met zulk eene Filozofie op wil houden, ik gun het hem. Wy hebben den eenvoudigen grond der benaming van naamval (als toeval beteekenende) opgegeven, en *recht* als eigenlijk en onveranderd, en *gebogen*, als door eenen bygekomen druk in het uitspreken afgeweken. — Zoo veel, wat die namen betreft!

Dat by ons de *accusativus* altijd met den zoogenaamden *Dativus*, zelfs by die ze *systematis ergo* onderscheidden, onwillig en tegen opzet of meening, vermengd en verward is, heeft geen en opmerkzamen Taalbeoefenaar kunnen ontslippen. Het is hierdoor dat Moonen (in zijnen Brief aan Verwer) onzen Bybelvertaleren te last heeft gelegd, dat zy de werkwoorden in plaats van den *Vierden*, den *Derden* Naamval doen regeeren; en inzonderheid heeft men die voorgewende mistasting tegen hen aangedrongen ten aanzien van de voorzetsels, wanneer deze Taalkenners, die ieder meer dan tien Moonens te samen wisten, *vijandschap tusſchen*

D

uwen

uwen zade ende haren zade, en dergelijke schreven. Eene wezendlijke domheid van zulke bespissers, ten aanzien van een tijd waarin ieder zeer wel wist dat de afkapping of onderdrukking der *e* in alle naamwoorden, geen vereischte van den dativus was, noch daar voor gehouden wierd. Eene domheid, zeg ik, zoo het geen blootelijk voordoen of *affectatie* was: want waarlijk hy-zelf moest wel beter weten. Doch wanneer onze tegenwoordige schrijvers, met de Bybelvertalers niet alleen *ten dage* of *ten tijde* zeggen, maar ook *ten verzoeke*, *ten voordeele*, *ten hoon*, *ter schande duiden*, *ter betaling strekken*, kunnen zy dan onkundig zijn dat dit *ten* en *ter* eene famentrekking uit *tot* (oudtijds *tote*,) met het artykel des naamwoords bevat, en dit *tot* of *te* (behalven dat het het *ad* der Latijnen is) een *motus ad locum vel personam* behelst, welke eigenlijk het wezen van den zoogenaamden vierden naamval uitmaakt, even gelijk de *motus a loco vel persona* den ablativus. Zegt het Latijn-zelf en het Grieksch ook zoo niet *in vitium*, *in ignominiam*, *in solutum imputare*, en $\pi\rho\delta\epsilon$ $\upsilon\beta\rho\iota\nu$, $\pi\rho\delta\epsilon$ $\epsilon\pi\acute{\eta}\rho\epsilon\iota\alpha\nu$? Zeggen wy ook dus niet werkelijk *om den broode*, even als *voor den broode*, en zei men voorheen niet *aan* en *by den viere*? Inderdaad zit dit regeeren van accusativus of abla-

lativus in de praepositie niet, gelijk het regeeren ook in 't geheel in geen verbum of nomen zit, waar men 't aan toeigent, maar in de gedachte, die in de rede of tot een voorwerp gewend of daarvan afgekeerd wordt. In *Jan slaat Piet* gaat het denkbeeld van te slaan, dat in Jan vereenigd ligt, naar *Piet* als het voorwerp des slags toe. In *Piet wordt geslagen van Jan*, wordt de slag als van Jan uitgaande gedacht; en dit is de sleutel van het gansche (dus zeer on-eigenlijk genoemde) *regimen*, het geen niet dan in deze twee zich onderling wederstrevende bewegingen bestaat. En het is de gemeenschap van die toewendende beweging in den dativus en accusativus (waarvan beneden nog nader!) die deze verwarring der twee naamvallen wezendlijk veroorzaakt, waardoor wy dat bygebrachte *sen hoon, ter schande, ter verachting*, en al dergelijke zeggen, ruim zoo zeer als de nabootsing van den *dativus geminus* van het Latijn.

By gebrek van dit op te merken en hun taal verstaan te hebben, ontmoeten wy by de Latijnen verscheiden valsche *regimina*, die zich-zelf tegenspreken. Zoo is 't (om een voorbeeld te noemen) als zy de praepositio *sine* met den ablativus construeeren. Dit *sine* is niets anders dan de imperatief van *sino*, en beteekent *laat vo-*

ren; en het moest dus noodwendig den accusativus meëbrengen. 't Is het zelfde als ons *zonder*, dat het gebiedende van *zonderen* (ter zijde stellen) is. *Omnes Apostoli sine Petro* is inderdaad, zoo men de taal innig verstaat, wanspraak. Het is: *omnes, si sinas* (i. e. *si excipias, si removeas, si dimittas,*) *Petrum*. By ons: *alle, zonder Petrus: omnes, sine* (vel *relinque*) *Petrum*. *Supra* regeert om geene andere reden den accusativus, dan dat het een dergelijke imperativus is van *superare*; en zoo is *infra* meê een verouderde imperativus; ook *juxta*, dat van 't oude *jugo* een derivaat is, en een verbum *juxtare* als frequentativum uit een verloren supinum verraadt. Meer zou er te zeggen vallen, wilden wy de voorzetsels-zelve behandelen. Met *circa* is 't even zoo. Het Latijnsche *versus* is op gelijke wijze een participium passivum (of, wil men 't, het verbale daarvan gemaakt en daar meê verward,) uit het werkwoord *verto*, en regeert uit dien hoofde, naar de oude wijze, den accusativus, gelijk wy nog wel eens dit regimen der verbalia ontmoeten. — Zoo zijn de talen in de zoogenoemde particulae en ook in de adverbia vol van miskende woorden. Dus merkte Valckenaer op, (Select. e Schol. Vol. I. pag. 210.), dat in 't Grieksch πῆ, ποῖ, ποῦ, niet anders dan casus obli-

obliqui van 't verouderd $\pi\delta\varsigma$ zijn, waaruit $\pi\tilde{\omega}\varsigma$, adverbialiter gezegd. — Desgelijks mag men ons *hos.*, met ons *hy*, en het Griekfche lidwoord δ tot éénen oorsprong brengen. De Duitfchen zeggen er *wie* voor, dat ons *wie* (quis?) is, voor 't welk zy in 't mannelijk geflacht *wer* zeggen. — Doch dit is niet *hujus loci*; pafsen wy den gevonden grondregel van 't regimen op de naamvallen-zelve toe.

Dat nu de eerste Naamval dus oneigenlijk Naamval geheeten wordt, is klaar, want hy toont het woord bloot en zonder eenigen *val*, zonder eenige *accidentia*, genoemd.

De Vierde en Zesde der Latijnen zijn beide opgelost, de een; als de werking (die een verbum of voorzetsfel inhoudt) ontvangende of lijdende; de ander, als het uit- of van zich afgaan der werking onderhevig. — De Vijfde vervalt door het reeds lang hier bevorens gezegde. — Daar rest ons derhalve niets anders dan de Tweede en Derde. Van dezen Tweeden zeiden wy reeds, dat hy uit of naar zijn aart en oorsprong geen eigenlijken naamval, maar een adjectief voorftelt. Wy moeten dus hier van den Derden handelen.

In dezen (derden) naamval gaat altijd de beweging naar het geen in dezen val gefield wordt. Maar dit is juist (als wy zagen, en alle talen

't bevestigen) het kenteeken (*criterium*) van den Vierde. De Dativus is dus éézelvig in aart en beteekenis met den Accusativus. Waarom men hem ook door den accusativus met een praepositie uitdrukt, 'praepositie (naamlijk) den accusativus meëbrengende. Gelijk men in 't Latijn zegt, *accedo* of *adeo hominem*, zegt men *accedo* of *adeo ad hominem*, en *tibi dico* is *dico ad te*. By ons *ik zeg het*, of *beveel het u*; en *ik zeg het aan u*, *ik beveel het aan u*. Daarom regeeren ook in 't Latijn de praepositiones die *per se* den Accusativus meëbrengen, zoo dikwijls, wanneer zy met een verbum saamgesmolten zijn, den Dativus, en eigenlijk zijn die twee naamvallen aan te merken als *Onderdeelingen* van een zelfden casus, die dus naar een Logische orde in de reeks der naamvallen, beide voor Accusativus en *Dativus* moest gaan.

Onderdeelingen, zeg ik? Ja, onderdeelingen die het gebruik aangenomen heeft, maar die schoon men ze zeer wel had kunnen ontberen, echter niet gants en al van eenigen grond ontbloor zijn, waarop dat Taalgebruik steunt; dewijl er, indien men wil, eenig onderscheid kan gemaakt worden tusschen de *daad* die tot iemand overgaat, en de *zaak* welke ('t zij denkbeeldig of wezendlijk,) in, met, of door die daad overgaat.

gaat. Het eerste behoort tot den Accusativus, het laatste tot den Dativus. Men kan naamlijk de *daad* beschouwen als in de zaak die er 't onderwerp van is, ontvangen; en de *zaak* als tot de persoon die er 't voorwerp van is, overgaande. En zoo heeft men het *do* TIBI *poma*, *ik geef u het fruit*; *affer* MIHI *librum*, *breng my het boek hier*. En zulke onderscheidingen kan men meer maken. *Da* TABELLARIO *litteras ad patrem*, *geef DEN BODE den brief aan uw vader*, waarin men twee accusativen heeft, van welke de laatste met het voorzetsel de kracht van een dativus aanneemt; en *id* TIBI *GLORIAE duco*, *ik reken u dit TEN ROEM*, waarin twee dativen. — Men mag derhalve den dativus als eene aanwinst rekenen, om gebruikt te worden waar men anderzins vermenigvuldiging van accusativen zou hebben, of wel vermenigvuldiging van praepositien; mits men (naamlijk) wel te recht begrijpe wat hy is, en dat hy tot den, om het dus te noemen, kunstigen of geleerden stijl, en niet eigenlijk tot onze taal behoort, en derhalve in geen gemeen gesprek anders dan uitheemsch (dat is, als onze voorouders 't woord verftonden, min of meer belachlijk) kan zijn, wanneer men hem door een verschil van uitgang, namelijk door den aanhang der zachte *e* van het substantief, welke

anders hedendaags afgekort wordt, onderscheiden wil. *Ik heb DEN BLINDEN MANNE een duist gegeven*, klinkt zeer praalzuchtig in allen opzicht, en die 't hoort, zal er over meesmuilen.

De Grieken hebben 't altijd zonder ablativus kunnen doen. Echter schijnt het ons tegenstrijdig, dat de toebrengring van eene zaak of beweging, en het af- of uitgaan dier zaak of beweging tot den zelfden naamval behooren zou. — Het is, dat wy door de Latijnsche Taalbegrippen verward in het hoofd zijn: want inderdaad is by ons de Ablativus ook nooit van den Dativus onderscheiden geweest, gelijk hy het trouwens zelfs in het Latijn slechts ten aanzien van eenige uitgangen van naamwoorden, en niet van allen is. By ons was de zoogenoemde Ablativus van ouds her altijd de Dativus met een praepositie. Langzamerhand heeft men wel, wat het Enkelvoudige betreft, in het vrouwelijke de *r* die aan de vrouwelijke lid- en byvoeglijke woorden in Genitivo geeigend was geworden, in den Ablativus wegelaten, maar nog zeggen wy *uitermate, toen ter tijde, van goeder harte* (want *tijd* en *hart* waren oudtijds vrouwelijk, en *hart* had toen den uitgang *te*), en dit met of zonder *n* achter 't substantief naar verschil van tijdvak, en al dergelijke. En in het meervoudige heeft men nooit
eeni-

eenigen ablativus onderscheiden, gelijk wy ook daarin geen Accusativus kenteekenen.

Uit het reeds gezegde blijkt dat derhalve zomen den zoogenoemden Genitivus uitzondert, de zelfstandige naamwoorden, en die als zoodanig gebezigd worden, in het enkelvoudige geene verandering door de naamvallen ondergaan; maar alleen de Lidwoorden en de Byvoeglijke, wanneer zy als byvoeglijke (en niet als zelfstandige) worden gebruikt. En

Dat ook de zelfstandige naamwoorden, eenmaal vermeervoudigd, geene verandering meer ondergaan, en dat derhalve onze geheele Declinatie neêrkomt op deze vermeervoudiging, en op die verandering van Lidwoord en van Adjectiven.

Wat dan nu de vorming-zelve van het Meervoudige betreft; dit is altijd gelijk aan den ouden Genitivus, en dus één met hem. Vreemd mag dit voorkomen, by 't geen wy gezegd hebben, dat de Genitivus eigenlijk en oorspronkelijk één met het Adjectief in *isch* of in *en* is. — Is dan, zal men mooglijk vragen, het meervoudige ook een adjectief? — Ja, in aart en wezen, ja, Logicè, is het dit.

Al wat is, bestaat individueel. Veelheid is eene menschelijke denkbeeldige abstractie, even zoo als

alle telling denkbeeldige werking is. Eene abstractie nu is (toegekende of onderfelde) hoedanigheid, dat is byvoeglijkheid. Keeren wy altijd tot ons denkvermogen weder, en de taal, wel doorzien, is altijd en in alles klaar en eenvoudig. — Ja, beide Genitivus en Meervoud is één; ja, beide bestaan in aftrekking en zijn dus (origine et re ipsa) adjectief. Wy drukken in de taal niets uit dat buiten ons is, maar onze innige aandoening van gevoel en befeffing.

Maar wy hebben tweederlei Adjectiven en Genitiven, door eene enkele drukking te weeg gebracht (andere velerlei vormingen laten wy daar): Naamlijk, 1° die eenvoudig door de tong tegen het verhemelte geschiedt, en dus, als wy boven zagen, met den algemeenen casus obliquus overéénstemt, en 2°, die welke door de tong tegen de tanden sissend geschiedt. De eene vormt den uitgang *n*, de andere noodwendig dien van *s*. Daar is inderdaad eenig onderscheid in, daar de *s* meer algemeene en als voortspruitende uitbreiding, de *n* meer eene enkele verbreeding door drukking aanduidt; doch dit onderscheid is fijn, en loopt ook veelal in één. Van daar een Genitivus in *n*, gelijk er een adjectief in *n*, en een Genitivus in *s*, gelijk er een adjectief in *s* is; welk laatste wy nu meestal uit verkeerd inzien

zien of uit oude gewoonte door *sch* schrijven, waarvan mijne Verhandeling over de Geslachten! — Over 't algemeen nemen de naamwoorden van ouds liever den Genitivus in *s* aan, en de algemeene regel is aldus; met uitzondering alleen van die woorden welke op *s*, op *st*, *sch*, en op de lange of geaccentueerde *ér*, uitgaan, of die die de zachte en toonlooze *e* niet verliezen kunnen; welke vier of vijf uitgezonderde woorden den Genitivus in *en* maken; als *des Ofsen*, *des Menschen*, *des Vorsten*, *des Heeren*, *des Boden*. Thands geeft men dezen Genitivus in *s* ook niet meer aan de Byvoeglijke woorden, wanneer zy niet als substantiven, maar inderdaad byvoeglijk gebruikt worden, doch oudtijds was ook hun deze *s* in genitivo niet vreemd.

Even zoo moet men de vrouwelijke zelfstandige naamwoorden uitzonderen, en opmerken dat zy de *s* thands niet aannemen, dan alleen, wanneer zy in genitivo voor een ander substantief gaan, 't geen er (het zij in of buiten samenstelling tot één woord) aan geëigend wordt, als by voorbeeld *moeders kind*, *vrouws goed*. Ook nog lang in de zeventiende eeuw hield dit in de eenfylbige woorden stand, gelijk Hooft (by voorbeeld) *des zons* schrijft; en, hierdoor misleid, heeft men naderhand, wanneer men de inniger taalkennis voor opge-

ge-

geraapte regels en machtspreuken verwisfeld had, niet zeldzaam zulke woorden als het genoemde *des zons, des echts*, enz. voor mannelijk of als mannelijk gebruikt, opgenomen, en met valsche opvattingen de geslachten in verwarring gebracht.

Tot den Genitivus in *en* behooren derhalve de reeds gemelde zelfstandigen op *s* of *sch, st, eer*, en de noodzaaklijk op *e* uitgaande, benevens de Byvoeglijken alleen.

Want wat deze laatste, als zoodanig, betreft, zy vallen natuurlijker wijze in deze categorie, als eindigende altijd in *e*, en zich van die *e* niet kunnende ontdoen, dan in één byzonder geval, dat naamlijk van onbepaaldheid, als by voorbeeld met het lidwoord *een* dikwijls plaats heeft, waarover ik hier tot het I. Deel mijner Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden heen wijzen moet (bladz. 63 en volgg.). Doch ook in dat geval is en blijft het het zelfde adjectief, en dus is de regel omtrent de adjectiven algemeen, en geene neemt den Genitivus in *s* aan.

Uit dit beginsel van 't adjectief met en zonder *e* is ter voorschrevener plaats afgeleid, dat het adjectief by een vrouwelijk woord niet van de *e* beroofd worden kan. Men kan zoo min *een goed vrouw*, of *een lang kaars*, of *een helder vlam* zeggen als *de goed vrouw*, *de lang kaars*,
de

de helder vlam. Dit op posfessive pronomina (als adjectiven zijnde) toegepast, zou ook kunnen schijnen voor het vereischte van de *e* in 't vrouwlijke, *mijne*, *uwe*, *zijne* enz. te pleiten; hetgeen door de pedanterie des tijds gedreven wordt, en waarmeê men zoo menig vers heeft bedorven. Doch men vergeet, dat zoo deze aanmerking op de voornaamwoorden slaat, zy dan ook even zoo 't mannelijke treft, dewijl de posfessiven altijd en *per se* even zoo bepalend zijn als het aanwijzend lidwoord, en men derhalve dan ook *MIJNE vette os*, *MIJNE trage ezels*, en zelfs in het onzijdige *MIJNE witte paard* zou kunnen zeggen, het geen tegen alles aandruischt. Weshalve de toepassing en gevolgtrekking van 't byvoeglijk Naamwoord op het Pronomen posfessivum valsch blijkt.

Eer wy nu van de vorming des Meervoudigen spreken, is 't geschiktst, tot het stuk der Naamvallen weder te keeren, 't geen niet afgehandeld is. Wy hebben hiervoor, den Vocativus der Latijnen uitfluitende, niet te min zes Naamvallen by ons geteld, en als zesde in dit getal den *Emphaticus*. Voor elk wien dit vreemd voorkomen zal, (en het zal zeker aan de zulken niet ontbreken,) vereischt dit eene byzondere verklaring. —

ring. — Men weet echter dat in de oude Oosterfche dialekten, de *casus emphaticus* niet vreemd is.

De EMPHASIS wordt by ons Nadruk genoemd, en niet te vergeefs. Zy toont zich by ons met een wezendlijken DRUK, en wel NADRUk. Een druk op den uitgang, bestaande en in verlenging van de uitspraak des woords, welke zoodanig is, dat zy zelfs den toonloozen lettergreep lengte en toon geeft, die er niet eigen aan zijn. Zoo zegt men: *Hy heeft daar* JARÉN *gewoond; Hy is daar, door* DADÉN; *voor bekend geworden; EEUWÉN lang is dat zoo begrepen, dat is lange jaren, aanhoudende daden, uitstrekking van eeuwen, met eene soort van onomatopoeia (immers mimefis,) door de uitrekking uitgedrukt, en daarbij bekrachtigd, door den meerderheid-toonenden uitgang met kracht van klank te versterken. — Het zelfde heeft by de Lidwoorden plaats. — Dus in het onbepaalde: *Het was* EENEN *van Eyck die 't schilderen in olyverf uitvond. Dus by onze Bijbelvertalers (die alle de tegenwoordige Taalleeraars, in zich-zelven en door elkander vermenigvuldigd, gemakkelijk overwegen,) in de Machabeën I. Boek, Kap. XI, 38: *Eñ daer was* EENEN *Tryphon; Kap. III, 4: *Ende* EENEN SIMON *uit den stamme Benjamin — street tegen****

den

den Hoogenpriester, en Kap. XIV, 3: *Ende EENEN Alcimus quam tot den koning Demetrius.* Welk EENEN een onderscheidende en de aandacht vestigende kracht heeft, waarvoor elders, *een sekere*; als in 't III. Boek, Kap. I, 3, *een seker Theodotus*, even gelijk in het Grieksch *ὁ θεῖνα* of *τις* de persoon afzondert. Gelijk ook Lucas I, 5, en X, 33, *een seker Priester*, en *een seker Samaritaan* voor dit *τις* zegt; en zoo elders meer, als II Machab. VI, 18, *een seker Eliezerus*. — Voorts op gelijke wijze met de appellativen: I Machab. VI, 45: *Soo is haar EENEN goeden raet ingevallen*: II. Boek Esdre XVI, 22: *Siet, de leefstocht sal GOEDEN KOOP sijn*. II Machab. XIII, 2: *Eñ met hem (quam) Lysias, SIJNEN hofmeester*.

En dus even zoo in het bepalende Lidwoord, en de pronomina. — Dus in de Handelingen der Apostelen XX, 1: *Na dat nu DEN oproer gestild was*; en even zoo in de Machabeën II. Boek, Kap. VI, 4 en 5, in tegenstellende emphasis: *Want DEN TEMPEL wiert vervult met overdadigheid en brasferyen der Heydenen, en DEN ALTAER wiert ook met onbehoorlijke dingen die de wet verboden hadde vervult*. Dat is, emphaticè: *den Tempel- en het altaar-ZELF, wat meer is!* Zoo ook Pf. XXXVII, 16: *DEN overvloed der godloozen*.

Des.

Desgelijks ook met de pronomina posfessiva, en 't byvoeglijke. Dus Jesaia XX, 2: *Ende DIEN man sal sijn als een verberging tegen den wint.* En XXX, 6: *De vreesse des Heeren zal SIJNEN SCHAT sijn;* en vs. 11: *UWEN GEEST sal u als vyer verflinden.* Jeremia XXIII, 10: *om dat HAREN LOOP boos is;* en 20: *daarom sal HAREN WEG sijn als zeer gladde plaatsfen in de donckerheyt.* En even zoo (gelijk ik het boek juist openfla,) Lucas XXIII, 24: *dat HAREN EYSCH geschieden zoude.* Joann. VII, 6: *MIJNEN TIJD en is noch niet hier: maer UWEN TIJD is altijd bereyt.* Matth. VI, 21: *waer UWEN schat is, daer sal ook uw herte sijn.* Matth. XXIV, 2, en Marcus XIII, 2: *Daer en sal niet EENEN STEEN op den anderen gelaten worden.* Marcus VI, 14: *Want SIJNEN NAEM was openbaer geworden.* En V, 9: *Welck is UWEN NAEM? en MIJNEN NAEM is Legio.* Ook: *zoo werd ZIJNEN NAME genoemd Jezus,* Luc. II, 21. en: *UWEN roem en is niet goed,* I Cor. V, 6. En dus ook in hume kanttekeningen, als by voorbeeld: *Dat DEZEN HEYDENSCHEN KONING hier weet te spreken.* Dat is, *deze,* by emfatische uitzondering, op Daniel III, 28. Op I Cor. XV, 39: *Want ELKEN ADAM deelt sijnen nakomelingen mede sulcks als hy heeft.* Op welke laatste plaats

plaats ik echter niet dringe, als kennende dit *elken* (des needs) door *elk een* verklaard worden, schoon dit by een anderen eigen naam wat gedwongen zou zijn.

Dit zijn blijkbaar wezendlijke buigingen even gelijk die der overige gebogen Naamvallen, en, als in beteekenis of aanduiding, zoo ook in naam, van die allen te onderscheiden.

Doch, het geen toch eenen ieder van ons bekend moet zijn, die wel geleerd heeft te bidden, en ook daarin door den Tijdgeest niet afgeleid is: bidden wy niet telker reize, zoo naar Matth. VI, 19 als Luc. XI, 2: **UWEN NAME worde geheiligd; en UWEN WILLE geschiede!** — **UWEN NAME, UWEN WILLE**, is *de uwe* met onderscheidenden en verheffenden nadruk. 't Is: **DE UWE, geen anderen!** gelijk 't ook uitgedrukt wordt Matth. XXVI, 42. — Zoo spraken onze Vaders en zoo schreef men, toen onze taal wel bekend by die haar schreven, en niet verknoeid en verduisterd was als nu tegenwoordig.

Hieruit is het voortgesproten, dat de Vlamingen by het mannelijk geslacht der naamwoorden in den Nominativus *den* zeggen, nemende den casus emphaticus voor de eenvoudige noeming; even als de Italianen den *casus absolutus* voor den waren en natuurlijken staat van het woord

E

na-

namen, waardoor zy den Latijnschen Ablativus in den noemer verkeerd hebben; over 't welk wel eens by eene andere gelegenheid!

En het is ook deze *casus emphaticus* die by ons tevens voor *casus absolutus* strekt, en waarom wy naar den aart onzer taal *dien koning regeerende*, en *den dag verloopende* op zich-zelfs en buiten verband zeggen, voor 't Latijnsche: *Hoc rege imperante* en *die elabente*. Niet om het Latijn na te bootsen: want *den koning* en *den dag* is daar geen Ablativus (dien wy wezendlijk niet hebben), maar de *casus emphaticus*. En nooit had men behooren te twisten of wy een *ablativus absolutus* dan een *nominativus absolutus* hebben, indien men dit recht ingezien had. Dan hiervan, en van alle *absolute* positie van woorden desgelijks wel eens nader, als behoorende dit tot de Syntaxis.

Dat deze *casus emphaticus* ook de adjectieven door de zelfde buiging aandoet, toonen ons ook de Vlamingen, wanneer zy in hunnen gewaanden *nominativus*, maar inderdaad *casus emphaticus*, *den of eenen machtigen* of *zwakken koning regeerde* zeggen. — Daar is veel uit het Vlaamsch te leeren, en een groot deel der domheden onzer Hollandfche opgeworpen Taalleeraren zou de-

dezen nooit in de herfens gekomen zijn, indien zy zich mede op den Vlaamschen dialekt toegelegd hadden. Dat de Vlamingen voor zoo veel zy in later dagen insgelijks hunne taal hebben willen beschaven en regelen, het vooral niet beter gemaakt hebben dan wy, is zeer zeker, maar wat oud in hunne taal is verdient onze behartiging, en by hen is de echte wieg van ons Neêrduitsch, als Huydecoper wel opmerkte.

Het Meervoudige heeft (als gezegd is,) even zoo als de Genitivus, tweederlei toevoeging in den uitgang; naamlijk, of van *s* of van *n*. Die den Genitivus noodzaaklijk in *n* maken, hebben ook geenen anderen meervoudigen uitgang; en derhalve ook de vrouwelijke Substantiven niet, ten zij een mannelijken uitgang hebbende, als *Moeder*, *Zuster*, *Voedster*, *Baker*. 't Geen ook van de onzijdigen gezegd is, als by voorbeeld het *paard*, *beeld*; doch van dezen straks nader. Maar die mannelijke en vrouwelijke welke den Genitivus in *s* hebben, nemen in 't Meervoud beide uitgangen naar willekeur aan, als *priesters* en *priesteren*, *redenaars* en *redenaaren*, *mans* en *mannen*. Met uitzondering echter van de overige eenfylbigen buiten *man*, als *God*, *stoel*, *vak*, *wenk*, *wind*, enz. die, nevens de vrouwelijke, geen *s* in het meervoudig lijden. Eenig gering

verloop of onregelmatigheid schijnt wel zich hierin op te doen, want men zegt by voorbeeld niet *de konings*, maar alleen *de koningen*; doch, zoo veel my is voorgekomen, zal men by onderzoek bevinden dat die polysyllaba welke de *s* in het meervoud volstrekt weigeren, inderdaad adjectieven zijn, gelijk *koning* als participium is, (vergeelijk mijne Verhandeling over de Geslachten § 55,) terwijl 't ook alleen door toepassing mannelijk, en in zijnen aart en vorming vrouwelijk is.

Daar was een tijd, dat men 't fraai vond zich van deze tweederlei uitgangen des meervouds ten aanzien van 't zelfde woord te bedienen, om daar een onderscheid van naamvallen in dat meervoud aan toe te eigenen. Zoo maakten Moonens aanhangers, van *redenaars*, by voorbeeld, den eersten, vierden, en vijfden Latijnschen naamval, en van *redenaren* den tweeden, derden, en zesden. Hoe belachlijk inderdaad wanneer men den aart der taal wel beschouwt, maakte dit echter, een geruimen tijd, opgang. Doch thands is omtrent dit punt elk geleerde (naar 't schijnt) tot het gezond volksverstand wedergekeerd. Dit echter is er uit nagebleven, dat men liefst in den Dativus, dien men altijd geoordeeld heeft sterkst te moeten kenteekenen (zekerlijk om dat hy een meest opmerklijk aanzien moest hebben), en dus

dus ook wel in den Ablativus, den meervoudigen uitgang op *en* gebruikt. — Daar is eenige reden voor, en ten aanzien van den Dativus vooral; alsdan naamlijk, wanneer die Dativus eenigen byzonderen nadruk moet hebben, en vooral wanneer die uitgang dan vatbaar is voor een accent. Dus is het in de tegenstelling onvergelykelyk krachtiger gezegd: *Vergeef ons onze SCHULDEN, gelijk OOK WY vergeven onzen SCHULDENAREN*, dan of men *schuldenaars* zei. En hierom, wanneer men den Dativus kennelyk van den Accufativus onderscheiden wil, en den eerste liever dan den laatste met het voorzetsel *aan* gebruikt, heeft noodwendig deze uitgang den voorkeur, daar anders alleen de wel-luidendheid, waarop het in onze taal hooglyk aankomt (alhoewel zy tegenwoordig zoo jammerlyk niet slechts verwaarloosd, maar gefchonden wordt,) hiervan te beslifen, heeft.

Uit dit oogpunt beschouwd, is het dan, wat den Genitivus betreft, ook een rijkere uitdrukking, den roem *der vaderen* dan *der vaders* te verbreiden. En het is ook de zelfde reden, waarom men in den Dativus pluralis de *n* aan het adjectief zoo wel als aan het lidwoord bewaart en dóórklinken doet, als men DEN DAPPEREN VOORVECHTEREN van Vaderland, Vrijheid en Godsdienst

hulde toebrenge, terwijl men voor 't overige deze *n* in het meervoudige niet meer dan by dien enkelen naamval, en dit in alle geslachten, handhaaft, schoon de Bijbelvertalers nog oordeelden dat men den Ablativus pluralis dan ook die *n* toe mocht voegen; zeker, op grond dat de Ablativus by ons als in 't Grieksch, eigenlijk de Dativus en niets anders is.

Maar ik moet, ter zake van een verwarringvol tijdverloop, waarin wanbegrippen en willekeurigheden zoo veel deel hadden, de hier voorgestelde regel ten aanzien van den casus obliqui der adjectiven, omtrent den uitgang op *n* inkrimpen. — Wat het meervoud betreft, reeds is aangemerkt, dat het adjectief geene meerderheid heeft. De hoedanigheid moge aan een of aan meer onderwerpen behooren, in een of in meer voor handen zijn, in een of meer zich vertoonen en doen opmerken, zy is voor geen optellen vatbaar; en al het onderscheid dat in haar is, bestaat in *intensiteit* of kracht; en dus wordt zy gewaardeerd, en veel eer gewogen dan gemeten of geteld. Noch mannelijk noch vrouwelijk derhalve heeft in 't adjectief, voor het meervoudige of *n* of *s* achter zich; maar in 't enkelvoudige kooft mijne uitzondering, die ik nu moet maken, te pas.

Men zei oudtijds in casu obliquo *des goeder*
vrouw-

vrouwe, en naderhand *der*, en *van der goeder vrouwe*; gelijk wy ook nu nog *ter rechter tijd*, *ter goeder uur*, *van goeder harte*. (Men vergelijke hier voor bladz. 56.) In het Hoogduitsch is ook die *n* van buiging by het vrouwelijk geslacht bewaard gebleven, want men zegt daar *der groffen*, *der stieheuden Hindinn*, in Gen. en D. Sing. en *der groffen*, *der stiehenden Hindinn* in plur. in omni casu, en desgelijks *eincr groffen*, *eincr stiehenden Hindinn* in G. en D. Plurali. Zoo als deze Taal ook in 't mannelijke den vermeervoudigden *n* aan 't adjectief geeft, en by voorbeeld *die groffen*, *die stiehenden Männer* zegt. Doch allengs heeft tot onzent het adjectivum by het vrouwelijke alle sluiting van konzonant verloren, even zoo wel als het vrouwelijk zelfstandige woord die in het enkelvoudige mist. Het adjectief verandert derhalve in onze tegenwoordige taal by het vrouwelijke niet, maar *de goede vrouw* (met of zonder *e* geschreven) blijft *de goede vrouw*, en *de booze teef* blijft *de booze teef*, wat men er aan doe, en in welk geval ook. Het zoo dadelijk gezegde omtrent den Dativus pluralis-alleen strijdt hier tegen.

Van het Onzijdige geslacht is reeds aangemerkt, dat het geenerlei buiging ondergaat en geen meervoudig heeft. 't Is er mede als in 't

Latijn met de woorden op *u* en *i* uitgaande. In het meervoudige neemt het onzijdige woord woord derhalve zoo wel als in de buiging, wanneer die noodig is, het mannelijk geslacht aan. Hicvan zegt men *de paarden*, en *des paards*, *den paarde*, en *van den paarde*, en dit met mannelijke adjectiven, als *des brieschenden paards*, *den brieschenden paarde*, *van den brieschenden paarde*. En het is ook hicvan dat onze Ouden de mannelijke pronomina *hy* en *zijn* van een onzijdig voorwerp gebruikten. Van 't posfessivum en in het meervoudige zijn wy dit nog gewoon en zeggen: *de paarden verliezen HUN kracht als men HEN te veel werken laat*; maar meer bevreemt het, als men by de Ouden leest: *men leeft als of men om HET LICHAAM leefde en er sonder HEM geen leven ware*. Vergelijk Huydecopers Proeve XI B. vs. 167. In de dagelijksche spreekwijs was dit by mijn jongen tijd algemeen, maar de *pedanterie* die men invoerde bracht toen het dom en belachlijk *hetzelve* en *deszelfs* daarvoor op, waar men nog zijn taal en stijl meê bederft, schoon echter niemand toen gewaagd zou hebben, dit in het gesprek te gebruiken.

In hoe verr' het onzijdige in zijn enkelvoudig, van een adjectief met of zonder *e* begeleid

wor-

worden moet, is verklaard in het Eerste Deel der Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden.

Ik merk hier alleen nog op, dat dit aannemen van het mannelijk geslacht, om door de naamvallen te gaan, mede toont dat de Accusativus eigenlijk by ons niet onderscheiden is van den Nominativus: want waarom zou *het paard* ook in den vierden naamval niet mannelijk worden als in alle de overige *casus obliqui*?

Zie daar wat ik meende ten aanzien der Declinatieën als grondslagen te moeten nederleggen en leeren kennen, om daarop eene verstandelijke voorstelling in eene Synthetische Spraakkunst te vestigen, en deze voor te bereiden.

Het zelfde hoop ik ter gelegener tijd in opzigt der zoogenaamde Conjugatieën te mogen doen, waaromtrent zekerlijk nog even veel, ja mischien meer, algemeene onkunde, misvatting, en vooral gebrek aan zielkundig doorzigt in de Taal, plaats heeft, en tot welke, om wel begrepen te worden, desgelijks eenige voorbereidende ophelderingen van het onderwerp noodig zijn, eer het echte, verlichtende, en alle verschijnsels oplosfende stelsel zijn volle overtuiging op den Lezer, die zich wel onderrichten wil, oefenen kan.

A A N T E E K E N I N G E N .

Bladz. 24. Op de woorden: *Met verschillende drukking of zwaai in zijn uitgang.*

Wanneer men den naamval verder wif uitstrekken dan tot eene afwijkende verandering in den uitgang van 't woord, kan men hun getal vrij wat vermeerderen. Zoo spraken de Latijnen van een *casus septimus*, welken Prisciaan opzettelijk tegenspreekt, en waarvan Quintiliaan (Inst. Orat. L. I, c. 4); en zoo maakt Vosius boven dien van een *casus octavus* gewag (Etymolog. pag. 56. in not. et de Analog. Lib. I. c. 45, pag. 637.); waarvan de eerste, als Perizonius zeer wel aanmerkt, een *ablativus instrumenti vel modi quo res gesta est*, en anders niets is (ad Sanctii Minerv. L. I, c. 6, n. 2.); terwijl de laatste een *motus ad locum* uitdrukt en dus een dativus voor accusativus is, als in *it clamor calo*. Doch dit zijn geene verschillende naamvallen, en behoort tot de declinatie niet, maar tot de Syntaxis.

Bladz. 26 en 27. *Doch al 't welke zekerlijk, enz.*

Dit wel in aanmerking nemende, mag men nagaan, hoe wel of kwalijk beraden die genen te werk gaan die de talen uit vergelijkingen van het *Onze Vader* by oude Volken of nog onbekende Natien willen doen kennen. Dat is, uit vertalingen door vreemdelingen, in een taal die zy nog niet verstonden.

Bladz. 28. *Zie daar eene voorbereiding, enz.*

Het is uit zoodanige verplooijing dat men hoogstwaarschijnlijk het belemmerde dat ons in de Frank-duitsche taal

taal zoo geweldig stuit, af mag leiden. Ook is het op deze wijs, dat door Luthers prediking, Bijbelvertaling, en verdere schriften, het echte Duitsch algemeen verdrongen werd, en voor het Berg- of Hooglandsch Duitsch, dat zijn land- en geboortetaal was, plaats maakte, hetgeen dan ook sedert in de Kerken en aan de Hoven, en zoo verder, al vrij spoedig heerschende werd. Men zie onder anderen *KINDERLINGS Geschichte der Plat-deutsche Sprache*.

Bladz. 29 en 30. *Door een adjectief uitgedrukt.*

Dat in alle talen de Genitivus eigenlijk slechts een adjectief is ('t zij dan volkomen, 't zij afgekort) behoort niet hier, maar tot eene *Grammatica universalis*, een te omslachtig werk dan dat ik my nog vleien zou die te voleinden; doch wy hebben hier slechts met onze taal te doen.

Bladz. 32. *Door de n uitgedrukt.*

Welke *n* ook den Genitivus vormt. — Men verwacht echter die *n* en *n* in de echte uitspraak niet, maar zy bewaart een onderscheid van *nuance*. Het meervoud eindigt het woord met een gefloten mond; de Genitivus of casus obliquus niet, en geeft dus wat meerder doorklank aan deze sluitletter. Deze waarneming maakte ik reeds als een kind; doch men moet dit niet verder drijven dan tot eene kleine *nuance* in de uitspraak van het zelfde woord, gelijk inderdaad Genitivus en Plurale zijn. Zie bladz. 57.

Aldaar. *De J der Chadeën.*

Zachter en meer smeltend schijnt de spraak der Chal-deën geweest te zijn, of minder duidelijk in uitspraak, dan die der Hebreëuwen. Dus worden zy, Jesaia XXVIII
en

en XXXIII, een volk van *belachlijke lippen of belachlijke tonge*, het geen men niet verstaan kan, genoemd. Even zoo is 't met de uitspraak der Engelschen, die moeilijk voor wie hun niet gewoon is, te verstaan zijn omdat zy, als iemand het niet onaartig uitdrukte, de woorden *zonder omtrek* uitspreken; en wier spraak uit dien hoofde, in mijn kindsheid nog, altijd by ons belachlijk gevonden werd. — De vertaling van Van der Palm die eene geheele Natie het stotteren en stamelen als kinderen toefschrijft, laat ik daar.

Aldaar. *Neemt het mannelijk geslacht aan.*

Gelijk het ook ten aanzien der possessive voornaamwoorden doet; ja zelfs ten aanzien van persoonlijke, als men, by voorbeeld, van een merriepaard sprekende, hy zegt.

Bladz. 34. *Behoort tot het consequente enz.*

Men beschouwde naamlijk de Adjectiven als éénfoortig met het Lidwoord, en waar dit een *r* aannam, dacht men die ook aan het adjectief te moeten geven. Dus schreef men *der goeder vrouwe, ter goeder trouwe, enz.* Misschien is hier ook toe te brengen, dat men reeds in mijn vroegsten tijd invoerde of ingevoerd had, het meervoudig der woorden die op de zachte *e* uitgaan, in *ns* te vormen, als *bodens, gedaantens, behoeftens*. (Niemand, mijns wetens, zei echter *gedachtens*, of, deed het iemand, men lachte daarom.) De reden die my een recht eerwaardig man en wien ik ook als Dichter altijd hoogschatte, daarvan gaf, was, dat men tusschen *bode* en *boden, gedaante* en *gedaanten* geen onderscheid hoorde. Hy had geen volkomen ongelijk ten aanzien van de platte volksdialekt der Amsterdammers, die,

die, als de Vlamingen 't noemen, *en-eters* zijn, 't geen zy gewoon zijn den Brusfelaren na te geven, gelijk zy daartegen de Andwerpenaars *en-spuigers* noemen; om dat deze de sluitende *e* gewoonlijk met een *n* daar achter uitspreken, en dus, by voorbeeld, *op het lesfen* en dergelijke zeggen. Doch zekerlijk is de onderscheiding merkbaar genoeg, of men *gedachte* enz. met een open mond, dan of men het by het uitspreken met gefloten mond eindigt, al dringt men dan ook juist niet op die *n* als de pedanterie nu by ons in de meervoudige substantiven pleegt te doen, en waarby dan doorgaands de zachte *e* des uitgangs in een helle (gelijk in *pen* of in 't koppelwoord *en*,) verandert.

Bladz. 33. *Wien en dien zijn de casus obliquus.*

De verwarring ten aanzien van deze *pronomina*, die men nooit recht schein te begrijpen en waardoor de Genitiven, in *ns* van *wie*, *die*, *my*, enz. ontstaan zijn, was in Hoofts en Vondels tijd zoo groot, dat de laatstgemelde dezer twee, gelijk Huydecoper opmerkt, altijd in Genitivo van 't enkelvoudige, *wiens* zei, zonder onderscheid van geslacht te maken, en even zoo *wien* in Dativo. Men zie zijne Proeve op Ovidius II. Boek, vs. 833.

Over *wé* en *dé* vergelijkte men Huydecoper op Melis Stoke, I. Boek, vs. 6.

Bladz. 39. *Ook is zich niet anders dan zy, enz.*

Zich (dat is *z'-ig*,) is even zoo gevormd als, by voorbeeld, *wettig* van *wet*, *krachtig* van *kracht*, *vorig* van *voor*, *zedig* van *zede*. — En even zoo is by de Duitschers *dich* van *di* of *dy*, als *zich* van *zi* of *zy* is; en zoo ook is *mich* van *mi* of *my*, en zelfs *euch* van *u*.

Bladz.

Bladz. 46. *Want vocativus, enz.*

Men zou den derden en vierden *casus* ook door den naam van

Voorwerpelijke
en *Onderwerpelijke*

kunnen onderscheiden, zoo deze benamingen niet te vatbaar waren voor onderlinge verwarring. Doch daar is uit den aart der zake eene zoo naauwe verwantschap tusfchen deze twee naamvallen, dat er moeilijk namen voor uit te denken zijn, die aan geene misvatting plaats kunnen geven. De geleerde Rafk in zijne Angelfaxifche Taalkunst, noemt de naamvallen, *vormen*; en dus zegt hy

voor Nom. *Noemvorm*,
Gen. *Bezitsvorm*,
Dat. *Uitzichts- of Oogmerksvorm*,
Acc. *Voorwerpsvorm*,
Abl. *Werktuigs- en Plaatsvorm*.

Inderdaad zijn deze benamingen gants niet verwerplijk. Doch alle geheel nieuwe naamverwifeling heeft ongeligheden.

Zijne dubbele benaming van den Ablativus is ook in zoo verre juist, als deze vorm in zich vereenigt het geen in andere talen tot twee verfchillende naamvallen gefplitst is, als in het Slavoonfch by voorbeeld, dat zijnen *casus Instrumentalis* en *casus localis* een verfchillenden uitgang geeft. Doch zekerlijk is de naam van *werktuigsvorm* van 't gebrek der oude benoemingen niet vrij te fpreken, en inderdaad wat te eng.

Bladz. 56. *Want inderdaad is by ons de Ablativus ook nooit van den Dativus onderscheiden geweest.*

Aan.

Aanmerkelijk zijn de woorden van den voortreffelijken F. VAN LELYVELD, in zijne Aanteekening *k* op Huydecopers *Proeve*, II. Boek, vs. 116:

„ In de daad, wy hebben in onze taal het vermogen niet, om by onze naamwoorden en voornaamwoorden den *Dativus* en *Ablativus*, door verbuiging of verandering van Letters, uit te drukken; maar alleen door behulp onzer voorzetsels, *aan, met, door, van*, enz.

„ Zulks in een enkel woord in te voeren, kan in sommige gevallen wel eens klaarheid geven; doch is en blijft eene willekeurige kieschheid. — Iedere taal heeft hare eigenschappen, buiten welke geen taalopbouwer behoort te gaan.”

Voortreflijk. Doch het geen de vlijtige en weldenkende man hier tusschenvoegt: „ Wie zal ons bewijzen, welke van onze *Præpositiones* by voorbeeld een *Accusativus*, welke een *Ablativus* beheerschen [of liever, met zich brengen]?” is eene te verr' getrokken twijfelary. Het met de *præpositie* verbondene Logische begrip van de strekking eener beweging *naar* het voorwerp *toe*, of daar *van af*, zal dit leeren. Men vergelijk onze verklaring op bladz. 53 en 56. Ook zal mijne *Spraakkonst* (zoo ik hoop) dit alles ten zijnen tijde voldingend vereffenen. — Doch dit bewijst niet, dat wy daarom 't vershil van uitgang behoeven, 't welk men den naamval noemt; het geen Lelyveld ook eigenlijk tegen wilde spreken.

Bladz. 67. *Wat oud in hun taal is, enz.*

Het behoort ook tot dezen casus emphaticus, wanneer de Dichter om eene meer byzondere kracht aan een adjectief te geven, de terminatie buitengewonelyk drukt, en lang,

lang, ja zelfs tot een rijmwoord maakt, als by voorbeeld in mijne Rotsgalmen:

Leven, gy werdt zonde en slijk!

Sterven, gy werdt GODDELIJK!

Een rijm, buiten dit geval even zoo ongerijmd als of men, by voorbeeld, *ik ben op koningen rijmen deed.*

Hier meende ik deze stoffe te besluiten, doch ik kan niet van my verkrijgen, nog niet met een woord de aanmerking aan te dringen welke op bladz. 53, 54 en 56 meer in het voorbygaan geroerd dan opzettelijk is voorgedragen, en op de Constructie vooral hooglijk invloeit. Het is eene zeer algemeene dwaling, dat de naamval in zijn aart en wezen iets anders zou zijn dan de eenvoudige aandoening (affectie) die 't denkbeeld der beweging aan dat van haar voorwerp of van haar onderwerp verleent. Dit innige *wezen* des Naamvals is in de ziel; en het heeft geene byzondere vormen van buiging in 't woord, dat of onderwerp of voorwerp uitdrukt, tot de rede noodig. Maar het heeft niet te min waar de taal geene buigingen kent, en, waar zy die kent, even zoo by onbuigbare als buigbare woorden plaats. Zoo is 't in

't in de indeclinabilia van 't Latijn. *Bos cornu ferit*, en *bos cornu tollit*, zijn verschillende naamvallen. Zoo is 't met alle *oratio infinita* die een voorwerp omschrijft. *Bonus esse volo*, *videri nolo*; of *bonus esse quam videri*, *Cato malebat*, drukt (ondanks den Latijnschen Spraakleer,) in des sprekers denkbeelden, *goed zijn* en *schijnen* als het onderwerp uit, waar het wel- of onbehagen, of het meer of minder behagen, en dus het *willen* en *niet willen* of *liever willen* (dat is, de beweging van den wil) op overgaat, en stelt het dus inderdaad in den zoogenoemden Accusativus. Huydecoper berispt Ten Kate dat hy schreef: 't *Geen den Lezer baten kan, geve God zijnen wasdom*. Zie zijne Proeve, op Ovidius VIII. B. 1 vs. 828. Gants verkeerde gising! — De woorden, 't *geen den Lezer baten kan*, te samen, of liever, het denkbeeld dat zy inhouden, is het voorwerp hier, waar de *te geven wasdom* (als een goed zijnde) in den wensch des schrijvers naar toe streeft, en is dus *in dativo* gesteld; maar 't is indeclinabel; even als of hy gezegd had: *dit werk* (dat ook indeclinabel is, zie bladz. 71.) *geve God zijnen wasdom*; en derhalve is het ook als of hy by voorbeeld geschreven had: *dezen arbeid geve God zijnen wasdom*, zonder voorzetsel. Want het is de praepositie niet die den

casus bybrengt, maar het denkbeeld, 't zij met; het zij zonder praepositie uitgebracht. Vergelijk bladz. 51. En in 't zeggen van onze Bijbelvertalers (zy die zoo by uitnemendheid de klaarheid betrachtten): *Die den Heere aanhangt, is één met hem*, vordert zeker niemand een *hy* vooraf of een herhaling van *die* (als *Ule*), om juist of duidelijk te zijn. *Eo Romam*, heeft zoo min eenige praepositie noodig als *memento mei*: de kracht zit in 't denkbeeld dat in de werkwoorden ligt. Even zoo is 't met: *Die my haat, belach ik*; waarin het *die my haat* het onderwerp des belachens is, en dus de rede dezer drie woorden (*die my haat*) in accusativo staat, zonder dat er *dien* of *hem*, of *den* gena noodig is. Dus ook: *Quod in his bonum aut utile videbitur, boni consule*. Het *quod* — *videbitur* is het onderwerp van *boni consule*, en men noemt die betrekking den Accusativus. In

*Nec loquor, ut quondam
Ambiguus fuerit modo vir, modo femina,
Scythos,*

is desgelijks *ut Scythos fuerit etc.* in die zelfde betrekking of naamval tot *loquor*. In

Puër

— Puër ò dignissime credi
Esse Deus, —

staat *credi esse Deus* in de betrekking die *dignus* of *dignissimus* als zijn regimen meëbrengt. In *fas est ab hoste doceri*, wordt het *ab hoste doceri* eenvoudig door 't verbum substantivum aan *fas* verbonden, en staat dus even zoo in nominativo, als in *Deus est bonus*, de hoedanigheid en het woord van *bonus* gesteld is. In *juvat meminisse beati temporis*, is *meminisse beati temporis* de dader van het *juvare*, en dus mede in nominativo. In *vobis immunibus hujus esse mali dabitur*, is 't het denkbeeld van *esse* dat het *dare* voortbrengt, en dit *dare* stelt *vos*, als het voorwerp aan 't welk de zaak overgaat, in den naamval van het voorwerp der gift, naamlijk dien van dativus. —

Dat men dien casus juist zorgvuldig op 't letterlijkst uitgedrukt hebben wil, is een bckrompen inzicht der zoogenoemde Grammatici, die niet anders dan in de stijve en rammelende beugels hunner regelen gaan willen; maar de ware Spraakkunst is denken, en, waar klaar en helder gedacht is, toonen de betrekkingen, om welke de buigingen zijn, zich zelve, en de rede is volkomen. — Om

aan de regels der aangenomen Grammatica te voldoen, heeft men Ellipfen ondersteld, en hare aanvulling is den leerling die de regelmaat eener taal moet leeren inzien, zeer nuttig, even gelijk hem het brengen eener periode tot den zoogenoemden *Ordo constructionis* is. Doch het zijn veelal krukken om te leeren loopen, maar die men den rustigen wandelaar niet moet willen opdringen, veel min aan ons denkvermogen ten dwang maken, het welke, als Geestelijk in aart zijnde, in beweging bestaat, en welks beweging 't verband en den samenhang van de denkbeelden maakt, die 't in aanschouw neemt of zich voorstelt. Dit verband ten behoeve van die nog geen taal recht verstaat, door behulp van een praepositie of een voornaam- of ander woord, duidelijk te maken behoort tot een verklarer der rede; en hy mag, ja moet dit doen naar gronden of regels waaromtrent men in 't onderwijs van dat vak overééngekomen is, maar men moet de Rede-zelve niet naar het ingezogen begrip eener *factice Grammatica* kneden. De ware Spraakkunst bestaat in de echte innige Logica.

Niet minder verkeerd is het gispn van 't Neêrduitsch naar louter Latijnsche gronden, als Huydecoper ter zelfde plaatse met Ten Kate te
fa-

famen doet. By voorbeeld: *ik greep en gaf HEM een slag, dat hy ter aarde viel*, waarin (zegen zy) HEM tevens *Accusativus* en *Dativus*, en daarom ondeugend is. Verlatijnschte wartaalen aanzien eener Spraak waarin die beide naamvallen één en de zelfde vorm hebben! Ik behoef niet eens wederom by te brengen, dat wy wat de vorm betreft, slechts één eenigen casus hebben, den *obliquus*, die voor alle de drie dient (*Dativus*, *Accusativus*, en *Ablativus*,) en alle drie uitdrukt. Genoeg is het en meer dan genoeg, dat *Dativus* en *Accusativus* inderdaad (als wy toonden) in volle ruimte genomen, éenen gemeenen casus maken, en ook onderling verwisfelen en in één smelten. Zie blad. 49—54.

Maar by een schat van goede en voortreffelijke aanmerkingen ontbreekt het onzen Huydecoper nooit aan netelige vitteryen eener valsche scherpzinnigheid. Dus is 't, (en wy geven dit hier als één voorbeeld uit honderd,) zoo wanneer hy kwalijk wil vinden, *'t laurieren plukken om Dichters mee te sieren*, waar hy volstrekt begeert dat uitdruklijk geschreven moest zijn *om DAAR Dichters MEÊ te sieren*. — Hy wist toch wel, hoop ik, (en wy behoeven 't niet te hopen, wy weten het met vol-

komen zekerheid,) dat *med* het postpositieve *met* is, en dus *laurieren om* *MEÊ te sieren* even zoo goed gezegd is, als: *om* *MET lauwriren* te sieren.

Dan meer hiervan te zeggen zou eigenlijk te diep in de Syntaxis treden, en is niet van deze plaats.

VAN

VAN DE
VERSIFICATIE.

VAN DE
VERSIFICATIE.

EERSTE STUK.

De oudste verzen der Hedendaagsche Volken waren 't geen zy *rijmen* noemden, en wy gedeeltelijk nog met dien zelfden naam beteekenen. Zy zijn verzen geworden door de *toon- schikking* die zich ongezocht aanbod, en by den eenen gelukkiger, by den anderen ongelukkiger meê- of tegenviel, zonder dat men eigenlijk wist waarom of waardoor de eene rijmregel beter dan de andere behaagde; doch waarvan de waarneming allengs eene regelmaat deed ontstaan, met welke de kunst van Versificatie daar was.

Geheel anders was het by de Ouden, Romeinen en Grieken. De verzen van deze Volken hingen t' eenenmaal af van de maat of hetgeen men de *quantiteit* heet. De accent maakte by hen het

vers niet, maar was (voor zoo veel wy weten) eene loutre toevalligheid daarin, die zich van zelfs vond. Niet echter, als of de accent niet tot de volmaaktheid van 't vers (dat toch in een meer of minder volkomen welluidenheid, waarin hooger en lager toon gants niet onverschillig zijn kunnen, bestaat,) noodwendig behooren zou, gelijk sommigen meenen. Neen, de Heer Kinker heeft ons zeer nuttige waarnemingen over de schikking der accenten in den Hexameter der Latijnen mede gedeeld, waarvan ik de opmerking hooglijk aanbeveel. Maar het was alleen de meerdere en mindere lengte der Lettergrepen, met haar verband en opvolging in dit opzicht, het waren de voeten, uit lange en korte grepen (zonder aanmerking van den toon of accent) bestaande, die het vers by hen maakten; en dus bestond hunne Verificatie in de maat-alleen, zonder aanmerking van accent, die ook inderdaad by hen grootendeels van de maat der sylben afhing, terwijl zy by ons in tegendeel op onze bepaling der lengte van een sylbe eenen zeer grooten, ja, men mag zeggen, onbepaalden invloed heeft.

Wy weten te weinig van de uitspraak der oudere Noordlijke en Oosterfche talen om met zekerheid van gevolg te kunnen nagaan, of en in hoe verre by haar meerderen bloei en befcha-

schaving iets dergelijks zich daarin vestigde, Waarschijnlijk is het echter, dat in een gelukkigen hemelstreek als het Oosten, eene volkomener muziek in de Dichtkunst (oorspronkelijk niet van den zang afgescheiden) plaats had; en dat men de oude verzen der aandoenlijkste Natien, by de zoo uimemende rijkheid en onverbeeldbare buigzaamheid harer sprake, te gelijk naar de maat en den toon, dat is beide naar de betrekkelijke during en hoogte der klanken, inrichtede. En vermoedelijk is op de Grieken, welke in den tijd hunner beschaving slechts leerlingen (en wel, gebrekkige leerlingen) beide van Egyptenaars en Feniciers waren, die kunst slechts gedeeltelijk of met vrij wat verandering overgegaan. Immers het schijnt, dat terwijl hunne Dichters de *maat* als alleen en uit zichzelf het vers uitmakende, aannamen en in grondregels bevatteden, met daarlating der theorie van het onderling verband der accenten, de overige Volken niet te min zich aan den toon als hoofdzakelijk hielden, en de maat buiten aanmerking lieten; zoo, dat de Verificatie der Grieken, en der Latijnen welke de Grieksche overnamen, op zich-zelve staat.

De Romcinen, die in alles wat wetenschap
heet,

heet, en inzonderheid in de letteren, de Grieken ten voorbeeld namen, ontvingen dan (als gezegd is) hunne Versificatie van dezen. Maar zy kenden echter ook nog eene andere die van den accent afhing en niet van de zoogenoemde syllabifche quantiteit. Men weet, welke foort van verzen onheuglijk oud in de Godsdienstplechtigheden (van Mars by voorbeeld) gebruikt werden, en dat zy in de Saturnalia in zwang bleven; ook dat de Soldaten zoodanige by triomffeften zongen, en wel (naar het schijnt) voor de wuist. Geringe brokken zijn daarvan tot ons overgekomen. En schoon de Geleerde Romeinen ze verachtten als beneden hen, en alleen in den Griekfchen trant dichteden; dat er niet te min t' allen tijde een accentvers by hen bestaan heeft, is onloochenbaar; en tevens, dat dat accentvers Nationaal was, der Natie eigen, en van geene Grieken ontleend. Waarschijnlijk behoorde het ook wel tot de *lingua Osca*, uit welke vrij wat woorden in de Latiniteit overgebleven zijn, en die een Duitsch dialect was, waarmede, als met het half Fenicifche of Lydiaanfche Hetruriesch, zoo wel als met een deel van het eigenlijk Keltifch, en het Grieksch van het zoogenoemde *magna Graecia*, de Romeinfche taal een door één geklust mengfel was, uit welks vroegfte en

ver-

verloren gesteldheid (indien men haar slechts herroepen mocht,) wy zekerlijk meer innig nut op mochten delven, dan al de beschaafde welsprekendheid van den bloeitijd diens volks ons heeft kunnen aanbieden.

De zaak wordt daardoor bevestigd, dat by meest alle de Natien en zoo verr' men 't heeft kunnen nasporen, de accent wezendlijk het vers maakt, en de quantiteit of during niet als de waarachtige grond daarvan aangemerkt worden kan, maar alleen in zoo verre daar regelmatig in is als zy naar den aart der taal met den accent samentreft, of in kenbaar verband staat. Ook zelfs in de minst beschaafde spraken vinden wy dat het toonverschil daarin verr' den voornaamsten rol speelt, en het is dus niet wel voor zeer mooglijk te houden, dat in vroeger tijd de accent in de Dichtkunst niet ten minste even aanmerklijk en beslissend zou geweest zijn als de quantiteit. — Men mag dus het vers der Grieken, dat, den accent (naar welken zy echter spraken,) verwaarlooze, geheel op de bloote during berustede, veilig als eene byzonderheid aanmerken.

Maar hoe ging 't by hen, Grieken? Ook in later tijd kwamen onder hen verzen op, die, der quantiteit zich geenzins bekreunende, alleen de accen-

centen in acht namen. Men heeft deze foort *versus politici* genoemd, (als zeide men *burgerlijke*, of liever, *ongeleerde verzen*) in tegenstelling van de *versus Scholastici* of *geleerde verzen*, welke de Geletterden maakten. De *versus politici* van Tzetzes zijn zeer bekend.

Van waar dit? — Zeker was het natuurlijk wanneer men (veelal door vermenging met andere volken, die allengs by een Natie plaats grijpt,) voor de quantiteit der sylbe zoo gevoelig niet meer was als men plach, dat men meer aan den toon hechtte, en dat deze, die in den Nationalen oorsprong of bloei der Dichtkunst en by eene zangrijger taal, te gelijk met de quantiteit, de wet van het vers uitmaakte, nu van de eeuwen verloops, waarin zy steeds onderlag, wraak nam; zich meer gelden deed en de maat deed vergeten. 't Is in den aart van de taal als taal, dat de *accent* haar beheerscht, en van het meerder of minder aanhouden op een sylbe beschikt. Die dit niet gevoelt, mag Muzikant zijn (dit beoordeel ik niet), maar de Taalkenner of Dichter is hem niet ingeschapen.

De overstroming der Noordlijke volken in Italië en geheel het Westen, die de Latijnsche taal in den grond boorde, en, voor zoo verre
zj

zy beftaan bleef, geheel van alle vaste quantiteit der fylben beroofde, tot zy eindelyk uit de overblyffelen van het oude *jargon* der bergbewoners en laagfte menfchenklaffe, (op wie de Latijnsche Grammatica zekerlijk weinig vat had gekregen,) in de vorm van een nieuwe taal (het Italiaansch) weder oplook; deze overftrooming, zeg ik; moest aldaar met dit verlies van 't gevoel voor de oude en echte quantiteit, zulke verzen als alleen aan de quantiteit hingen, vervallen doen, en de altijd by de gemeene volksklaffe behouden accentverzen doen bewaren. Van daar, dat deze foort, zoo zy zelfs niet eigen geweest ware aan 't Noorden, zich uit Italie (dat toch altijd het middelpunt bleef waaruit de befchaving en kennis naar buiten uitging,) had moeten verspreiden, en dus de algemeene verfficatie van Europa worden, gelijk zy 't geworden is.

Italie beoefende deze foort van verfficatie. Van daar ging zy derhalve uit naar de volken, die uit Italie hunne Godsdienst, hunne zeden, hunne begrippen, verkregen; en zelfs met een foort van aanbidding omhelsden wat uit haren fchoot kwam. Frankrijk, door gemeene Duitfche en Noordelijke bevolking, door eenheid van Rijk onder de Karelingen, en onder de Vorften die wy van de-

dezen en uit hun bloed en maagfchap ontftigert, ten naauwfte aan onze Gewesten verbonden, en dat zijne oorspronkelijke en aangenomen taal (de Keltifche en Romeinfche) reeds ten aanzien van verre 't voornaamfte deel van het land, voor ons Duitsch verwiffeld had; Frankrijk, zeg ik, was of werd (en het moest dit natuurlijk,) de overgang tufchen Italie en ons; en geen wonder derhalve, dat, welke dan ook de vroeger wijze van verfmaken in dit hoekjen der wereld geweest moge zijn, onze verificatie gedurende eeuwen lang na Karel den Groote, met die van de Franschen steeds hand aan hand ging. — Maar wat was Frankrijk, en wat waren deze gewesten? Verzamelingen van allerlei faamgevloten volkjens, of liever gedeelten van volkstammen; waaronder vele van, ja, een gemeene afkomst, doch ook allerlei vreemde die met de overige niets in oorsprong gemeen hadden, en geheel verfchillende talen gebruikten; en in die talen zoo veel dialekten byna als geflachten of huisgezinnen. Die in zoodanig een mengelmoes, of liever verwarring van door één gemengelde menfchen, geene Natie meer makende, en nog tot geene Natie wedervereenigd noch vereenigbaar, een zeer vasten accent- of toonregeling ftelde, zou zich zekerlijk even zoo
zeer

zeer en niet minder bedriegen, als die er een vaste regeling van quantiteit der syllaben by zocht. De accentverzen waren dus even zoo onmooglijk accentverzen naar een vasten accentregel, als verzen naar de quantiteit. 't Waren dus geene verzen meer, maar een bloote opvolging van woorden naar geenerlei eenstemmige regelmaat, maar naar elks begrip van eene ingebeelde welluidendheid (indien men daar zelfs aan dacht) te samen gevat, langer, korter durende, rijmende, niet rijmende, zoo het toeval dit medebracht, en waarin men op niets lettede, dan op zekeren val of kadans die van een veelal willekeurige uitspraak afhing.

Ik sprak hier ter plaatse niet van het rijm, als zijnde dit by de beschouwing van het vers iets toevalligs daarin. Het woord *rijm* is of uit *rij-ing*, dat is *scharing* (op rijen stelling) of van *rij-hem*, dat is *rijsluiting*, gevormd. Zie mijne Verhandeling van de Geslachten § 84 en 85. In het eene geval, beteekent het noodwendig het *versz*elf, in het ander den *slotklank*. Dat men oudtijds in geheel het Noorden het *rijm* in 't begin of de voorzetsfels der woorden stelde, en de gelijkheid der voorletters van deze, met dien naam noemde, weten de Taalgeleerden in dit vak; en in deze toepassing slaat de eerste der hier gege-

G

ven

2

ven verklaringen best op het woord. In onzen zin daartegen, de laatste. Dit voorletterrijm, minder in het gehoor dan in het gevoel van de uitspraak bestaande, als zijnde een soort van huppeling van een zelfde spraaktuig, is voor ons naauwlijks merkbaar dan in 't schrift, doch had eene wezendlijke kadans by die volken, en zelfs heeft men Latijnsche verzen in dien trant, by hen gemaakt. Wy echter verstaan door het Rijm niets anders dan den wederkeer van een zelfden slotklank. Genoegzaam alle Natien hebben dezen wederkeer gekend en veelal geliefkoosd, maar meer, naar mate hun maat in de verzen min vast, hun accent minder geregeld was. Men had dus altijd gerijmde en ongerijmde verzen: maar dat de gerijmde de meesten moesten zijn, volgt uit het gezegde natuurlijk.

De overeenkomst in het begin der voornaamste woorden in een vers, en zijn verband daar door met het volgende, of het Noordsche rijm, zoo gemeld, en van sommigen *alliteratio* genaamd, waarvan ik elders een klein doch zeer onvolkomen voorbeeld gegeven heb (*), had dan

(*) Zie mijne Voorrede voor mijne Mengelpoëzy, in 1799 uitgegeven.

den als omkeering van het geen ons rijm is, by de volken die daar gebruik van maakten, 't zelfde uitwerksel van *kadanceering*, indien ik 't dus noemen mag. Maar, dit een en andere rijm afgetrokken, was geheel de versificatie volstrekt nietig of hing van het toeval af.

Weinig schriften zijn er in de hedendaagsche talen, en geene in ons Nederduitsch tot ons gekomen van vroeger dan de dertiende eeuw, in welke de letteren by onze Natie onder de aanmoediging van Graaf Willen den Tweede, die Roomsch Koning werd, en onder zijn broeder den Voogd Floris, gelijk men hem noemt, maar vooral onder den beminnelijken Floris den Vijfde, by uitstek bloeide, en zelfs vreemdelingen uit Braband en Vlaanderen trok. Deze letterkunst hing echter grootendeels aan de toenmalige Fransche, en was op haar leest geschoeid. Ook zijn ons, niet tegenstaande den Slach van Woeronck door Jan van Helu, en de vele oorspronkelijke of uit het Latijn genomen schriften van Jacob van Maerlant, vrij meerder navolgingen of vertalingen uit het Fransch van die en de volgende eeuw bekend geworden dan oorspronkelijke Neêrduitsche rijm- of dichtstukken, en het onderscheid tusschen Hollandsch en Vlaamsch schijnt toen wel hoofdzakelijk (zoo niet eenig) bestaan te hebben in het rui-

mer gebruik van Fransche woorden; 't geen in Vlaanderen, als ten voornaamsten deele een Leen van Frankrijk en waar Fransche inrichtingen en zeden by menigte overgenomen werden en zoo allengs naar ons Holland vloeiden, niet verwonderen moet. Melis Stoke bootst op zekere plaats die affectatie der Vlamingen van zulke woorden niet onaartig ter hunner bespottung na. — Wy zien uit de schriften van dien tijd, dat er een blind gevoel (maar dat echter wezendlijk was,) van een foort van versificatie stand greep, waarin men de welluidendheid niet miskennen kan, schoon deze in de HSS, tot ons gekomen, door de afschrijvers zichtbaar miskend en met hun meestal ongetrouw en dikwijls op hunne wijze opzettelijk verbeterend broodschrijven verwaarloosd is. En hoe kon het anders? De welluidendheid zit in de menschelijke ziel, en zy vloeit natuurlijk uit, naar ieders byzondere zielsgesteltenis, schoon zonder zich grondbeginfels of regels bewust te zijn. Dan, het beter slagen van den een dan van den ander en de daar door behaalde lof en trek van het werk moest het verstand ook met den tijd, na lang in den blinden uit een bloot donker gevoel van een welof wanklank gedicht te hebben, bedacht doen zijn op het nasporen van dat gene, waarin het

bc-

beter klinken en het beter bevallen van het eene vers boven het andre bestond. Doch waar heeft het verstand zich ooit boven het gevoel willen verheffen zonder het te verkrachten! Men moest Filozofisch te werk gaan en naar een beginsel. En wat was dit beginsel wanneer men het ware, 't natuurlijke beginsel miskende en vergat? Men begon het in een gelijkheid van 't getal der sylben te zoeken, want nog scheen men niet te begrijpen dat er tusfchen sylben en sylben als zoodanig een ongelijkheid bestaan kon die op het meer of minder welluiden van hare fchikking of famenstelling een invloed had. En alengs ving het *sybentellen* aan. Ook bleef het daarby in Frankrijk en by ons tot de eeuw van Clement Marot, wien de Franschen met recht als den vader hunner versificatie in eer houden, of zegge ik liever (want voor lang zijn zy hunne eigen letterhistorie in 't algemeen tamelijk wel vergeten), plachten te houden; en men weet, dat (met eenige ruimte genomen,) deze eeuw ook die van Ronzard, en van François den Eerste en zoo ook van den beroemden Bartas is geweest. — By ons stelde mijn Oudoom Rodenburg die in den tijd der Amsterdamsche Kamer *In liefde bloeiende*, der oprichting van Doctor Costers Academie, en onder Prins Maurits, leefde en

ontzachtlyk veel schreef, het geheele werktuiglijke der Dichtkunst nog in het bloote fylbentellen. Schoon dit zeker in onze taal vrij minder tot de welluidendheid deed dan in 't Fransch, en de afgetelde verzen doorgaands, ja altijd en noodzaaklyk, slechter val hadden, dan die zonder dezen dwang slechts natuurlyk affiepen tot dat er (gezocht of ongezocht) een rijmwoord voor den dag kwam dat het vers besluiten mocht. Hoe vervelend en nietig ons dat tellen moog voorkomen; met niet weinig ophef vermeldt onze Ridder het genoegen van die liefhebbery, in zijn vers, voor zijn *Poëtens borst-weringh* geplaatst, van zijne Zangster sprekende: Zy, zegt hy, leert my de Almacht loven, en

» Leert my dat in syl'ben tellen
 » En in kunst-gedichte steilen,
 » 't Welck my zulcken vreuchde gheeft,
 » Datter niemant op de Aerde,
 » Liever en van hooger waerde
 » Vrouw heeft, als mijn geest dan heeft.»

Is het zeker, dat bloot afgetelde fylben met een rijmwoord aan het eind, nog geen eigenlyk gezegd vers uitmaken, zoo had Frankryk; zoo hadden wy, zoo had Vlaanderen en Brabant, toen geene verzen, dan by toeval. Marot maak-
 te

te er een kunst van. Het was echter Marot niet die deze kunst uitvond; ook waren er voor hem duizenden verzen gemaakt met een zulke verdeeling als hy er in waarnam; maar den echten kunstgreep van deze verdeeling, en de *cefsuur* daarin met een overschietende en smeltende sylbe te brengen, 't geen men *la coupe feminine* noemde, met de kracht en werking daarvan, leerde hy van een Nederlander wiens oplettendheid in het waarnemen van behaaglijke en vloeiende, en van stootende verzen of zoogenoemde verzen, voor zoo verr' ons de nasporingen brengen, hem dit geheim (aan de Dichters-zelve nog onbekend,) uit deed vorschen. En deze ontdekker was zekere JEAN LE MAIRE, bygenaamd DE BELGES, van wien Marot-zelf getuigt,

Qu'il l'ame avoit d'Homère le Grégois.

En met deze ontdekking was ook de Fransche versificatie voor de volgende leeftijden gegrondvest. Men maakte in dien tijd zoogenaamde Alexandrijnsche verzen, men maakte er tienfylbige, men maakt er kortere. Het was op de Alexandrijnsche en tienfylbige, dat hy zich toelei. Hy (Le Maire) bevond, dat, zouden deze verzen wel klinken, daar eene vastheid van ver-

decling in zijn moest, en dus ontstond in deze verzen de *rust*, als wy 't noemen. En met deze ontdekking was dan nu ook de Fransche versificatie bepaald. Hy leerde Marot (die dit ook volmondig erkend heeft,) in de tiensylbige verzen achter den vierden, en in de Alexandrijnsche verzen achter den zesden greep volstandig verpoozen, en deze verpoozing vorderde of een voleindigd woord of eene *elisie* der daarvan overschietende sylbe. Maar, zou de verpoozing opgemerkt worden, zoo moest de sylbe waar men op rustede, eene zekere langte of (hetgeen men verwarde) een merkbaaren accent hebben.

De zaak-zelve was niet nieuw, en zekerlijk was Le Maire hier meer bloote opmerker dan ontdekker of uitvinder. Doch de kunstgreep was vergeten geraakt.

By en voor de invoering van die rust was voor lang reeds het Rijm als noodzakelijk aan het vers aangenomen, maar rijmen onderstelt *aanhouden* op een sylbe, en het rijm brengt derhalve van zelfs eene rust mede. Nu was overzulkz het vers in twee *hemistiches* verdeeld, en twee lange of geaccentueerde sylben waren daar in bepaald, in de eene soort de zesde en twaalfde, in de andere de vierde en tiende. Weinig kostte het toen, te begrijpen of waar te nemen, dat

dat de welluidendheid won (of liever, dat zy anders niet bestaan kon in 't vers!) wanneer er onmiddellijk voor elk van die twee lange of sterk geaccentueerde sylben een korte, immers toonlooze, greep kwam. Zie daar dan twee *jamben* en hun *sedes* bepaald, en het vers tot een *dimeter jambicus* gemaakt, waarvan ieder maat niet als by de Latijnen in twee voeten bestaat, maar voor zoo veel het Alexandrijnsche betreft, in drie, en voor het vijfvoetige in twee en drie. Verder is men in 't Fransch nooit gekomen. En zoo men het vers in tweefylbige voeten verdeelen wil, zoo zijn in de Fransche Alexandrijnen de derde en zesde voet, in de tienfylbige de tweede en vijfde, en in de kortere verzen de laatste alleen bepaald tot jamben. De overige voeten zijn er onverschillig *trochéën*, *spondéën*, en *pyrrichiën* of *jamben*; waarby men altijd in het oog moet houden, dat de accent der sylbe voor lengte strekt, de ontbloetheid van het accent voor kortheid der sylbe.

Het is (als gezegd is) zeker, dat reeds vroeger dit zelfde wel door Dichters in acht genomen was, inzonderheid by die van Provence, waar de Versificatie onder eene vrij meer onmiddellijken invloed der Italiaansche Dichters stond dan elders. Zoo vinden wy dit alles al zeer regelmatig waar-

genomen in de recht schoone Gedichten van de
wijdvermaarde Clotilde de Vallon-Chalys, die
reeds in de vijftiende eeuw leefde en inzonder-
heid onder de Fransche Koningen Karel den ze-
vende en den achtste schreef, doch tot haar dood
toe (die in 't laatst van die eeuw gesteld mag wor-
den) hare vroeger en later verzen gestadig be-
schoafde. Desgelijks Doëte de Troies, die onder
Philippe - Auguste leefde, Justine de Lévis, die
zelve eene Italiaansche was uit Cremona, en
Louïs de Puytendre, haar Gemaal, namen de zelf-
de vereischten waar, en werkelijk waren zy in
de Italiaansche Poezy lang betracht. En dezen
gevoelden 't steeds, dat aan de lengte der sylbe
na welke de rust valt, (om de woorden van Me-
tastasio te gebruiken,) *het gantsche vers hangt*.
Doch in het vijfvoetige vers doen de Italianen de
rust niet juist of volstandig achter de vierde syl-
be vallen. Zy stellen ze dikwijls achter de zes-
de, en zoo doet Tasfo in het eerste vers van
zijn beroemd Heldendicht, waar hy zingt:

Canto Parmi pietose e il Capitano,

waarin de vokaal in de vokaal smelt en de sylbe
pie van *pietose* als by ons *pje* gelezen moet wor-
den, en de laatste van dit *pietose* met *e* in *il* sa-
men-

menfmet. Weshalve men als in vijf tweefylbigte voeten lezen moet:

Canto | *Armi* | *pieto-* | *ſe 'l Ca-* | *pita-no*

met de nafleepende fylbe *no*. — In dit voorbeeld, zegt de groote en voor melodie hoogst gevoelige Dichter *Metaſtaſio*, hangt geheel het vers aan de lange (*ſonore*) *o* van *pietoſe*. Het is zoo. Zoo die *o* niet lang was, niet dóórklonk, kon de rust van het vers daar niet vallen, en even zoo kan zy niet achter *armi* vallen, om dat deze *i* geen naderuk heeft; waardoor ook de geheeoconomie van het vers met den zin overhoop zou raken. — Tevens ook hangt aan die zelfde fylbe de overgang der twee trochéén *canto* en *armi* waar het vers meê begint, en dus ook al het dactylifche of anapaëſtiſche dat de ziel eener zachte taal (als het Italiaanſch en de onze,) uitmaakt en niet slechts in Proza de hoofdvoet moet zijn, maar ook in een vers van de heerlijkſte uitwerking is. Het maakt naamlijk den trochaeus *armi* met de toonlooze fylbe *pie* vereenigt tot een dactylus, waaruit de rest van dat vers afvloeit. Nog merkbarer zal dit voor ons gehoor worden, als men er, door voorzetting van een lettergreep, en inlaſing van een

an-

anderen een foort van Alexandrijnsch vers van maakt :

Id can /to Par- /mi pie- /tof e 'l /gran Ca- /pitano ,

waar men dus in *mi pieto- f' e 'l gran Capita-no* twee anapaesten heeft met twee lange sylben tus- schen beide. Doch dit hangt aan de echte uitspraak.

Niet te min, ondanks het voorbeeld van Marot en zijne standvastige waarneming der wetten, sedert hem algemeen tot op Boileau en Racine gevolgd, edoch meer by wege van blinde nabootsing en door blooten indruk van 't voorbeeld, dan door een klaar besef van den aangevoerden regel, was hetgeen ik hier kortelijk voordroeg by de Fran- schen zoo weinig klaar, dat Corneille zich door zijne constructie daar te meermalen tegen vergreep ten aanzien voornaamlijk van den derden voet. Dus zegt hy by voorbeeld in den Sertorius en in den Comte d'Essex :

„ Arrête une MAIN PRÊTE à lui percer le cœur ;

en

J'en saurai le COUP PRÊT d'éclater, le verrai !

waar het voorbyzien van het vereischte des der- den voets het vers verwoest, om dat dit *prête* en
dit

dit *prêt* geen de minste rust toelaat, maar te zeer aan het volgende kleeft. Men zal 't onderscheid duidlijk ontwaren als men in 't eerste vers voor *arrête* een woord stelt, dat met het volgende *à lui percer* etc. beter samenhangt. By voorbeeld

Je tiens une main prête à lui percer le coeur.

Het laatste is met zoo weinig niet te verbeteren.

Het is van dien tijd derhalve dat de Alexandrijnsche verzen in eer geraakten. Doch het duurde geruimen tijd, eer men op ons Hollandsch de waarneming of kunstgreep van Marot overbracht. Toen dit begon, werden die verzen beschouwd als in tweeën verdeeld en men bracht er een middelrijm in; men was zelfs op den weg om eene andere samenstelling in dat vers te vinden, wanneer de al steeds vermeerderende bekendheid met de Fransche Dichters (voornamelijk waren Ronsard en Bartas, en deze vooral wiens *Schepingswerk* wijd en zijd beroemd werd en alom navolgers en vertalingen vond, de genen die nevens Marot, by ons meest beroemd werden,) de Fransche rust ongevoelig deed aannemen. By ons, waar de *Schepping* van Bartas door Heyns in het Neêrduitsch gebracht, ongemeenen opgang maakte, werd

werd ook de Leydsche Secretaris Jan van Hout door het vloelende zijner verzen vermaard.

Edoch in de Nederlandsche gewesten was sedert lang in gebruik een byzonder soort van verzen, inzonderheid by de Rederijkers geliefd en in hunne Spelen van zinne algemeen behagende, waarvan de eindrijmen, in 't midden van het volgend vers herhaald, en alle de verzen dus niet ongevallig aan één geschakeld werden; over de mechaniek waarvan ik my in mijne aantekening op Hoofds Warenar eenigzins uitgelaten heb; en waarvan hier een voorbeeld, uit eene oude *Cluyte* (gelijk men het noemde,) van 1583; waar het Hoofd der Geestelijkheid om geld gevraagd, spreekt:

*'t Betalen valt lastich; want naer mijn verstandt,
U som is groot, en hier is in het land
Gheen ghelt voor de hant: dat my doet beswaeren;
Maer begheerdy te hebben eenyge Roomsche waeren?
Die sullen wy niet spaeren, maar goethertich u jonnen.
Wel veelderley diensten met schoone pardonnen;
By lasten, by tonnen, hebben wy die veyl,
Elck een seer nootelijck: want sy sijn die peyl
Van 's menschen heyl. Waert dat dees vervielen,
So waert elendich ghestelt met die scamele sielen,
Die her nu na crieken, als leewen die brullen.
Enz.*

Maar ook deze werden met bloote eindrijmen gebruikt, en zelfs hield men dit deftiger. Dit soort

nu

nu van verzen werd tot onzent door velen voor de allengs veldwinnende Alexandrijnen getrokken, gelijk Karel van Mander (Vlaming) zich daarover in de voorrede voor zijn Schilderboek breedelijk uitlaat; die geen zwaarigheid maakt van den *Alexandrijnschen* te last te leggen, van *als sy niet wel met verstand gecastijdt en zijn, seer gheneghen te zijn, om niet anders als ghemeen slechten huyspraet te worden.*

Van zijne verzen in Italiaansche Stanze of Ottave verdeeld, mogen deze tot een kleine proeve strekken:

*In gheschikte gheregheltheyt vol zeden,
Oft ordinancy, bestaen alle dinghen,
Soo wel Gods schepselen boven, beneden,
Als Coninckrijken, Landen, vrye Steden,
Huysghesinnen, en diversche oeffeninghen,
Die de vernuftighe menschen by bringhen;
Oock setmen ordeningh in stomme Dieren,
Als nutsame Bien en vlytige Mieren.*

Hy vermijdt daarin ook alle staande rijmen en die de Italianen *druccioli* of *truccioli* noemen (dat is wat wy *krullen* van de schaafbank heeten,) versta rijmen op meer sylben, in welke het vers niet onaartig gezegd werd zich om te kronkelen; maar houdt zich aan de sleepende,
rij-

rijmen die hy vallende noemt. In alles de Italiaansche Poëzy willende nabootsen.

Doch eer het zoo verr' gekomen was, kon het niet misfen, of onze Dichters hadden op moeten merken, dat de welluidendheid, in welk soort van verzen dan ook, noodzakelijk afhing van eene algemeene overeenstemming van den gantschen loop of val van het vers, in eene éénfoortige opvolging en afwisseling van korte en lange, of toonlooze en geaccentueerde grepen. Ik zeg van den *gantschen* loop of val van het vers. Onze Ouden gaven daar den naam van den LUL aan. Dit woord klinkt thands vreemd in onze ooren; Cats echter gebruikte het nog in zijne *Mandragende maegt*; doch de bedorven uitgaaf van 1726, die ik hier voor my heb, en thands (als het in een bedorven wareld moet gaan) veelal de gezochtste is, heeft dit halve vers verandert, en leest belachlijk genoeg:

Zy krijgt het vyer in 't hoofd,

VOOR *Zy vat den lul van 't vers,*

als men in mijn jongen tijd in de verscheidenheid van Drukken, my voorgekomen, volstandig las. En die domme verandering heeft men ook in de uitga-

gave, waar Feith zijn naam aan leende, gebruikt. En hoe kon het anders by het diep gebrek aan Hollandsche Taalkennis, dat ook deze nooit te boven gekomen is.

Dit woord beteekent eigenlijk den *zang*. *Lullen* is zingen, en wy gebruiken er thands zeer kwalijk het woord *lollen* voor. *Lollen* is geheel iets anders, en beteekent zich warmen. Dus heeft Cats in den *Spieghel*:

*Die zit en lolt en zit en vrijt,
Verlet zijn werk, vergeet zijn tijd.*

En zijn verdere verklaring hiervan zoo wel als het naïve prentjen, toont wat *lollen* is. Van dit werkwoord in zijn ware beduidenis hebben wy ook nog den naam van *lollepot*, dat is een draagbaar vuurpotjen waarover de vrouwen zich plachten te warmen. Het is afkomstig van *loën*, branden, waarvan *loë* of *loje*, meestal *laje* geschreven, en dat als substantief, *gloed*, als adjectief, *gloeiend* beteekent, waarvan by ons *in laje vlam staan*, en by de Vlamingen het werkwoord *laaien*, nog overig is. Dus Cats in 't gesprek voor de koninginne Vasthi:

„Wat wilt gy vyer en vlam en schadelijke *laeyen*,
„Hier stroyen langs het hof, hier in de kamer zaeyen;”

H

Die

Die algemeene overeenstemming nu en regelmatige afloop van het gantsche vers, of die *lul* of *cadans*, bracht weldra eene meerdere volkomenheid by ons voort, en de *scheering* (ons het dus te noemen) van onze verzen werd JAMBISCH.

Daar de oorsprong der nu gevestigde Fransche versificatie uit België was, was het derhalve natuurlijk dat zy daar het eerst veld won, en men moet bekennen dat, tot Vondel, van zijne eerste proeven tot hooger ontwakende, eene hem eigene versificatie schiep, de Brabanders ons in dit vak vooruit waren.

Onze Cats leerde en nam de Brabantse versvorm en toon, in Brabant van een Brabander aan, en door hem voornamelijk werd zy de Zeeuwsche.

Dus verklaart hy zich-zelve deswegens in zijn *Twee en tachtig jarig leven*:

- „ Een eerbaar jongeling, uyt Brabant daar gekomen,
- „ Had in een ander school de Dichtkunst aangenomen.
- „ Die heeft den grond geleyt van waar ik vorder quam,
- „ En op Parnasus berg allengskens hooger klam.”

De zoetvloeiende en gemakkelijke eenparigheid van afloop dezer versificatie behaagde, en daar zy geenen byzonderen *impetus* of aandrift van
geest

geest vorderde, was zy voor ieder bereikbaar. By ons algemeen, waar Cats hooglijk geliefd, en zoo om zijn rechtſchapeu Godsdienſtig- en zedelijkheid als wegens zijn onderhoudend en voor ieder bevatlijke wijze van ſchrijven, een Huisboek werd, 't geen men in een betaamlijk huishouden naast aan den Bijbel noodzakelijk achtte, terwijl hierin by de Roomschegezinden *Poictiers masker van de wereld* voornaamlijk de mededinger van Vader Cats was; by ons algemeen (zeg ik) ontſtond hieruit die eenvormige en ſlaperige wijze van lezen, half vers voor half vers, 't geen men daar noemde *op rijm lezen*. En inderdaad, daar Cats eindloos veel ſchreef en altijd in de zelfde gematigde ſtille gemoedsgeſteldheid die hem eigen was, en die ook den goeden man ſomtjids wel eens uit deed lachen en voor een *goeden ſul* houden, wien alles wel was, en die onder den plak van zijn Amſterdamsch wijfjen zat (waarop Vondel in een zijner paskwillen doelt), kreeg zijn ſtijl en zijn versmaat, hoe langer hoe meer eene eentonigheid, die daar heen leidde, en die het zelfs al zeer moeilijk is by een kunstmatig en geoefend lezen zijner verzen ten volle weg te nemen. Deze verſificatie van Cats, lang aan Zeeland eigen, hield in Brabant nog ſtand in de zeventiende eeuw, en daarna nog vindt men er dusdanige

verzen. Doch Hooft en Vondel in de Amsterdamsche Kamer en Academie gevormd, en zoo ook hunne Hollandsche tijdgenooten in 't algemeen, betrachtten de rust wel, maar niet in den volstrekt Franschen geest, welken Boileau uitdrukt als hy leert:

*Que toujours dans vos vers le sens coupant les mots,
Suspende l'hémistiche.*

De zin schortte by hen 't *hemistische* niet op, noch werd er door opgeschort, en behalven dezen vrijer en ruimer loop van den zin der rede, door eenen meer bruifchenden geestdrift aangezet, verschilden hun verzen door eene rijke verscheidenheid van toon die dezen zoogenoemden lul overheerschte, en het versmaken werd een werk van *gehoor* (als men 't noemde), zoo dat het algemeene zeggen was: de Poët moet een fijn gehoor hebben. Inderdaad deed dit gehoor dan ook alles af, daar men, buiten de gelijkheid van 't aantal der lettergrepen, de rust, en het rijm, nog in mijne kindsheid geene regelmaat voor het maakfel der verzen kende. Want de wenken die Verwer in zijn *Idea linguae Belgicae* gegeven had, werden ten aanzien van den *numerus*, in 't Poëtische even als in het Rhetorische, niet in aanmerking genomen, en ook meestal niet verstaan.

Een

Een rechtschapen Dichter en die Dichter geboren is, heeft ook inderdaad niet meer noodig; en het is geen *Genie* die zich niet zelf de kunst scheidt, maar kunstregels volgt, of behoeft. Die onder de toenmalige Poëeten met geleerdheid pronken wilden, zeiden wel eens dat onze verzen Jambische verzen waren, maar het vond geene toepassing by hen-zelf noch by anderen. Onderzochten was men in Rotterdam sedert Dirk Smits, wiens byzondere zachtheid innemend was, meer dan elders (immers meer dan Noordelijker) op eene gelijkmatige vloeing der verzen gesteld; en het denkbeeld dat onze verzen jamberen waren, kreeg invloed en kracht. Men onderscheidde naamlijk nu by een soort van Methodische klassering, de verzen in *jamberen* en *trocheëen*, daar mede de Jambische of Trochaïsche verzen meenende, even gelijk zich de Ouden ook wel uitdrukten; zoo als by voorbeeld Horatius zegt

Deus, Deus nam me vetat
 INCEPTOS (*olim promissum carmen,*) IAMBOS
Ad umbilicum adducere.

Een Godheid is 't die my belet
 De JAMBEN, lang reeds opgezet,
 En lang beloofd, ten eind te brengen.

H 3

Maar

Maar nu meenden de Duitsche klerken dat jamben (dat is jambische verzen) loutere jamben dat is , éénvormige jambische voeten moesten zijn , en die dwaasheid won allengs veld. Had men een echt denkbeeld van maat of quantiteit en accent gehad , daar waar niet meer noodig geweest dan een zestal verzen van Vondel , ja zelfs van Dirk Smits , te lezen , om overtuigd te worden dat hunne verzen-zelfen dit tegen spraken. Maar inzonderheid stond aan de Maas eene Dichtsekte op , gevormd door Badon , bekend door zijne Gedichten te famen met Klara Ghijben uitgegeven , en wien zijne Leerlingen den gladden Maaspoëet noemden , die het Leydsche Dichtgenootschap (waarvan de oprichters zich dier beider Leerlingen noemden ,) geheel , en ook 't Haagse in minder maat , alhoewel ook vrij wat , ingenomen had , en volstrekt alles wat geen zuivere jambus was , uit de verzen bande. Verscheidenheid van toon , van val , uitdrukking van hartstocht , en die stoute nepen , waarin zich de ware Dichter als de bootseerkunstenaar recht doet kennen — ; met die allen was het gedaan. Ik heb in mijn vroegen tijd , by en na het behalen mijner eerste drie eerprijzen met dat Leydsche Dichtergezelschap geweldig geworfeld , en dezen aanhang zoo daar als elders al meer en meer veld zien

zien winnen. Te vergeefs riep ik de beste stukken van Vondel, van Feitama en van Smits-zelf, en vooral die der Van Winters tegen hen op, als bewijzen ter overtuiging van die onbestaanbare en inderdaad belachelijke misvatting; zy hielden (als Genootschappen doen) aan elkanderen als een keten en veroordeelden mijn verzen, terwijl zy ze kroonden en roemden en ten hemel hieven, even gelijk de oude en wijdvermaarde *Academia della Crusca* die van Tasfo, in wien zy alles te berispen vond; want zy hadden dat punt onderling zoo *gedecreteerd*. Geen mensch zoo stijfhoofdige of hy is voor overtuiging vatbaar, maar geen overtuiging heeft vat op een gezelschap, waar de *Esprit de Corps* heerschappy voert, en dat doet hy in alle. En nog is men zoo dwaas van liever door velen *en corps* dan door *eenen* geregeerd te willen worden; en leert niet wat onnoemlijk kwaad Maarfchappyen in de afgeloopen eeuw gewrocht hebben, en steeds voortgaan te werken, terwijl de personen waaruit zy bestaan in hun blinde goedmoedigheid (maar die zoo rampzalig in hare werking is!) niet dan goed meenen te doen.

Men zag dus, terwijl alle bestaande hedendaagfche talen (de Fransche zelve niet uitgesloten) van langzamerhand in hare wijze van versificeeren de onze naderden, een bondfchap tot onzent

opstaan, dat uit een wild opgeraapt denkbeeld zonder grond, schijn, of waarheid aangenomen, niet ingericht was dan om haar te verwoesten, en de Hollandfche verzen tot een eeuwig eensluitenden slaapdeun te maken, die, vooral daar er ook het meer en meer afkeuren en vermijden van den overloop (het *enjambement* der Franschen) by kwam, welhaast ieder van onze Poëzy had moeten doen walgen, en zonder de *Van Winters*, tegen wier roem en invloed men niet op mocht, niemand vond om haar door een voorbeeld van gezag tegen te streven. — De verblindheid ging niet te min voort, en ik heb Geleerden gevonden, die, zich nu op onze Poëzy willende toeleggen, ook die en geene andere verbeelding koesterden, of het was zoo, en onze verzen bestonden uit louter jamben; en die vreemd opkeken wanneer ik hun *trochéen, spondéen en pyrrichien* daarin aantoonde; ja die ook diens ondanks het reeds ingezogen vooroordeel niet af konden leggen. Om alle levenden te sparen, zal ik alleen den waarlijk grooten Latijnschen Dichter Wertstein noemen, die, wanneer hy in 't hoofd kreeg, zich op onze Vaderlandsche Dichtkunst toe te leggen, onder anderen de Sofonisba van Voltaire heeft overgebracht, die zeker niet verdiend had zoo spoedig vergeten te worden, als haar lot geweest is.

Welk

Welk denkbeeld intusfchen, welk befef van maat, melodie, of zang, moeten zy hebben die een vers uit loutere herhaling van één zelfden voet willen doen bestaan! Indien zy gelijk hebben, indien dit verzen zijn (ik verklaar het voor versvoeten zonder vers) zoo is de verificatie die fchoone, die edele, die diepgaande en verheven kunst niet, die wy in Vondel, in Poot, in de onfterflijke zangfter van Germanicus bewonderen, en waarin wy nooit uitgeleerd zijn, nooit den top bereikt hebben; dan is er niets lichter dan verzenmaken, en die eenmaal met Emma by Cats *den lul* beet krijgt, maakt beter verzen dan iemand. Ja, thands is het dan ook niet te verwonderen hoe het overal zoo van . . . Rijmelaars mogen zy niet meer heeten, maar . . . van zoogenaamde Poëten krielt als van rupfen in May, die men nu ook uit allerlei klasfen van volk even zeer ophemelt en prijst, zonder dat iemand van den echten Poëtifchen zang eenig denkbeeld meer heeft, dan die

— *pauci quos aequus amavit*

Jupiter, aut ardens exivit ad aethera virtus,

welke noodwendig t' allen tijde hoogst zeldzaam zijn.

Weg derhalve met zulke valsche lesfen! lesfen, volgens welke alle goede verzen, alle, die nandoen, verrasfen, verrukken, meëfleepen, ver-

oordeeld moeten worden, en nooit anderen dan die geeuwing verwekken, goed kunnen heeten! — Of meent men, dat ik hier te veel zegge? De Duitschen, wier Dichtkunst op de onze gegrond werd, en die na Hagedoorn (welke nog in het beter Hollandsche spoor trad, door Opitz met zoo veel glans eerst geopend,) deze stijve eenvormigheid, waarvan wy hier spreken, aannamen, eindigden met van de Alexandrijnsche verzen af te zien en ze voor onuitstaanbaar te verklaren. Zy hadden gelijk: op de wijze gelijk zy ze maakten en vorderden, waren ze dit. — Gelukkig nog by ons, dat niemand het Hollandsch daar, eigenlijk en in eene zekere maat van volkomenheid, aan onderwerpen kan, en de verzenmakers zich-zelf en hunne in Theorie aangenomen beginsels in de praktijk even zoo voorby loopen als de Moralisten niet ongewonelijk doen. 't Zou er anders nog vrij slimmer uitzien.

: Onze verzen hebben inderdaad eene geregelde voetmaat, welke wy nu gaan verklaren en dit in den zin der Latijnsche bewoording. Edoch zoo hoog ik die schatte in de maat van volkomenheid waartoe onze beste Poëten haar, niet met regelen *a priori*, uit eene eerst gefmeed systema naar 't Latijn gevormd (als ongelukkig onze Taalkunstenars in alle gedeelten der Taalkunst gedaan

daan hebben), maar door innige aandrift en gevoel, en met de levende daad, ophieven; zoo zeer ben ik niet alleen verwijderd van in deze zoogenaamde voetmaat meer belang te stellen, dan in den accent waar zy inderdaad onderworpen aan is, maar ook van, zelfs, de voorheen by ons bestaan hebbende versificatie die nu grootendeels nog de Fransche is, en, met zeer weinig verschil die van de overige hedendaagsche volken onzes wareddeels, zoo geheel als een gants wanschikkelijk en belachenswaard onding te verwerpen. Het geen er belachlijk in was, waren de mislagen, daarin uit gebrek van inzicht by een te grof gevoel dat een regelmatig weérkeerend gebons voor melodie hield, zonder gehoor of besef voor melodie te hebben, tegen alle gronden van melodie of van welgeregelde uitspraak begaan; en zoodanige vinden wy even zeer by onze tegwoordige versmakers.

Wy hebben 't reeds opgemerkt, dat het zij men een wezenlijk innige lengte en korthed der sylben, het zij men eenvoudig den accent in aanmerking neme, de Fransche verzen (terwijl aan de onze een regelmatige affloop eigen is), geene andere regelmaat hebben dan welke de *rust* en het *rijmwoord* te weeg brengen, waardoor dan de kleine verzen, die wy (by voorbeeld) vier-
voe-

voetige noemen, volstrekt niets dan de laatste sylbe bepaald hebben en voor 't overige de accent en de quantiteit geheel willekeurig of toevallig daar in valt. 't Spreekt van zelfs dat men by ons even zoo plach te doen, en wanneer ik hier van de Franschen spreek als wier letterkunde hier algemeen bekend is, sluit ik geene andere vreemde Poëzy uit. Zeker is het, dat de melodie welke dit geeft, van eenen geheel anderen aart is dan die wy gewoon zijn; doch ook zy heeft hare verdienste, en ik kan het den waarlijk in 't hart dichtерlijken Onno Zwier van Haren zeer wel vergeven, wanneer hy (in onze versificatie niet t' huis) haar in zijne Dichtstukken nu en dan eens te rug riep. Even gelijk Boileau in zijn

*Jeune et vaillant Herès dont la haute sagesse
N'est point le fruit tardif d'une lente viellesse,*

dit *dont la haute* en *d'une lente* niet uitsprak *dont là hauté* en *d'uné lenté*, gelijk onze Alexandrijnen naar het tegenwoordig begrip vorderen zouden, maar 't artikel *la* en de laatste grepen van *haute*, *une*, en *lente* zeer kort en volstrekt toonloos; even zoo zei onze Jonkheer Onno Zwier van Haren in zijne Geuzen:

Uw

*Uw glans kan zelfs in 't bloed zich toonen,
In 't brandend Troje Maro kroonen,
Voltaire in den moord van Parijs,*

niet anders dan ieder 't in Proza zou uitspreken, *in den* volstrekt kort nemende, doch *in* een half accent gevend. Doch iets dergelijks strijdt regelrecht met den geheelen zwaai, trant, en houding onzer tegenwoordige versificatie, die hy meende te volgen, en die mengeling van twee geheel tegenstrijdige manieren kon niet bestaan; gelijk ik dan ook getracht heb, hem in onze versificatie zoo zy thands gevestigd is, te doen spreken, in welke ik echter nog vrij minder van zijn oorspronkelijk afgeweken ben dan men geloofst, om dat men mijne bewerking gewoon is met zijn eigen laatste uitgaaf te vergelijken als of ik die ten grond gelegd had; het geen een ten uiterste valsch opraapsel is, waarin ik niet vallen kon, als die het bedrieglijke van den zoo geroemden regel, *δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι*, reeds van kindsbeen af opgemerkt en mijn ziel ingeprent heb gehad, altijd de zoogenoemde verbeteringen mistrouwende, en, in twijfel, de eerste ingeving der ziel voorttrekkende.

Neen, Hooft en Vondel, hun voorgangers en tijdgenooten, en niemand van die, stelden zich Latijnsche verzen, veel min een Latijnsche voetmaat

maat, in onze Landëigene verzen voor. Ik zeg, onze *Landëigene verzen*: want enkele proeffens van Latijnsche voetmaat heeft men, van alle tijden af, nu en dan wel eens uit eene aardigheid of uit eene weelderige dartelheid in alle moderne talen (als wy hierna zien zullen,) gemaakt, waarvart mijne Aanteekeningen op Huygens ook spreken. Geene quantiteit kwam by hen in opzettelijke aanmerking. Niet dan een duister gevoel van een algemeenen val of cadans brachten zy mede, en schikten voor 't overige het vers naar de woorden die zy gebruikten, en die zy in 't vers als in Proza uitspraken, en niet de woorden naar 't vers, uitgenomen alleen, in 't geval dat zy eenig Lied naar eene opgegevene zangwijs wilden dichten. Zy maakten dus de verzen even als hunne voorgangers; en alleen hun beter en fijner gevoel van het zangerige der verzen deed hen deze voorgangers zoo verre te boven gaan. Maar wanneer wy hunne verzen lezen, zijn wy verplicht, die te lezen, niet naar den algemeenen val der maat, als hoe langer hoe algemeener geworden is en het geen ze bederft, maar naar de eigen quantiteit en accenten van woorden en samenhang. Wat zou Hooft zeggen indien hy zijn fraai opschrift dat in mijnen tijd voor het Spinhuis te Amsterdam stond

stond en federt in den muur van het tegenwoordig Werkhuis verplaatst is, dus hoorde lezen:

u —, u —, u —, u —, u —
Schrik niet ik wrèék geen kwádd, maar dwing tot goéd:

u — u —, u —, u —, u —
Straf is mijn hánd, maar lieftijk mijn gemóed.

Zeker! hy zou zich als Dichter daar niet in herkennen. Doch wat zou hy dan van ons vorderen? — Dit, dat wy het vers het vers lieten, maar het by de lezing in zijne *kolons* verdeelden, zoo als hy 't gedacht heeft, en het daarnaar uitspraken, aan ieder dier *kolons* zijn juiste quantiteit gevende, waardoor de verscheidenheid ontstaat die zangerig is, en het vers gelden doet. Ik zal hier alleen de laatste regel nemen:

— u u — — — u u u —
STRAF is mijn hand, maar — lieftijk mijn gemóed.

Het geen, voor vijf eenvormige jamben als men er thands in zoekt, een *dactylus*, een *spondaeus*, een *trochaeus*, en een *anapaestus* geeft, die de volmaakte rondig maken, en op een recht kunstenaars-gevoel het zelfde uitwerkfel hebben als het Attische bazement in de Bouwkunst.

Ik spreek hier op nieuw van *kolons*, dat is
 Le-

Leden van volzinnen. En het is de kennis van deze en van hunne vereischten, die inderdaad de kennis onzer verificatie uitmaakt, dan waarvan men tegenwoordig geen denkbeeld meer schijnt te hebben, nu eenmaal de zoo verhevene kunst der verzen, tot een laag en verachtelijk mechanismus geworden is, waarin zonder eenige Dichterlijke verheffing met wat zoogenaamden geest (van welk allooi die dan ook wezen mag), tot een Barbas en Witz en Geysbeek toe, het op eene zekere hoogte kunnen brengen, waar onze nietige eeuw meê te vreden is, en waarby een waarachtig Dichterlijke genie als by voorbeeld in Loots is, achter gefchoven wordt; ja welke tot grond ligt van alle die scheve oordeelen, die dagelijks over verzen geveld worden, en waarin de groote hoop, voor het eigenlijke der Dichtkunst (zoo wel in het uiterlijke als innerlijke,) onvatbaar, dan meêstemt en onder 't geschreeuw van verlichting en wijzer en beter, steeds dommer en dommer wordt,

Dum sua delectent mala — vel — fallant.

Deze vereischten der verificatie bloot te leggen zal het werk van het Tweede stuk dezer Verhandeling zijn, daar dit tegenwoordige alreeds te overlang be-

gevonden zon kunnen worden; waarna dan wellicht nog eenige meer byzondere aanmerkingen over de accentuatie van sommige woorden of woordekens, en ook eenige waarnemingen over de verzen van Grieken en Latijnen en de invoering daarvan in onze taal, te pas zullen komen, die men dus verre uit een zeer verkeerd oogpunt beschouwd heeft. Intusschen willen wy hier een proefjen geven van een paar Coupletten in den Franschen vers-trant, waaruit men zal mogen zien, dat ook deze inderdaad niet ontbloot is van aangenaamheid.

Ieder kent het schoone Dichtstukjen van Racan 't geen wy thands hier zullen invlijen, met eene vertaling in verzen; en dit wel, eerst in onzen tegenwoordige, en vervolgens in de Fransche wijze van verificatie.

*En l'orient de nos années
Tout le soin de nos destinées
Ne tend qu'à nous rendre contents.
Les delices en sont voisines,
Et l'amour, ami du printemps,
A plus de fleurs et moins d'épines.*

*Lorsque ce bel age s'écoule,
Les soucis nous viennent en foule;
Venus se retire autre part.*

I

Con-

*Conservons en toujours l'envie :
On ne peut trop tôt ni trop tard
Goûter les plaisirs de la vie.*

Brengen wy dit op tweederlei wijze over; en wel, als gezegd is, eerst in onze gevestigde verificatie.

In d'eersten opgang onzer dagen
Is alles louter weibehagen,
Hetgeen ons 't lotgestarnte zendt.
't Is dartle weelde, minnekozen!
Geen dorens groeien aan de rozen
By 't bloeien van des levens Lent'.

Maar ach! verdwijnt die schoone morgen,
Straks nadert ons de drom der zorgen,
En Min, en scherts, en lust vergaat.
Doeh achterhaal men haar in 't vluchten!
Het is voor 't smaken van genuchten,
En nooit te vroeg, en nooit te laat.

Nu geheel op de oude en Fransche wijze, waarin men zich by het lezen wel zorgvuldig moet wachten van 't woord in zijn klank eenigzins naar maat of plaats die het in 't vers inneemt te wringen; en waarin ik ter geleiding van de uitspraak de hoofdtonen teekenen zal naar het geen ieder vers, als Kolon beschouwd, van den Lezer vordert.

In

*In den ópgang van onze dagen
Is 't alles louter welkehagen,
Wát ons het lotgefarnte zendt.
't Alles is weelde, minnekozen!
Dórens wasfen niet aan de rozen
By den bloei van des levens Lent'.*

*Maar ách! verdwijnt die fchoone morgen;
Stráks verdringen zich pijn en zorgen:
Liefde, wellust, en vreugd vergaat.
Doch grijpen we ze nóg in 't vluchten!
'Ach! — men fmaakt des Lévens genuchten
Nimmer te vroeg, nimmer te laat.*

Ik vraag het thands aan den ónbevooróordeelde, want niemand anders komt de úitspraak hierover toe, en vooral niet den gene, die begripen van fystema heeft ingezogen, welke hy niet afleggen wil; heeft niet, vraag ik, deze laatste overbrenging haar zoet even zoo wel als de eerfte? En zal het daar zelfs de eerfte niet in óvertreffen, wanneer men die eerfte zonder ander accent leest dan de Jambifche klepval medebrengt? — Ik weet wel dat de groote hoop van tegenwoordig volftrekt neen zal zeggen, om dat zy het lezen verleerd hebben; maar my heugt een andere tijd, toen men zelfs flechter verzen wist te doet gelden, dan die nu met het aangenomen geteem in al haar kracht en grootheid vernield worden.

En dit ook behoort tot de voorrechten der dom-
we waanwijsheid die (als het by de algemeenheid
van een half en verkeerd weten niet anders zijn
kan,) thands en overal en in alles de wet geeft.

VAN

VAN DE
VERSIFICATIE.

TWEEDE STUK.

Daar is inderdaad niets gemakkelijker, niets meer van alle kunst, en wat men *genie* noemt, ontbloot, dan het tegenwoordig verzenmaken naar den grondregel, die men daarvan heeft ingedrongen, en de lompste vlegel kan dit slapende leeren. *Leeren*, zeg ik, maar kwalijk: want het is niets anders dan zich aanwennen, gelijk 't onvoelig trappen van orgel of spinnewiel, het geen zich de plompste jongen en minste boerenmeid zonder eenige opmerking eigen maakt. Niemand overzulks heeft zich te verwonderen, dat het in onze dagen derwijze van Verzenmakers, Poëten, Poëtesfen, Rijmers, en Rijmelaars krielt en overvloeit, dat de maat van belachlijkheid overloopt. Want gevoel voor de quantiteit is by 't algemeen, 't zij daa Verzenmaker of Pro-

zaïst uitgerooid, en van het genoeg eener gladde uitspraak heeft de Siegenbeekfche taalbeder-ving, met kwalijk en eenvormig te spellen en dan naar die spelling uit te spreken, een ieder op 't alleraanftootelijkst afgewend. Van daar dat laffe uitspreken der *fchevaas*, als een fylbe makende (in *liefelijk*, *mijne*, *zijne*,) dat verbreken en affcheiden van *letters* en *lettergrepen* in tweën als in *mensch* en in *ding*; dat verdubbelen van een konzont, waar zy enkel is, en alleen een overgang tusfchen de twee fylben maakt, als die in *hemeling*, *lagchen* en meer; dat stuiten van onvereënegbare letters, als in *magt*, *dragt*, *klagt*, *jagt*; die valsche afleidingen, op grond waarvan men *zeevaard*, *ligt* in de tegenstelling van *zwaar*, of *lighaam* en dergelijke doet fchrijven; hetgeen alles even zeer aan recht Hollandfche en nog onverbasterde ooren onlijdelijk is. — Naar zulk eene hortende, stotende, en ontwrichte taal sprekende en fchrijvende, kan men zich lichtelijk in alzulke rijmery t' huis vinden, maar geheel anders is het met de ware verficatie, waartoe by een volk slechts zeer weinigen kunnen geraken, welke de Zanggodin

Nascentes placido lumine adspexerit;

en

en van deze kunst is het, dat wy in dit Tweede Stuk onzer Verhandeling spreken zullen.

Van de zeer ongewone (eertijds *trippelverzen* genoemde) rijmregels zal in dit oogenblik hier zoo weinig als van zoogenoemde Hexameters en Pentameters, die voor eeuwen alreeds in vele hendaagfche talen beproefd zijn geworden, maar nu, met meer nabootfingen van Latijnfche en Griekfche vers-vormen (als gefchenken van 't zich zoo verftandig denkende Duitschland by ons ontfangen), ook hare voorftanders gevonden hebben, handelt dit ons Verflag niet, maar zy komen als vreemde uitwasfen van een weelderigen grond of uitspruitfels van vreemde zaden in aanmerking, en behooren dus tot een laaftte voorwerp van befchouwing; als hoedanig zy dan ook by wege van toegift, eene afgefcheidene plaats zullen vinden.

Men mag onze verzen in twee foorten, de Jambifche en Trochaïfche, verdeelen. Dat is, met eene andere uitdrukking gezegd, in verzen die met eene korte en (regelmatig gefproken) toonlooze, en die met eene lange en zich eenen accent toeëigenende fylbe aanvangen. In de laaftte valt derhalve de maatflag met de eerfte fylbe, en in de eerfte is deze fylbe de opheffing tot den flag.

De maat is in beide tweesylbig, en gaat in elk vers geregeld voort, behalven voor zoo veel den rijmenden voet raakt, die (behalven somwijlen in zeer kleine verzen) by eene afwisseling die verschillend kan wezen, veranderende, 't Jambische vers daarby met een nasleepende korte en toonlooze sylbe verlengt; doch het Trochaïsche daartegen van zijne laatste (korte, en toonlooze en sleepende) sylbe berooft.

Het Jambische vers strekt zich uit van *één* tot *zes* zulke maten, welke men *voeten* noemt. Het Trochaïsche, van *twee* tot *vier*. Want de Hoogduitsche langere Trochaïsche van vijf of zes voeten zijn in Hollandsche ooren onlijdelijk. Maar eene samenvoeging van twee verzen, als by de Grieken en Latijnen in de *Ionici a minore* schijnt plaats gehad te hebben, waardoor by hen (of 't ware,) tienvoetige verzen voorkomen (zie Horat. III. Ode 12), is by ons toegelaten; en dit wel in de Trochaïsche, (waarin zy uitnemend wel klinkt,) van twee viervoetige, waardoor dan een staande vers van vijftien lettergrepen ontstaat; en in de Jambische, van een vers van vier met dat van drie voeten, 't geen dus tot een zeventoetig vers samengroeit.

Voor 't overige schakeert men elk dezer verzen door lange en kortere te mengen naar zijn soort, Jambische met Jambische, en Trochaïsche met Tro-

Trochaïfche; doch deze tweederlei foorten niet met elkander.

Het Jambifche vers van zes voeten bestempelt men met den naam van het Alexandrijnsche, ter zake van een Gedicht in vroegere eeuw gefchreven, waaryan Alexander het onderwerp was; en gelijk dit een Heldendicht was, bleef dit vers by ons aan de zoogenoemde Heldendichten geëigend, en werd tot in mijnen tijd ook veelal met den naam van Heldenvers aangeduidt.

Van de *Rust* in het Alexandrijnsche vers, by de Fransche eerst ingevoerd, spraken wy reeds. Doch wy moeten dit stuk hier uitvoeriger uithalen.

In de eerste plaats merkte ik aan, dat omtrent deze Rust twee zeer opmerkelijke punten in acht zijn te nemen. De rust is niet slechts volkomen wanneer zy achter een volkomen woord invalt, maar ook als ('t geen wy in ons vorig stuk alreeds opmerkten, de achter den derden voet overschietende sylbe in het volgende smelt, ja deze rust is lieflijk en schoon. Doch de twee punten waarvan ik hier eigenlijk spreken wil, betreffen den samenhang der woorden. — In de eerste plaats dan mag de rust in een woord uit twee woorden samengesteld vallen. By voorbeeld:

Het volksverbond der stamgemeenschap hield nog stand.

Ik spreek van een samenstelling van zelfstandig naamwoord met zelfstandig naamwoord; *on-verstand*, by voorbeeld, of *med-gezel* duldt het vallen van de rust in het woord niet. Ook klinkt zulk een rustval kwalijk wanneer het laatste woord in die samenstelling geen polysyllabum is. Goed is

De veldheer sicht zijn krijgstrofeën by 't altaar;

en minder goed is 't, wanneer men *trofeën* tot een disyllabum samen trekt, als

De veldheer sicht zijn krijgstrofeën op 't oorlogsveld;

en onlijdelijk, zoo dit laatste woord éénfylbig is:

Die zege deed zijn krijgsvloot 't aardrijk overklinken.

Daar tegen, in de tweede plaats, moeten werkwoord en voornaamwoord niet door die rust in hun samenhang verdeeld worden: ten zij er buiten dien een wezendlijke redeverdeeling plaats heeft die het vers breekt. En dit zelfde geldt van de possessieven met hun naamwoord.

Doch de rust achter de zesde fylbe is een kunstmatige rust, of beter gezegd; een werktuiglijke kunstgreep, maar het vers, moet meer dan werktuig-

tuiglijk en meer zelfs dan kunstmatig zijn. Het vers moet niet blootelijk in een opvolging van woorden of woordklanken bestaan; niet bloot uit des Dichters mond, maar geheel uit zijne ziel vloeien; en het is dat zielsgevoel dat zich in het vers moet doen kennen.

Een eeuw, een jaar, een maand, een week, een dag, een uur.

heeft op zich-zelf wel het lichaam van een vers, maar de ziel niet. Het is hierom dat en *snede* en *rust* noodzakelijk, maar nog niet genoeg zijn. Door *snede* verstaan wy het onderscheiden van eene of meer sylben, waardoor de eene voet van het vers met den anderen verbonden wordt. By voorbeeld:

Een woe | dend on | geval || staat al | le ontwer | pen neder.

En in het Trochaïsche:

Ga, be | trouw 't ont | wind ge | peupel || opge | zet door | razer | ny.

Deze schakeling die de voeten door de woorden verbindt, geeft aan 't vers leven en zenuwen. En naar mate zy beter in acht genomen wordt is het vers meerder vatbaar voor melodie, en uitdrukingskracht. Zy is als 't verband in het metselwerk, waarin de voegen van twee lagen steenen, niet onmiddellijk boven elkander mogen zijn;

zijn; en zelfs is de verscheidenheid in de wijs dezer aanéenschakeling een groot voorrecht, en ondersteunt de verscheidenheid van den toon (waarvan straks!) op het sierlijkst.

De *snede* derhalve ('t geen de Latijnen *caesura* noemen,) is het juiste tegendeel van de *rust*, daar deze (als wy gezien hebben) een tuschenpoos achter den voet vereischt, welke dus door een volkomen woord gefloten moet worden. En echter zijn deze twee namen zoo dikwijls met elkander verward geworden.

't Geen wy hier van de afscheiding der *rust* zeggen, moet echter met die bepaling verstaan worden, dat, als reeds gezegd is, ook daarby eene smeltende sylbe mag overschieten, welke zich door hare smelting verliest, als

De teedre maagd verkwijn-, de in 't heimlijk boezemwee;

of

De woeste legerben-, de, in dolheid aangeronnen.

Zoodanig eene smelting zelfs geeft eene aangename verscheidenheid en vereenigt eenigzins de liefelijkheid der *caesure* met de kracht van de *rust*.

Doch behalven deze *rust* die men de *natuurlij-*

lijke of beter *regelmatige* rust van het vers noemen zou, (ik zal ze de *werktuiglijke* heeten,) is er nog eene andere welke de in het vers vervatte rede als uitdrukking der gedachte met zich brengt. Niet dan zeer zeldzaam kan eene rede van twaalf of meer sylben met gemak en welluidendheid uitgesproken worden zonder eenige flauwe en (het zij meer of min) merkbare verpoozing. De verpoozingen in eene rede worden door de zoogenoemde punctuatie aangewezen, en deze verdeelen de leden der rede, en onderscheiden die logisch of grammatikaal. Doch het is hiermede als met de geheele uitspraak der woorden die oneindig verschilt naar de meening van die haar uit.

Jan wenscht nog eens zoo rijk te zijn als ik,

zegt Huygens in een zijner Sneldichten. Dit kan in verscheidenerlei verstand gezegd zijn. En het komt in dit zeggen op het woordtjen *nog* aan, 't geen velerlei toepassing vindt, naar mate 't tot het *wenschen*-zelf, of tot het *gewenschte*, en in dit tot het volgende *eens*, of tot *eens zoo* gebracht wordt. Slaat dit *nog* op den tijd, zoo beteekent het, hy wenscht *t' eenigen dage* zoo rijk te zijn; behoort het by *eens*, zoo drukt dit *nog eens*, zijn andermaal wenschen uit; behoort het by *eens zoo*,

ZOO

zoo is het, hy wenscht *dubbel zoo rijk* te zijn. Behoort het *nog* eindelijk tot het *wenschen*-zelf en niet tot het voorwerp van den wensch, zoo is het, hy laat niet af dit te wenschen, het is *nog werkelijk* zijn wensch. Dit korte zeggen is in geschrift over zulks niet slechts dubbelzinnig maar vierzinnig; doch uit den mond van den spreker uitgaande, is er niets twijfelachtigs in de meening, want hy zal deze woorden zoo verschillend accentueeren en verbinden dat ieder zijn juiste meening verstaat.

Daar zijn dus fijner en menigvuldiger onderscheidingen in het natuurlijk gesprek dan eenige schrijfwijze door teekens kan uitdrukken. Deze verpoozingen hangen, zoo wel als de toon, veelal af van 't belang dat men in 't voorwerp of onderwerp of in eenige omstandigheid stelt; waarop men de opmerkzaamheid meer byzonder wenscht vestigen. Zegge men

De Vorst verlangde een teug uit 's herders waterkruik:

die in 't byzonder al de aandacht op den *Vorst* hechten wil, zal achter *de Vorst* eenigzins ophouden, en dus de verwachting des hoorders spannen met hem daarby te bepalen; waardoor tevens 't geen die Vorst deed of hem overkwam belangrijker

ker wordt. Onderstellen wy dit, en zij *een toug uit 's herders waterkruik* als één denkbeeld beschouwd, zoo ontstaat er een hooger *kunstmatige* (zeggen wy *Dichterlijke*) rust achter *Vorst*, en het overige van het vers heeft geene verpoozing meer in de uitspraak. Zie daar eene weêrstreving tusfchen deze tweederlei rust, die op menigte wijzen verwekt kan worden; in 't lezen van een vers altijd zorgvuldig op te merken en in acht te nemen, en waarvan de meestmogelijke verscheidenheid de echt-Dichterlijke schoonheid der verificatie boven alle uitdrukking verheft.

Dikwijls verkrijgt men, als hierboven (bladz. 141,) reeds te kennen gegeven werd, al zulke verpoozingen in sterker graad door de punctuatie; doch zonder deze, en waar de punctuatie niet vallen kan, behoort zy in de verzen-zelfen te liggen, want het hulpmiddel der punctuatie op zich-zelve, zoo de eigenlijke zinsnijding haar niet vordert, is hachlijk.

't Is een groot voordeel, deze Poëtische rust wel te schikken, en haar buiten doorgaande regelmatigheid of eenvormigheid te houden. Wanneer zy met de regelmatige in valt, moet men, om 't vers niet te doen kwijnen, dit met een foort van parenthetisch uitspreken vervangen, en
door

door een zachten overloop te hulp komen. By voorbeeld

*Het Hemelsche gerecht — heeft zich — ten lange lesten
Ontferremd — over my en mijn benaauwde vesten
En bange burgery —;*

zonder 't welk deze verzen niet uit te staan zijn wegens slaperigheid. De miskennis van deze eigenschap van het vers, doet Vondel in de kracht, zijne versificatie eigen, miskennen, en even zoo de Dichters, door hem of op zijn voorbeeld gevormd. Het zelfde is ten aanzien van den heerschenden of hooger accent waar te nemen. Als Antonides zegt:

*Gy twijfelt mogelijk aan
Mijn hóoger adeldom en wélgert my te wijken.*

moet de sterker accent niet op *adeldom* maar op *hooger*, niet op *wijken*, maar op *weigert* vallen. En verder:

*Want lang zagh ik mijn naam en grootheid aangebeên
Eer nog uw brákke poel van vischers werd betreên.*

moet niet alleen achter *lang* en *grootheid* eene kleine verpoozing hebben, maar de heerschende tonen moeten, in 't eerste vers, *lang* en *ik* ophef-

en in 't tweede vers *brakke* boven *poel* doen uitsteken.

Ja in 't algemeen moet men die rust zoo veel mogelijk door eene merkbarer artificiele rust verdoven, de Jambische voeten breken, en, zoo de zin daar rust, de laatste helft van 't vers of meer of minder sterken toon en meer snelheid geven; als by voorbeeld, in

Het geldt het Welpjen thands, de Leeu v was hem te machtig.

of

Niet, als by 't Heidendom de blozende Latoon.

Die in 't eerste dezer twee verzen *Leeuw* even als *Welp* wil doen klinken, bederft het vers; en zoo doet hy het laatste indien hy *blozende Latoon* boven *Heidendom* hooren doet, of hy moet (*als by 't Heidendom*) gelijk een parenthetis lezen.

Inzonderheid is hierin de Overloop der verzen voordeelig. Men weet wat door overloop, by de Franschen *enjambement*, te verstaan zij. Onze ouder Dichters stelden daar eene schoonheid in, die velen doorgaande en opzettelijk zochten, en dit zoo wel ongepast als gepast. In mijne dagen werd de Fransche afkeer van 't *enjambement* tot ons overgebracht, en de verzen werden allengs

K

tot

tot geheele op zich zelf staande volzinnen of afzonderlijke leden van volzinnen. Inzonderheid had dit vooroordeel plaats by de school van den niet genoeg gewaardeerden Dichter Simon van der Waal, by mijn vroege jongelingschap bloeiende, en tot wiens kwekelingen ook mijne onsterfelijke vriendin, de Baronesse de Lannoy, behoorde. Men is van dit wanbegrip federt te rug gekomen, doch de ware kunstgreep van het zoogenaamd *enjambéeren* schijnt inmiddels verloren te zijn, en, waar ter plaatse het hun die 't beproeven, gelukt, een uitwerkfel zonder toeleg of van eene blinde proefneming te zijn geworden.

Het spreekt van zelfs, dat indien (als in Proza erkend is,) rijke en volle zinnen, en daarin gepaste verscheidenheid van val en van afloop, eene schoonheid zijn, niets meer in de Dichtkunst vermijd worden mag dan de eeuwige sleep van of volle of halve verzen die, van nooit meer dan een zes- of twaalfstal lettergrepen zijnde, vervelend, althands onverkiesbaar, moet zijn. Het heugt my, dat ik nog een kind zijnde, en Feitamaas vertaling van den Brutus telkens zeer hoog boven die van Haverkamp hoorende verheffen, my toen by doorkundige en doorgeachte versificatoren van dien tijd, verstendigde, waar toch dit betere in bestond. Zie slechts

Rechts het begin, werd my geandwoord. Het
verkamp heeft:

*Tyranverdelgers, die geen Koningen begeert,
Maar Numaas Gōn, uw deugd, en Romes wettē terts*

Feiterna daar tegen:

*Tyranverdelgers, die geene andere Opperhoeren
Dan Numaas Gōn, uw deugd, en onze wet, wilt ecrten*

Hoe veel rijker en grootfcher is dit laatste, in één
volzin vervat, dan in twee verzen verfnipperd als
by Haverkamp! — Ik gevoelde dit als kind niet
gelijk ik het thands gevoel, en misfchien is 'e
voor ieder niet even vatbaar; maar dit was de
geest der oude versificatie, en vooral triomfeerde
men, wanneer zulk een overloop het rijm e'
eenemaal verduisterde, als

*Waarom uw handen naar den dolk
Gewend, rede in de fcheit der reest ten prooi gegeven.*

Doch daar in mijn leeftijd de uitspraak der ver-
zen al mede naar de Fransche manier (slimmer
kon het wel niet) veranderd is, is niet elke
wijze van overlooping aan te bevelen. Die, waar
het vers met een hulpwoord sluit, zoo de zin
der rede daar geen buitengewoon accent op
K 2 plaats,

plaatst, is (by voorbeeld) doorgaands, schoon niet volstrekt zonder uitzondering, af te keuren. Nog meer, waar het vers met een voorzetsel sluit: als *op*, *tot*, *met*, enz. doch deze aanmerking moet grootendeels vervallen door de nadere beschouwing van 't vers, als hierna blijken zal.

Het geen wy van de rust in het Alexandrijnsche vers zeggen, is evenzeer toepasfelijk op het vijfvoetige. Hier valt de werktuiglijke rust achter den tweeden voet. Sommigen hebben haar willekeurig, nu achter den tweeden, dan achter den derden voet van het vers laten vallen; doch zeer te onrecht en ten koste van zijn melodie. De rede is eenvoudig. Zelfs in Proza laat de welluidendheid niet toe, dat in de verdeeling van eenigen volzin, de tweede kolon kleiner dan de eerste zou zijn; en (buitengewone gevallen ter zijde gesteld) moeten Dichter en Lezer in 't zesvoetig vers hunne vrije en kunstige rust ook zoodanig plaatsen, of de lengte der sylben zoodanig schikken, dat de grooter en wichtiger helft het voleindigt. — Ongelukkig schijnt men thands zoo verhoogduischt, dat velen niet meer weten dat in het vijfvoetig vers eenige rust behoort, en van meening schijnen, dat rijmen daarin genoeg is.

Wat het Rijm betreft, hetgeen tot het vers als zoodanig wel niet behoort, maar in het verband

band van verzen, onmisbaar is tot aangeving van de volheid der groote maat: Hier zal ik weinig van zeggen. Het geen Pels in zijne Dichtkunst daarvan heeft, is voldoende. Dat *ei* op *y* niet kan rijmen weet ieder, schoon hy de reden juist niet inziet, wanneer hy de volkomen verscheidenheid in het uitspreken van een tweeklank als *ei* en een enkel verlengden klank niet by zich gewaar wordt. Dat men zich over dit niet rijmen van *beleid* en *vlijt* by voorbeeld beklagt, verwondert my niet minder dan of iemand het lastig vond, dat men *pompstok* niet op *kandelaar* of op *inktkoker* rijmen mag. Wien toch zal een rijmen van 't geen niet rijmt, immer invallen? — Intusfchen moet men zorgen dat het rijm (waar het rijm om het vers, en niet, als somtijds in korte rijmtjens, het vers om het rijm is en dit het vers overheerschen mag,) niet te veel geweld doet; en het is derhalve dikwijls verkiesbaar een half geaccentueerde op een sylbe die een vollen accent heeft, te doen slaan. Immers, zorgvuldig te zijn, dat niet gedurig de twee rijmwoorden beide den heerschenden toon van hun vers en volzin bezitten. Het is by ons ook in dezen zin, dat het zeggen van Boileau past:

La rime n'est qu'esclave, et ne doit qu'obéir.

K 3

De

't Rijm moet nooit schreeuwen of 't vers overheerschen. De heerschende accent is, als ik elders omtrent de accentuatie der possessiven aanmerkte,

Te schitterend voor hun knechtslijvet.

En het is hierom ook dat wy by ons eenigzins de *Rime assonante* der Spaansche taal nabootsen, ons met eenige en niet volkomen overeenkomst van klank vergenoegende. Als by voorbeeld *geketend* op *rekent*, *voorbeeld* op *veroordeeld*, en wat men dubbeld rijm zou mogen noemen, indien de nasleepende sylbe niet *positieve* volstrekt kort was, en dus om te rijmen niet vatbaar.

Hiertoe mag men ook ons rijmen van den tweederlei *o*-klank op elkander als *tot* op *vol* brengen. Ook behoudt men dus, ondanks den veranderde uitspraak, het rijm van *marmer* op *befchermer*, *arm* op *scherm* en dergelijke. Dat *ys* (niet *ijst*) op *iet* rijmt, weet ieder; als, *de woefte Schyt* op *gebied*; en daartegen is *melody* op *blij* aangenomen. Doch dit is aan de langdurige verwarring der uitspraak van de *y* toe te schrijven. *Cats* rijmt zoo, *zie* op *heerschappie* voor *heerschappy*. De verandering van spelling om 't rijm is altijd af te keuren.

Vol-

Volkomen rijm zou onze taal moeilijk zijn. Ook kunnen ons de *Rimes riches* der Franschen als *vie* op *envie*, *livre* op *livre* in verschillende beteekenis, en alzulke meer, niet anders dan belachelijk toefschijnen. — Eene te groote zorgvuldigheid ten aanzien van dit voorwerp neemt by ons ook natuurlijker wijze in tegen het vers, dat door zich-zelf moettende gelden, als vers op zich-zelf eene melodie maakt, die van geen tweede vers afhangt.

Thands komen wy tot een nadere beschouwing van het vers, met daarlating van die voetmaats benaming, die onze Vaders niet kenden, en nooit op hun dichtregels toepasten; en met welke ook inderdaad weinig voor eene echt goede verificatie gewonnen is, terwijl zy integendeel tot velerlei misvattingen aanleiding geeft.

Onze verzen moeten eene algemeene melodie hebben, en daarvan is ten aanzien van maat en accent in het vorige Stuk voor verstandigen (meen ik) genoeg gezegd. Maar zy moeten niet slechts alleen, en ieder op zich-zelf, melody hebben. Neen, zy moeten ook met elkander, tot ééne melody samenvloeien, en die melodie moet in de zelfde maat, met oneindige en nooit uitgeputte verscheidenheid afwisselen, naar de zin der rede, de gevoe-

lens, de verheffing of aandrift, de kracht of de nadruk 't vereischt; en gelijk de taal zich daarvan in de uitdrukking gevoelen moet, zoo moet ook het vers daarvan swellen, rijzen en dalen, versnellen, vertragen, en duizenderlei bewegingen aannemen. Hiervan, wordt een vers zóó gebroken, moet ieder deel zijne melodie hebben; en zoo het ten deele overloopt en zich met een deel van het volgend vereenigt, moet ook in die vereeniging de melodie en toonval zijn, die 't gevoel dat er in uit wordt gedrukt, vordert. En gelijk de eene of andere woordklank tot deze of gene beweging of in deze of gene samenstelling van klanken, al of niet, meer of minder, past, meê- of tegenwerkt, moet ook de keus van vokalen, difthongen, en van meer of minder konzonanten bepaald worden. Men deele de verzen in hunne Kolons (gelijk ik die deelen, onafhankelijk van de maat, noemen zal), en beproeve of die kolons, zoo wel op zich-zelve de vereischte melodie hebben als met elkander een vereenigde melodie vormen, waar het hart, in den stand van aandoening waar 't in zijn moet, zich in gevoelt, en geniet! Dit was onzen Vaders het beginsel der versificatië. Dit was hunne proef, en deze is de ware. — En dit, dit wel waar te nemen, is in lange en kor-

korte verzen even zeer waar, even zeer onontbeerlijk voor Dichter en Lezer (*).

Niet dat deze kolons juist wederom elk op zichzelf een vers van gelijke soort behoeven te maken. Integendeel. Vondels kolons zijn volmaakt goed als hy zegt:

Hy grijpt hem by den baard met de eene —

Met den degen in de andre hand, —

Bebloed en bloot. —

Nu stegen de Nonnen op. —

De sluiting der lange sylben-zelve in dit *bloot*, *nu*, en *stegen*, zoo men recht drukt op dit *NU*, is meesterlijk. Stel dat de hemistische *bebloed en bloot* onmiddelijk met *de Nonnen* achtervolgd wierd;

(*) Ieder toch gevoelt dat ieder aandoening eene byzondere soort van melodie vordert, op ontalijke wijze verschillend. Men zie er iets over by Longyn; maar de stof zou onuitputtelijk zijn, indien men dit punt opzettelijk wilde behandelen. Eenig aanroeren daarvan is niet te min nuttig, vooral nu men hier in 't geheel niet aan schijnt te denken, ja dikwijls de verzen die, uit het hart voortgevloeid, hieraan voldoen, op de eene of andere zotte berisping van een betweter, verandert, om ze alle toch als een waterstroom uit een pompkraan, (of beter nog, door een goot,) zonder kracht of werking te laten wegloopen.

wierd ; daar lag de geheele kunst dezer gansche tirade in duigen.

Niet minder zijn de *anapaestus* en de *dactylus* die hier dus in den tweeden en vierden dezer kolons ontstaan, voortreffelijk aangebracht, en een heerlijk uitwerkfel van de sleepende regels in onze Jambische verzen in 't overloopen ; in 't welk de overloop van de Trochaïsche staande verzen op verre na dat bevallige en hartroerende niet heeft, noch ook die van 't Jambische-zelf als 't een staande regel is die dus tot de volgende overgaat. — De Dichteresse Van Winter had den XLII^{en} Psalm in verzen gebracht en begon dus :

*'t Hijgend hert , de jacht ontkomen ,
Schreeuwet niet sterker naar 't genot
Der verkwikkbre waterstroomen ,
Dan mijn ziel verlangt naar God.*

By het doen der keuze uit de voorgelegde Beijmingen, viel de voorkeur noodwendig op deze. Maar, het zij men den pyrrichius ten aanvang der derde regel in plaats van den trochéus verwierp (hetgeen eenigen grond had,) het zij men, naar een vrij algemeen vooroordeel, het woord van *verkwikbaar* in active beteekenis niet dulden kon, schoon dit de eigenlijke en ware is als *verkwikking dragende*, men veranderde dit derde vers, en schreef

Van

Van de frifche waterfroomen :

't geen anderen met nog meer pedanterie toefchreven aan eene onderscheiding tufchen *ufus AQUAE*, 's genot dat de froomen genoten, en den *ufus EX AQUA* 't genot dat VAN of UIT hun genoten werd. Doch hoe 't zij, de overloop

Naar 's genot der verkwikbre froomen,

is oneindig beter en vloeicnder en inderdaad verkwikbarer dan

Naar 't genot van de frifche froomen,

om dat de dactylifche val van het eerfte zoeter en volkomener is. — Doch hy zou ftuitende zijn, zoo er niet het zij een ware pyrrichius, of ten minfte een fylbe die in vergelijking der laafte van 't voorgaande vers als kort befchouwd worden kon, op deze kwam te volgen. — En in dezen geheelen Pfalm is alom, waar een overloop noodig was, tot eerfte fylbe, waar het rijmwoord zich meê vereenigen moest, eene zoodanige gekozen, die offchoon in een Trochaeus voor lang kunnende gelden, echter by 't vorige rijmwoord in vergelijking kort is, als by voorbeeld het hulpwoord *doen*, in *doen veranderen*, het ad-

abverbium *eens*, welks lengte geheel en al van dat vallen des accents afhangt.

Het is door deze kolons dat ook hetgeen hiervoor van de werktuiglijke rust gezegd is, geheel vervallen kan.

Het was, als gezegd is, op deze wijze dat onze Vaders hunne verzen maakten, en zoo worden nog de goede gemaakt. 't Spreekt van zelfs echter, dat dit zijne ongelegenheden had, wanneer het gevoel voor de Dichterlijke melodie niet zeer juist of genoegzaam geoefend was. Ook was 't algemeene zeggen in elks mond bestorven: *Een Poëet moet een zeer fijn gehoor hebben*. En wanneer dit faalde, werd het vers hard en zondigde (wezendlijk of ingebeeld) tegen de maat. — Doch ten minste verhoedde dit, dat men voor verzen, geen bloote voeten of halve verzen naast elkaër plakte, zonder eenig verband van een hooger of verbindenden zang daarin, en zonder die noodzakelijke verscheidenheid die Dichterlijke maat- en toonkunst vereischt. Het belette ook dat men de verzen naar een versmaat die men zich eerst en vooraf voorschreef, bepaalde; maar deed in het tegendeel, het vers in en met de woorden en geheel de uitdrukking tevens, uit het uitbarstend gevoel voortspruiten; en het was dus Poëzy, maar
geen

geen nakwaken daarvan, waar men even koud van opstaat als zich toe nederzet.

Die dus verzen maakten, konden zeker ook in den Nachtwachters kleptoon niet vallen, of zich in het hoofd halen dat hun verzen uit louter Jamben bestaan moesten of konden. Hun verscheidenheid van voeten was noodwendig groot, en vloeide voort uit den aart der aandoening. 't Kon in hun die gevoelens, niet opkomen, zich Trochéen tot klagen, of Elegien tot een vrolijk luchtig dartelen uit te kiezen. Zulke gedrochtelikheden mogen thands plaats hebben by hen wien het gevoel-zelf de maat niet ingeeft; doch wie, verzenmakende, zich geen voeten voorschrijft, maar by wien zelfs die voeten die by de Ouden een vast karakter hadden, in de algemeene melodie van het vers wegsmelten en blootelijk dienstbaar zijn aan 't gevoel, bestaan geene Trochéen, geene Jamben, maar 't is zang uit het hart, dien men noemen mag zoo men wil, maar in loutere zielzucht bestaande, en naar de innige stemming des Dichters gestemd.

Men gevoelt uit deze verklaring alreeds zonder my, dat derhalve het invallen der zinverdeling van een Alexandrijnsch vers by de rust aller verderfelijkt is, wanneer zy niet zeldzaam, en om byzondere reden die de zin meëbrengt, vereischt

eischt wordt. Men gevoelt tevens, dat de kunst-
rust en de schikking der overheerschende accent-
ten die ware vloeling en golving geven die iets
geheel anders is dan die zoogenoemde rolling,
welke men met het *klapklap* van den tegenwoor-
digen tijd te weeg brengt. Mijn Vader oefende
my, de verzen van Cats zoo te lezen dat de klep-
toon verdween; en zie daar de ware kunst der de-
clamatie aan 't Nederduitsch eigen, en die door 't
verschil der talen, van de Fransche zeer onderschei-
den is, doch nu wel verloren schijnt, en waarin hy
een meester was. Na mijn zesde jaar verloor ik ech-
ter, door een kwijnende ziekte van meer dan twaalf
jaren, met uitteering en borstkwaal, aangenast,
in de eenzaamheid van mijn kamer alle hebbelijk-
heid van te spreken, en dus van mijn stem te
buigen en haar meester te zijn; waardoor ik nooit
weder op eene draaglijke wijze heb kunnen le-
zen of een goed vers doen gelden. Die echter
mijne aanwijzing wil volgen, zal van onze ver-
sificatie een geheel ander denkbeeld krijgen, en
wellicht op den weg geraken om de oude glans
onzer taal te herstellen, mits van de verfoeilij-
ke *pedante* Siegenbekiaansche uitspraak gants af-
ziende en zacht en zoetvloeiend Hollandsch lee-
rende uitbrengen; van 't Fransche en Britsche
gelispel en 't Hoogduitsch gerochel zoo wel als
van

van de platheid der Amsterdamsche Beurspraat bevrijd. Ik beken echter, dat met de Fransche snode der kleederen de schouders en borst van het tegenwoordig geslacht niet genoegzaam uitgegroeid, maar de laatste te smal is geworden om aan zulke volzinnen als de aanéenschakeling van twee of meer Alexandrijnsche verzen meébrengr, den behoorlijken adem te geven, dien ook onze ware accentuatie vereischt. Deze aanmerking is my eens door een Tooneelspeler van beroep gemaakt, en ik kon haar ten zijnen aanzien niet tegenspreken. Geve God, dat wy eens weder Hollandsche lichamen by Hollandsche zielen verkrijgen!

In de korter vijfvoetige verzen is voor de verscheidenheid der Poëtische rust natuurlijker wijze minder ruimte. In deze valt deze Poëtische rust meermalen met de natuurlijke in; anders, valt zy best vóór deze, en achter een korte sylbe. Op deze wijze:

*De Stichter — van de Tweede Monarchy;
De Uitvoerder — des besluits van 't Alvermogen.*

Doch, moet zy in de tweede helft vallen, zoo valt zy best in, ja na den vierden voet. By voorbeeld:

Door

Door 's Hemels geest en invloed-zelf — bewogen.

Hieromtrent echter is eigenlijk geene andere doorgaande aanwijzing te geven dan het waarnemen van zuiver afloopende kolons:

*Onzekerheid „ — ó — hoe vervult gy 't ál! —
Wit — zal op 't sijn van aardfche vóórspoed — bouwen?
Wit — op den lách van 't tróttelend geval
Zich éénen dag „ — één enkel uur — vertrouwen? —
Eén oogeblik „ — dáár ligt een dwingeland —
Die dútzend op één grammen wenk — deed beven.*

of wellicht beter nog de twee laatste regels dus:

*Eén oogeblik „ — dáár ligt — een dwingeland
Die dútzend — op één grammen wenk — deed beven.*

Alles, wel te verstaan, behoudens de punctuatie, die by deze Poëtische rusten niets lijden moet, als zijnde deze in zichzelve vrij korter dan de verpoozing van een komma, de kortste der gebruikelijke zinsnijdingen. Alhoewel men toch aanmerken moet, dat ook deze geene bepaalde during heeft maar zich-zelve zeer ongelijk is, en dikwijls meer stem- of toonverandering aanduidt dan ware verpoozing: als vooral, waar de kommaas de kracht van parentheses hebben. By voorbeeld:

Ver-

*Vergeeft het my, zoo ik, geteifert buiten fchuld,
De maat misbruike, van uw uitgerecht geduld.*

Daar ik geene opzettelijke Verhandeling over de Declamatie fchrijve, zou het ongepast zijn, van de emfais, den klimax, en dergelijke te fpreken. Echter moet geheel de declamatie in 't vers liggen, gelijk geheel de zang in een Zangftuk, fchoon 't niet dan de ware Dichter is die er die in zien of gevoelen zal. Men zie, by voorbeeld, het rijzen van den toon in de volgende zeer zacht beginnende verzen zich al meer en meer uitzetende tot eene Poëtifche hoogte, die echter niet fchittert maar nog louter voorbereidende is:

*Het morgenrood — begon den wég des daags te banen, —
Het vadzig mênfchdom — weér tot d'arbeid dán te manen, —
En zorg — en fmart — te doen herléven, in de rust >
[Door de artfennykracht van den zachten fleep] gefust.
'k Bevond me alléén, en vierde — aan mijn befpiegelingen >
Den sóóm — om in 't geheim der wétenfchap te dringen, —
Als zich iets wónderlijks vertoonde voor mijn oog. —
't Scheen, dat mijn ftil vertrek — dat alles — zich bewoog.
Énz.*

In deze verzen is het woord *alles* door den klimax boven al het overige verheven; te meer, daar de verwondering als daarin uitbarst, welke dan ook het volgende boven 't voorgaande verheft:

L

't Ge-

't Gewélfel — scheurde, en deed den hemel my beſchijnen; —
 Ik zag de muren — in een oogenblik verdwinnen, —
 De oljff- en cedertak — [in hunne plaats geſteld], —
 Schenk friſche lommer — aan een vreugdverwekkend veld >
 Dat vóórtſpoot — geſchakeerd met rijke blóémſeraden;
 Een heldre beek [gelijk kristal] króóp langs de paden;
 Een vruchtbre wáásſem — dááldde, en kuſte't jeugd'ig gras;
 Ju, 't ſcheen — dat dát het dal der zóólgé zielen was.

Het teeken > duidt hier de verbinding van het flot van een vers met het volgende aan.

Het is ieder niet gegeven, zijn vers wel te lezen voor anderen, daar het hem aan ſtem of oefening of die beide ontbreken kan; doch die zelf zijn vers als hy 't voortbrengt ſchoon onuitgeſproken niet hoort, zal nimmer eene goede verſificatie bereiken.

Om, zoo mogelijk, nog een duidelijker denkbeeld te geven van deze kolons, en hoe veel de ſmelting tot de welluidendheid toebrengt, nemen wy ('t geen niemand beledigen zal) het begin van de *Tomyris* door mijn vader, die eene uitmuntende verſificatie had, maar die hy naderhand meestal bedorf, door haar ſteeds te willen verbeteren. 't Geen niet vreemd was, toen men gronden en regels willende aannemen, die in het wilde uit de lucht greep, en dan wilde toepaſſen, altijd het *ſaepe ſilum vertas* van Horatius misbruikende.

De

De Schytfche Koningin opent het Tooneel met deze woorden :

*Ja, hoe de droefheid my vervoer', ik wil verstaan
Wat Cyrus wil zij, en hoe verr' zijne eifchen gaan,
Zijn Afgezant verlangt gehoor; 'k zal hem verbeiden.
Aripithes, ga heen, gy zult hem binnenleiden.*

Deze verzen, nu ten dage uitgesproken, zullen zeker flechter klinken, dan wanneer de verfecheidenheid van toon die men aan de woorden *hoe de droefheid my vervoer*, als een tufchenrede, gaf, en de aanénschakeling van *ja, ik wil verstaan wat Cyrus wil zij*, met den byzonderen toon op *en*. die verwachting inboezemde, toen tot tijd meêbracht. Doch hoe veel zullen zy winnen door deze kleine en nietige verandering :

Ja (hoe de droefheid my vervoere,) 'k wil verstaan
Wat Cyrus will', en — tot hoe verr' zijne eifchen gaant

Op de volgende twee zal ik geene aanmerking maken. Ieder weet, dat men niet *verbeidt* wie aan de deur ftaat om ingelaten te worden, en ieder gevoelt ook dat het *binnen leiden* de laafte regel niet fraai doet nafleepen. Beide deze twee laafte woorden hebben geen klank genoeg. *Herwaart leiden* zou haar door de helderer *er* doen winnen, en *hier geleiden* zou, op zich-zelf be-

schouwd, de eenvormigheid der twee disyllaba wegnemen, zoo *hem hier* niet ruim zoo aanstootelijk ware, en 't vorige vers niet in den zelfden val met *hem verbeiden* afliep. Het slaperige dezer twee regels is dus niet weg te nemen.

Van dit slaperige nog iets! — Waar geene heftige aandoeningen uitgedrukt worden, bekruipt het den Hollandschen Dichter lichtelijk, zoo de volzin wat lang valt. Een voorbeeld mag ik bybrengen uit de *Adéla* van Roulleau, een Dichter wiens geest en versificatie by my op hoogen prijs staat. Het Treurspel begint met deze regels, die 't eerste Tooneel uitmaken:

*Terwijl Vorst Meledyn Jeruzalem voor 't woeden
Van brand- en moordzucht, na de plond'ring tracht te
hoden,
Zult gy Soldaten, die zijn dierbre gunst geniet,
Zijn glorie staaft, en u door hem verwinnaars ziet,
In dit paleis dees twee gevangenen bewaken,
Wier razerny zelfs trachtte uw meester af te maken.
Zijn goedheid spaart hen, wyl zy thands zijn overheerd.
Gy, slaven, wacht tot uw verwinnaar wederkeert!*

De slaperigheid begint met de vijfde regel; en veel doet daar toe, dat de laatste helft van die te zwak klinkt. De *tirade* zal uit dezen hoofde reeds winnen met de omzetting:

Dees twee gevangenen in dit paleis bewaken.

Maar

Maar dit redt de kwaal niet, om dat de volzin van zes verzen, door geene sprekende en zich onderscheidende kolons afgedeeld, te lang is om zonder vermoeiing met volle kracht van adem uitgesproken te worden; en dit gevoel van vermoeiing zich dadelijk meêdeelt. De zin moest dus sluiten met dit *bewaken*; en 't volgende eene afzonderlijke rede zijn, met afwending.

Nog een voorbeeld! — In mijne eerste jongelingsjaren ontwierp en begon ik een Treurspel van *Willem den Eerste*. 't Begon met deze vraag van den Spaanschen Gezant aan die hem inleidde:

'k Word in dees Raadzaal dan by de Algemeene Staten Van 't Hoof. loos Neêrland, op mijn aanzoek, toegelaten?

En 't andwoord was:

Ontwifelbaar, mijn Heer, en 't is op deze plaats
Waar 't algemeen belang des Nieuwverbonden Staats
De samenkomst beleidt van Neêrlands achtbre Vaderen,
Terwijl ze op Willems last in 't aadlijk Delft vergaderen,
Dat u als Afgezant van 't Spaansche Legerhoofd,
Nog dezen dag gehoor en andwoord wordt beloofd.

Daargelaten andere gebreken in deze zes regels, is de slaperigheid waarvan ik hier spreke, niet te verbloemen. En van waar die? De Constructie is prozaïsch. De tweede tot de vierde

regel zijn noodig in de Expositie, maar sleeten, en de zin moest verdeeld zijn geweest. Men zal dit gevoelen, zoo men slechts in de vierde regel in plaats van *terwijl* met *die thands* verwisfelt en deze dan in parenthesi met de dan veranderende stem uitspreekt. — Ook kan bovendien een verstandig Lezer of Akteur door verdeling der woorden en stemleiding hier veel aan te gemoet komen, doch de kwaal ligt in den te langen volzin, juist in volkomen verzen vervat zijnde.

Wat de kortere verzen betreft, Jambische of Trochaïsche: Dat daarin de doorgaande en niet by vers voor vers bepaalde melody in acht genomen moet worden, verstaat uit het reeds aangevoerde, zich-zelf.

*De wénkbraauw — dékt nu met zijn boogjens,
Geldkene — én geen lāchende óógjens >
Die strādlden tot in 's moeders hart,
Als stārren — die, met haar gewemel
Het áárfschijn schiepen tot een hémel —
Eer 't — vān een mist — betrokken werd.*

De langere Trochaïsche verzen, en ook de Jambische zevenvoetige, hoezeer deze weinig in gebruik zijn, vorderen nog misfchien eene aanmerking. Wellicht zal het in de tegenwoordige
zucht

zucht voor de hedendaagfche Grieken eene grooter *vogue* aan deze verzen geven, als ik zeg dat by die thands zoo geruchtmakende Natie deze twee foorten meest geliefkoosd zijn. Zoo als het door Lord Byron opgegeven:

*Ἐπέ μας, ὦ Φιλέλληνα, πῶς φέρεις τὴν σκλαβίαν,
Καὶ τὴν ἀπαρίγορητον τῶν Τούρκων τυραννίαν;*

*Zeg ons, Griekfche Vaderlander, hoe verdraagt gy dijn
zren druk,*

Hoe de niet vertroostbre kwelling van het Turksche flavenjuk?

Zy waren reeds in de twaalfde Eeuw by die van het Griekfche Keizerrijk in aanzien en trek.

Een onbekend Schrijver beteekent ze dus:

*Οὐ μὲν δὲ γράψομαι ἀπλῶς τὰς λέξεις δίχα σίχων,
Ἄλλὰ καὶ ἐναρμόνιον σαφῶς ὀρθογραφήσω,
Ἐἰς δεκαπέντε συλλαβὰς τὸν σίχον περιπλέξω.*

*Ik zal de woorden niet alleen verdeeld in regels ften,
Maar tevens duidlijk en bekwaam als goede verzen spellen,
De regel fuitende in 't beftek van vijftien lettergrepen.*

Dit Trochaïfche van vijftien fylben, heeft zijne natuurlijke rust achter den vierden voet, het zenvoetig Jambifche desgelijks; en de Dichterlijke of kunstige rust valt daarin gaarne met de na-

tuurlijke der rede te famen. Het Trochaïsche vers laat geen sleepend toe, en het Jambische van die lengte (wat sommigen ook gewaagd of beproefd mogen hebben,) geen staande, omdat zy inderdaad als dubbele verzen zijn aan te merken. Beide zijn minder dan eenig ander voor alle verscheidenheid die de overige versfoorten zoo opluisteren, vatbaar. Zelfs schuwen zy den Overloop, ook dien die zich niet als van zelve en gantsch ongedwongen aanbiedt. Het is dus voornamelijk door de schakeering der meer of minder verheffende accenten, dat deze verzen hunne kracht en houding moeten verkrijgen. Hy beoefene dus dit punt by zichzelf, die op deze verzen zich toeleggen wil; en hy schroom niet, een zelfden volzin op twintigerlei wijzen verschillend en in andere maat en toonval te leeren uitdrukken, en duizenden verzen ten vure te docmen. Ik-zelf heb my daar wél by bevonden, werkte meer dan tien jaren lang in volstreckte cenzaamheid om de kracht der taal en der versificatie te leeren kennen, zonder uitzicht, om ooit als Poëet op te treden, maar om in de Dichtkunst de menschelijke ziel en haar fijnste werktuigen te beoefenen, en my-zelf te leeren kennen, zonder dat iemand van mijn wroeten iets wist, en met een zorgvuldig verbergen van wat ik op het papier bracht. 't Geen ik dus verscheurd,

scheurd, onderdrukt, of verbrand heb, is ontelbaar in menigte. Hierby, om de menschelijke denkwijze in te dringen, leidde ik my toe op de talen, die ik (met uitzondering alleen van eenig onderwijs van mijn Vader in 't Fransch, waar hy echter vrij gebrekkig in was, en in het Latijn, 't geen hy in hooger mate verstond,) door de onvoorbereide lezing der Schrijveren zonder eenige hulp (zelfs van geene Woordenboeken) en in een volstrekt heimlijke afzondering, door my-zelfen leerde; en hiertoe strekten al mijn waarnemingen en overdenkingen; hiertoe ook de beoefening van Wetenschap en van Geschiedenis, welke beide ik altijd uit een hooger oogpunt en als bloote middelen ter menschen- en zelfkennis aanmerkte. En dus was het, tot my eene volkomen wasdom en dwang der omstandigheden eene wereld moest doen intreden, die ik schuwde, en waarvoor ik nooit geschikt was; en die my derhalve ook altijd vijandig geweest is. Mijne eerste optrede in de Poëzy was toen blinkend, maar verblindde my niet; en ik heb deze studie steeds onafgebroken voortgezet. Waarvan ik, als van alles wat ik bevonden heb, de *resultaten* ook gaarne meêdeele. En niemand beschouwe mijn sçriften in een ander daglicht!

Maar nimmer geloove hy 't verr' te brengen,

L 5

die

die nauwlijks een versjen maakt of hy toont het. Hy zal lof en leermeesters vinden; maar een Lof die valsch is en waarby men het goede zaad dat in hem ligt, verftikken, het nietige aankweken zal; en Leermeesters die hem hunne vooroordeelen, hunne dwalingen en wanbegrippen, in zullen storten, en tevens by hem uitroeien wat wezendlijk uitspruitfel van geest is. Hoe veel ware *genien* heb ik door een minzaam en goedhartig aannemen hunner zoo genoemde te recht wijzers en beschavers, niet al zien mislukken, verkrachten, en aan kluijters leggen, die hun van alle vlucht afhielden; en hoe vele nietige blokkers daartegen, om een geesteloos en werktuiglijk aannemen van wat men hun indrukte, zien opheffen, en den zwerm van die middelmatige Poëetjens, die over en weêr op elkanders vlerkjens rusten, en elkander beurte- lings verdichten en vergoden, tot in het onein- dig vergrooten, en (voor zoo lang die zomer voor hen duurt,) zich in de bedwelmende zonne- stralen der valsche Dichtglorie koesteren! ô Dat ons de Hemel van al dat ontuig, voor 't goede zaad zoo verwoestende, eenmaal verlossen mocht; en indien dan de dolligheden des tijds, Staten en Volken in den grond moeten helpen, ten minste de Hemeltelg Poëzy van de heiligshendende fruit der keverzwermen verschoond wierde!

Ge-

Geloove my die wil; en die niet wil, *suo sensu abutatur!* De oudste verzen waren kleine spreuken, of korte geheele of halve volzinnen, hoe ouder men in de Noordelijke letterkunst opklimt, hoe korter; en uit de samenvoeging van die zijn alle de langere verzen ontsproten, even als de Grieksche en Latijnsche *hexameter* uit het *carmen adonium*. Inzonderheid ook is dit waar van ons Alexandrijnsch vers; en, niet zoo zeer dit vers, maar de rede in Alexandrijnsche versmaat vervat, moet zich in kleinere verzen of weluidende spreuken (*kolons* noemden wy die) oplossen. Dat is 't, wat de ware melodie en kracht der verzen maakt, en dit wel in acht genomen, is onze taal in haar versificatie verre boven die der overige Naticn, in allerlei voortreffelijkheid die de menschelijke uitdrukking bereiken kan.

Ik zal hier dit nog byvoegen: dat gelijk mijn innig gevoel medebrengr dat de eerste Taal zoo in vorm als wezen, Poëzy was, even zoo de oudste schriften in verzen bestonden, van welke zeer velen, niet dan in afschriften van afschriften tot ons gekomen zijnde, slechts in eene Prozavorm verloopcn, of verbasterd geworden zijn. Zoo heeft men voor nu omtrent twintig jaren te Bamberg fragmenten eener Euangeliegeschiedenis in
ge-

gemengeld Frank-duitsch gevonden, en als proze bekend gemaakt, maar waarin zich de zuivere verzen, zoo men de latere en Saxifche glosfen daaruit werpt, zich dadelijk toonen. Wellicht levert my dit Stuk nog wel eens eene belangrijke Bydrage op.

VAN DE VERSMAAT DER OUDEN
IN ONZE TAAL.

Wat nu eindelijk de zoogenoemde Hexameters en Pentameters betreft. Het is zeker dat zy in onze taal nu en dan voor eene aartigheid gelden kunnen, maar inderdaad niet dan belachlijk zoo wel als vermoeiend zijn. Belachlijk, om dat er een stuitend gebrek van overcenkomst in is met onze taal; en vermoeiend, om den dwang, dien Schrijver en Lezer daarby gevoelt. Deze verzen behooren tot eene taal waarin de *quantiteit* der woorden door zich-zelve bestaat en dus onveranderlijk, altijd even zeker, zich-zelve gelijk, en volstrekt onafhankelijk van den accent is, maar deze integendeel door de quantiteit wordt bepaald. In zoodanig eene taal moet natuurlijker

ker wijze het vers de quantiteit volgen, en de accent heeft in zijne vorming geen deel. Accentverzen daartegen zijn in het Latijn en Grieksch belachlijk, en zelfs ondervinden wy dit in sommige Hymnen tot de middeleeuwen behoorende. By ons is het omgekeerd. Onze taal hangt geheel en al aan den accent, en deze bepaalt de lengte der sylben in de uitspraak. En schoon lengte en toonloosheid wel gepaard kan gaan, waar zy in ééne sylbe plaats heeft, als de zang somtijds vordert, is de uitspraak stijf, gedwongen, onhollandsch. 't Is van hier dat men, in zekeren zin, zeggen mag, dat onze taal ten uiterste *antimuficaal* is, hoezeer zy in een ander aanzien, zeer melodieus is. Mogen de kunstmuzikanten (de *factitii Musici*) hier aan knabbelen, 't is niet anders. *Melodie*, waar ik hoogte en laagte van tonen door versta, is het wezen onzer moedertaal; en de *lengte* en *kortte* is daar blootelijk ondersteunend by, gelijk de zoogenaamde *Harmonie* van verschillende zich in éénen klank samenmengende stemmen (men vinde dit wederom paradox!) daar verwoestend aan is. — De Muzyk, gelijk zy nu ettelijke leeftijden gedreven is, heeft den waren zang, die de taal tot grond heeft; in plaats van deze te steunen, te verheffen, en haar wicken ten hemel te scheppen,

vcr-

verwoest, even als de zoogenaamde Filozofie in plaats van het Goddelijk denkvermogen te dienen, zoo verstand als Godsdienst verwoest heeft, en dit nog steeds voortgaat te doen. Onze taal derhalve en haar dichterlijke zang en zwier hangt aan den accent, en geenzins aan eene afgetrokken meer of mindere lengte in 't uitspreken die by ons niet als in de Griekfche en Latijnfche talen bestaat (zie hiervan ons Vertoog *over Toon en Maat*, in ons Eerste Deel,); en de verzen die op deze laatste gebouwd worden, zijn dus met den aart onzer taal gantschelijk strijdig.

En wat is inderdaad het geval? Klopstok, wiens dweepachtig gestel voor gevoel en genie doorging, heeft zelf deze verzen die hy invoerde, nooit kunnen eisch kunnen geven, en t'elken oogenblik hebben zijne navolgers den Trochéus aan den Spondéus (die tegen den aart der Duitfche taal is) in de plaats gesteld. Waar dan blijft de maat, waarin 't wezen van zoodanig een vers gants bestaat? Laten er vier Spondeën in voorkomen, zoo is het vers vier tijden (dat is een volkomen *dactylus*, een *meter*,) te kort, en dan zal men ons dus voor *hexameters* in de hand stoppen, hetgeen inderdaad mengelingen van regels van zes, van vijf, van vijfthalf, van zesthalf meters zijn! Welk eene ongerijmdheid! — In 't *pentameter* is het even zoo
ten

ten aanzien van het *hemisfichium*. — Die ongevoclig genoeg is om dit niet te hooren, ik gun hem zijne voldoening, hy zing' by den wiegeband zijn kindtjen en zich-zelven daarmede in slaap. Maar ik verkies een paar greinen *opium*, die my de zenuwen minder ontstellen.

Men zie voor het overige (zoo men 't goedvindt) mijne Aanmerking op Huygens VIII. Boek, bladz. 491 der uitgave van 1672. Zoo veel is zeker, dat geene proeve van deze maat der Ouden in eenige der hedendaagfche talen gelukt is. Leone Alberti, in de vijftiende eeuw, wiens zuiver antieke fmaak zoo veel tot het herstel der Bouwkunst in Italie toebracht, en na hem Tolomei, gaf Italiaanfche Hexameters en Pentameters. Des Portes maakte zich een kortdurenden naam daarmede in het Fransch. Sidney in het Engelsch. Godaeus kwam er omtrent de helft van de zeventiende eeuw by ons mede voor den dag. Huygens noemden wy reeds, die het toch slechts ter loops even als zijne uit verscheiden talen gemengelde versen, voor een vreemdigheid deed. Het zou in 't langwijlige loopen, van dat alles blijken en voorbeelden aan te voeren, die veellicht menigvuldiger dan men gelooft, en ten deele zeer oud zijn. Van de Duitschers zoo straks! Zie hier echter, alleen tot een klein staaltjen, een

een dergelijke proef van de Koningin Elizabeth, in het Engelsch, 't geen een karakterfchets van de Latijnsche Dichters bevatten moest :

Persius a crab-staff, bawdy Martial, Ovide a fine wag.

Die dit fraai vinden wil en kan, mag het by de overige volmaaktheden stellen, die men by de Geschiedschrijvers nooit vermoeid wordt in deze Vorstin te roemen.

Het ware inderdaad in abstracto mogelijk, by ons voeten van twee lange sylben in deze verzen aan te brengen; en zie hier een proefjen daarvan, 't geen my voor ruim vijftig jaren, wanneer ik my uit zucht tot grondiger taalkennis ten aanzien van ons Nederduitsch, op dat alles byzonder toelei, ontvloeide, en zich tot een halve zang van de Enéïs uitstreckte. Doch wy zullen altijd twee onoverkoomlijke beletfels ontmoeten, die hierin bestaan, dat in de eerste plaats ook een reeks van drie of meer in zich-zelfs lang zijnde sylben, door den accent op een van die vallende, betrekkelijk kort wordt, en elk van die te dier oorzaak korter duurt dan de eerste sylbe van den dactylus, waarmeê dadelijk al de maat van het vers overhoop ligt, de Spondeën dus inderdaad tot Trocheën of tot Jamben wordende. In de tweede

de plaats, dat onze toonlooze fylben niet volkomen gelijk zijn in duur van de uitspraak. De éérste van *Vorstin* by voorbeeld verscheelt hooren voelbaar in langte van *de*, *te*; en is echter niet lang genoeg om nevens de laatste van 't zelfde woord gelijk op te meten. *Vorstin* komt nooit als een Spondéus gelden. Voeg hier niti de algemeene veranderlijkheid der ontzaehlijke menigte woorden als voorzetsels, blind- en voor-naamwoorden, die geené bepaalde lengte in zich hebben, maar wier kwantiteit t' eenemaal van den accent afhangt, nog by. — En zie daar de volstrekte onmooqlijkheid van goede verzen in deze oude maat aangetoond! Wie hier tegen krijscht, hy moege; en ik zal my de zothed der betweteren en aanbiddersen van het geen Duitsch is, geenzins aantrekken. — Zie hier echter het proefjen :

Doch de Vorstin, reeds lang door hevige zorge bevangen,
Kweekt het vergift in den boezem en koesterit verbor-
gene vlammen.

Immer herdenkt zy den Krijgsheld; en immer den God-
lijken oorsprong
Zijnes geslachts; zy prent zich zijn stem en gelaat in het
harte;

Ja, de onverpoosbare kwelling verbiedt hare leden te
rusten.

Dido, gy brandt! ja gy brandt, onzalige! door uwe leden.

M

Bruiselt

Bruischt de verteerende vlam; zy zwiert door uwe aderen henen,

Tintelt uit oog en gelaat. — Wat moogt gy 't u-zelve verbloemen;

Heel uwe borst staat in gloed, in blaakrenden, woedenden vuurgloed. —

Men ziet dat, hoe men het make, (want om dit te vermijden is hierin mocite gedaan,) de Hexameter by ons lichtelijk den val van een Latijnsche *Pentameter* verkrijgt, en dus in een groote eensluidendheid vervalt, die het van zich-zelf als ont-aarden doet.

't Ware eene geheel andere vraag, of men by ons geene zesvoetige Dactylische verzen met Trocheën doormengd, hebben kan? Zekerlijk ja, mits de fedes van elke dier twee soorten bepaald zij, maar niet met eene willekeurige verscheidenheid in die mengeling. En natuurlijkst zoo wel als welluidendst, zal die fedes dan de derde voet zijn. Dus ware 't by voorbeeld:

*Order den ijdelcn naam van Vriendschap verschuilt men de
srikken,*

*Strikken van valscheid, bedrog; lagen, die 't zonlicht
zich schaamt!*

*Wee den misleidenden siel die in zijne omhelzing 't verslikken,
In zijne onthaling de dood van den misleiden beraamt!*

W'3

*Wie is't geweest, die het staal uit gapende klüften der aarde
U ter vernieling, o mensch, het eerst in het daglicht her-
baarde?*

*Afgunst, en Toorn, en Geweld; de moeder van oorlog en
moord;
Groefden't uit d' afgrond der nacht; met nagels des moed-
wils doorboord. —*

Of, als in mijne *Verlustiging*:

*Liefde, gekweekt in den haat van twee zich vijandlijke
stammen;
T' onder gebracht en vernield door beider vereenigde telgen.*

Doch zoodanige verzen zijn dan geen Hexameters of Pentameters der Ouden, maar behooren tot de trippelzangen, aati de onze als aan alle talen gemeen, en waarvan zoo dadelijk! En zoo zy ten aanzien van dezen iets byzonders hebben, het is, dat zy uit twee zich volmaakt gelijkende halve verzen bestaan.

Beter laat zich het Alcaïcum by ons nabootsen. Het Sapphicum ongelijk minder, om de *Spondëen*, die by ons nimmer met behoorlijke zuiverheid aangebracht kunnen worden, gelijk wy reeds opmerkten. Tot proeve van het Alcaïcum schreef ik een- en andermaal eene kleine Ode; waarvan hier eene Strofe, na een Grieksch oorspronkelijk:

6 Edel voorwerp onzer bedoelingen:

Volschoone deugd, maar zwaar ter betrachtinge!

Wat is het schoon, voor u te serven;

't Aakligste, gruwzaamste leed te lijden!

Echter moet men ook hierin de taal een geweld aandoen, wegens de op elkaar volgende twee lange sylben, welke men beide verplicht is in gelijke lengte uit te spreken, of het vers is van wezent ontaart. Voor 't overige is het klaar dat waar het accent de voetmaat maakt, geheel dié verscheidenheid weggenomen is, welke het vallen van den accent op korte zoo wel als lange sylben aan 't Grieksche en Latijnsche vers geeft, waardoor een muzyk ontstaat, die in 't onze niet zijn kan; en dat derhalve die Hexameters en Pentameters en die rhythmen van Oden by ons 't zelfde ding niet zijn als by de Ouden. Ja, dat dezen ze belachlijk zouden moeten vinden. Waartoe dan zulke dwaze nieuwicheden? Van Fransche verzen in de Sapphische maat geeft onze Huygens een voorbeeld in zijne Ledige Uren, VI. Boek, door eene vertaling van 't *Rectius vivas, Licini*, waarvan het begin is:

Tu vivras mieux, Licine, si ta barque

Trop ne s'avance, si en haute mer, si

En évitant les violentes ondes,

Près du rivage, etc.

Men

Men ziet welke verkrachting de quantiteit aangedaan worden moest; en in onze taal is dit eindloos aanstootelijker. Met recht heeft men dus by ons onder dezen naam den eenvoudigen vijfvoetigen drieflag met een tweevoetigen nasleep ingevoerd.

Naar het Alkaïsche vers schikt (als gezegd is) onze taal zich wel eenigzins beter, doch altijd gebrekkig, en ook mijne proeven daarvan wil ik in 't geheel niet aanprijzen. De aanmerkingen die Huygens-zelf in 't genoemde werkjen over deze zijne poging en 't verkeerde daarvan gemaakt heeft, zijn juist, en ik kan niet beter dan daartoe verwijzen.

Doch wy hebben ook zoogenoemde Trippelverzen. Dezen zijn of louter Dactylische verzen, of (en dit zijn de meesten) zy bestaan uit amphibracheis. En beide worden ook wel met Jamben en Trocheën doormengd, maar op vaste plaatsen. Ten voorbeeld der laatstgemelde strekke

*De Múzen betrápten de Mtn in hour bósfchen,
Terwijl hy haar dácht te verschálken in 't gróen;
Zy bónden den wózaart met rózelaartrósfen,
En gáven hem ródrts aan de Schóónheid te hoén.
Zijn móeder kwam várdrdig om 't wíchtjen te lósfen,
En lódd áan zijn wáchtster een kús tot rantfóén.
Maar 't dartele bódfjen vond g'óóter behágen,
De wéfstjke klúsfers der Múzen te drágen,
En bádd dat ze er nóóft hem van wíldén ontóódn.*

M 3

En

En van de dactylische weet ik tot geen beter voorbeeld te verwijzen dan het lieve versjen van Hooft:

*Klære, wat hêft er uw hârtjen verlépt,
Dâs het verdrétjens uit vrolijkheid schépt;*

't Geen hy echter terstond met de amfibrachische verwisfelt:

*En, t' allertijd éven benépen, verdórt,
Gelij'k als een bléemtjen dat dáuwetjen sckórt?*

Langer kunnen die trippelverzen niet vallen dan vier dezer *driefsylbige* voeten. Men maakt ze ook van drie zulke voeten. Als

En stráks' doc: Rozétjen hem ópen.

En zy kunnen ook kleiner vallen, ja al ware 't van slechts ééne voet. Als

*Geen bórdel
Van Vóndel,
Geen vérzen van Póót;
Geen dichten
Van itchten,
Op Píndus vergóót.*

Van Hooft kan men eenige kleine stukjens in deze maat aantreffen. Doch ook in Duitschland had

had men voor lang zulke verzen. Dus schreef Johan Philip von Zesen zijne zoogenaamde Palmenrijmen:

*Die spielende spielet und zieleet zur Tugend,
Sein spielen ergetzet und letzet die Jugend;
Dan unsre Kluginne, das spielende Bild,
Die spielet mit unter und jühret das Schild. —
Lusbinne verzukkert die reden im spiele,
Der muntere Liebereiz spielet zum ziele;
Die trauten Holdinnen verlieblichen auch
Und lieben solch spielen nach ihrem gebrauch. Enz.*

Tot toelichting van den zin dezer regels, merk ik aan, dat *Kluginne* Minerva moet zijn, en *Lus-
tinne* Venus; de *Holdinnen* of *Huldinnen* zijn
thands by de Duitschers gemeen.

Wanneer men de voorste sylbe van deze vier-
voetige verzen wegneemt, worden 't natuurlijker
wijze dactylische. By voorbeeld:

*Müzen beträpften de Min in haar boschen,
Ddär hy ze dächt te verschätken in 't gröen.*

Wil men deze verzen met een tweesyfbigen voet
doormengen, zie hier een voorbeeld:

*De Muzen vingen de Min in haar boschen,
Terwijl hy zich ophield in 't groen.*

M 4

Doch

Doch men deed dan best, den korteren voet aan te brengen in de eerste helft van het vers, ter zake by de verklaring van het vijftigvoetige Jambische vers gemeld.

Ook verdient opmerking, dat geene trippelverzen zich met andere laten schakeeren.

Voor het einde der zestiende Eeuw waren in Duitschland de Hexameters en Pentameters reeds in aanmerking genomen, Christiaan Weissen, te Leipzich in 1691, in zijne *Curiose Gedancken von Deutscher Verzen* oordeelde dat men wel de Grieksche en Latijnsche versificatie in 't Hoogduitsch zou kunnen brengen; maar dat het de moeite niet waardig was. Doch het was reeds geruimen tijd te voren, dat Johann Fischart, een Strazburger, aldaar voor zijne Navolging van Rabelais *Gargantua*, eene soort van Opdracht in die maat beproefde. Dus luidt zijn Aanhef:

*Dapfere, meine, Deutschen ad-lich von ge-müt und ge-blüte,
Nur ewre, Herrlich-keit, ist dieses, hie zube-reit.
Mein zuver-sicht jeder-zeit ist, hilft mir, Gottliche, gute,
Zu preisen, in Ewig-keit, Ewere, groszmütig-keit.
Ihr seid von, Redlich-keit von, grosfer, streitbarer, Hande
Berümbt, durch alle, Land, immerdar, ohn wieder-stand:
So wer es, euch alle-sampt für-war ein, mächtige, schande,
Wird nit dafs, Vadet-land, in künst-lich-heit auch be-kant.
Enz.*

Men

Men ziet dat hy dobberde tusfchen de ware lengte en kortte, die van den accent afhangt, en eene Latijnsche lengte, *posicione*, by de opvolging van konzonanten verwekt; welke, ja zeker, wanneer men zich naar eene opgegeven zangwijze te richten heeft, wel mede in aanmerking kooft, om by een zeer korte noot de uitbrenging niet te belemmeren; dewijl ieder, by voorbeeld, by verwende en door tabaksrook of fnuif verharde keel, de oude lenigheid van de fpraaktuigen niet meer heeft, en de laafte fylbe van *doodfchrik* of *wegfroomt* in zeer vele monden de fhelfchokkende of flortende kortheid mist die ze in onze taal hebben moet; maar welke fylbe nogthands geene Dichterlijke *lengte* kan hebben, of de taal is de taal niet meer.

Nasfer, in zijne *Vorlefungen*, verklaart deze voor de eerfte Duitfche verzen in deze maat. Men mag echter zeer fterk vermoeden dat hy zich bedriegt. Mijne aantekeningen komen my hier niet te hulp, fchoon my iets van nog ouder proeven, ook van Duischland, voor den geest zweeft. Doch hoe het zij, de Duitfchers hebben zulke voorbeelden zich niet aangetrokken, en deze versmaat is niet in eenigen fmaak of doorgaand gebruik geweest, tot dat Klopftock voor zijn in het hoofd broeiend Heldendicht daar op

M 5

viel,

viel; maar de geest van nieuwhed breidde alstoen zijne vleugels daar uit, en was (ongelukkig!) voor onze Neêrlandsche grenzen niet af te keeren. Ware hy en zijne voortbrengfels op dien tijd met die koelheid beschouwd geworden, waardoor, binnen eens menschen leeftijd, zijn roem zoo geweldig gedaald is, zijn voorbeeld zou alles niet meêgesleept hebben en die geheele nieuwe verificatiefabriek had waarschijnlijk geen opgang gemaakt.

Het is echter zeker, dat Klopstock in zijne taal geene Dichtmaat vond voor een Heldendicht; want de Duitsche zesvoetige Jambische verzen waren laf-eentoonige, slaperige, en als aan elkander gelijmde hemistichen, voor iemand in wien eenig vuur en Dichtervlucht zit, onuitstanelijk. Wie toch kan, by voorbeeld, deze verzen of dulden of voor draaglijke Alexandrijnen aannemen, die echter van den Duitschen Hoofddichter zijn, op wien, en met volle recht, zijne Natie zich tegenwoordig verheft?

*Ich bin wahrhaftig längst des ew'gen zankens müde,
Doch wie er's täglich treibt, da halt der Henker Fricde!
Er ist ein schlechter Mensch, so kalt, so undankbar;
Er sieht nicht was er ist, er denkt nicht was er war,
Nicht an die Dürftigkeit, aus der ich ihn gerissen,
An seine Schulden nicht, die ich doch zahlen müßten.*

Man

*Man sieht, es besfert auch nicht Elend, Reu' neq' Zeit;
Einmahl ein Lumpenhund, er bleibi's in Ewigkeit.*

Waren wy by de versificatie van Cats en Heins blijven staan, het zou mischien met ons even zoo zijn, en het schijnt er allengs wat naar toe te loopen, sints de valsche Theorie al meer invloed op de Praktijk bekoomt. Doch, hoe het daar ook mede zij, ware korte en lange sylben, in den zin als de Grieksche en Latijnsche verskunst ze vordert, levert geen Duitsche taaltak in 't woordenverband eener rede ooit op, in genoegzamen aantale voor Dichtkunst. Vergunnen wy den Duitscheren dus deze nieuwe invoering Zy moge zijn wat zy wil, voor het minst was dit middel ding tusfchen oude en nieuwe versificatie by een eene aanwinst in de volksbehoefte, en zy kunnen er zich als zoodanig meê te vreden houden. Doch wat heeft onze in Uitlandsche domheid zich dompelende Natie met zoodanig een bastaartding noodig, tegen onze taal en haar aart en haar wezen op 't bespottelijkst aandruifschende; daar wy de Alexandrijnsche verzen bezitten, in vorm en volkomenheid als geen Landaart, geen Volk, geene Natie, die kende. Eene volkomenheid, immers zoo groot als die der oud-Grieksche en Romeinsche verskunst. In verscheidenheid van beloop, van toon,
van

van verheffing, van rijzing en daling, van melodie, van nadruk, van roering, ontzetting, en freeing, van muzikale ruwheid, van zachtheid, van losheid, van gestevenheid, van statelijkheid, van siervolle pracht en eenvoudigheid, van luchtige en dartlende scherps, van stroeve gestrengheid, van felle hartstochtelijkheid en bedaardheid, van milden en bruischenden overvloed, en van onverzweelbare, overwemelende, en wegsmeltende wellust en weelde, ja, met één woord, van alle soort van be-
toovering, die het spraakvermogen in zijn hoogste volkomenheid oplevert, evenzeer onuitputtelijk! Leere men die recht verstaan, en men zal in Hel-
dendicht, Lierzang, en wat de allerhoogste vlucht eischt, men zal in de nederigste trappen waartoe Poëzy af mag dalen, men zal in de oneindige tuschenstand tuschen deze beide uitersten, alle houdingen, graden, en streken, met vrije en onbelemmerde vaart doorzweven, en in alles Dichter, in alles groot en verwonderlijk zijn.

Ken, Holland, ken uw Spraak, heur kracht, heur over-
vloed;

Wees meester van uw taal, gy zijt het van 't gemoed!

Doch voege ik hier nog een les by! Doordring u wel van den aart van uw Dichtstuk. Anders moet, ten aanzien van 't mechanismus-zelf, de
ver-

verificatie van een Heldendicht, anders die van een Leerdicht, anders die van eene Dichterlijke Redevoering, anders van een Hekeldicht, anders van een Herdersdicht, anders van eene Vertelling zijn. De klank-zelf van het zelfde Alexandrijnsche vers moet in alles de Dichtsoort, en de maat van verheffing des Dichterlijken geests kennen doen. En misfchien is het geene al te onbescheidene aanmatiging, indien ik mijne Lezers op mijn *Ondergang der eerste wereld*, mijn *Ziekte der Geleerden*, mijn *Geestenwareld* en *Zusterkunsten*, mijn *Gispingen*, en mijn *Aristus* wijze. Die dit in de bloote voetmaat en toon zoeken wil, zal het niet vinden, maar die zich der echte uitspraak der Hollandfche verzen bevljigt en eigen maakt, en ze in hare kolons wel leert verdeelen, zal dit onderscheid doordringen, en dan ook, dan eerst, Hollandfche verzen genieten.

OVER
D A N E N A L S
IN DE VERGELIJKING,
EN 'T ECHETE GEBRUIK DAARVAN.

O V E R
D A N E N A L S.
I N D E V E R G E L I J K I N G ,

E N ' T E C H T E G E B R U I K D A A R V A N .

Ik heb zekerlijk in mijn Vertoog over de GRADEN DER VERGELIJKING het tegenwoordig gebruik van DAN by de Comparativa gewettigd: doch daar blijft my nog eene aanmerking overig, die ik by de blinde drift waarmeê men tegenwoordig alles voorstaat of tegenstreeft, allernuttigst acht; voor die genen ten minste, die, zoo veel of weinig zy dan zijn mogen, zelfdenken, en (wat meer is) zuiver gevoelen en dus klare denkbeelden beminnen. Huydecoper in zijne Proeve, aan het hoofd der voorstanderen van het eenige *dan*, draaft daarin zeer stout door, en heeft onze Ouden voor zich, die (als Klerken) Latinisten zijnde, en *dan* voor 't Latijnsche *quam* houdende, zich altijd het *majus QUAM id quod minus*

N est,

est, maar geen *majus TANQUAM id quod minus est*, voorstelden. Die net en naauwkeurig denkt en gevoelt, vindt echter een onderscheid in die vergelijking, en onze aanmerking bladz. 52. dat de *comparative* meerdere qualiteit in het *onderwerp* de mindere in het *voorwerp* der vergelijking niet uitsluit, maar ze veeleer gewoon is te onderstellen komt hier zeer te stade. Altijd houde men slechts in het oog dat de *meerderheid* eener hoedanigheid in iets, tegen eene *minderheid* daarvan int iets anders overstaat, en niet tegenover het ontbloomt zijn van die hoedanigheid. *Sneeuw* kan niet witter dan *inkt*, *inkt* niet zwarter gezegd worden dan *sneeuw*. Tusschen die twee voorwerpen valt geen vergelijking ten aanzien van het wit of het zwart.

Indien wy 't woord *als* beschouwen, het is vergelijkend; maar *dan* in het tegendeel: *dan* is uitsluitend. Dus geeft het altijd eene tegenstelling die dit uitsluitende in zich behelst. *Nu* en *dan*, sluiten elkander wederzijds uit. Ik zal *dan* vertrekken, brengt mede *nu niet*. Immers het werpt de slaan, de hoedanigheid, of wat het zij, t'eenemaal in den tijd waar het op staat. En zoo ligt er ook eene uitsluiting in, wanneer het niet als adverbium van tijd, maar als voorzetsel in de vergelijking gebruikt wordt. — Het is dus volstrekt gepast wan-

Wanneer men de hoedanigheid wier meerderheid men 't in onderwerp der vergelijking beweert, van het voorwerp waar men 't als tegen monstert, ontkent. *Een paard is grooter DAN een vlieg*, want een vlieg is NIET groot, kan niet groot genoemd worden, maar klein. — Doch het is anders met *als*. *Een paard is grooter ALS een ezel* kent aan den ezel de grootheid toe, erkent dat het ook een groot dier is. Is dan de comparativus een verheffing zonder uitsluiting, zoo is *als* gepaster dan *dan*; sluit zy uit, zoo is *dan* gepaster. — Het innig, alhoewel misfchien niet duidelijk maar slechts wemclend, gevoel of schemergezicht van dit onderscheid heeft noodwendig het ALS doen bezigen, ook by hen die in 't algemeen zich aan DAN hielden, en zelfs heeft dit sommigen de beide woordtjens doen samen paren en *dan als* zeggen, wanneer de uitsluiting van de hoedanigheid te veel zou zijn. Huydecoper brengt er voorbeelden van by, doch schijnt er de ware meening niet van te vatten.

Wanneer wy dit wel doorzien, moet het derhalve ook niet verwonderen dat onze loffelijke Bijbelvertalers nu eens *dan*, en dan weder *als*, by den comparativus stelden. In 't algemeen waren zy voor *dan*, doch de naarftige Lelyveld heeft het aantal plaatsen waar zy *als* schreven, opge-

zameld, en, zonder echter te willen waarborgen, dat daarin niet wel eens eenige verwarring heeft plaats gehad, (want wie is zich-zelfen alle oogerblikken gelijk, en hoe dikwijls schrijft men niet, op de zaak denkende zonder de woorden juist af te wegen!) ik meen dat dit hun gebruik van *als* juist is waar het denkbeeld van de uitfluiting, waar ik van spreek, zeer verkeerd zou zijn.

Wanneer de Zaligmaker (Matth. XXVI, 53) te kennen geeft, dat zijn Vader hem *meer ALS twaalf legioenen* Engelen byzetten kan; sluit hy de twaalf legioenen niet uit. Hy zegt niet, hy kan my GEEN *twaalf legioenen* byzetten, *maar wel meer*. Neen, hetgeen hy te kennen geeft is **TWAALF EN MEER**. Even zoo Lucas IX, 13: *wy hebben niet meer ALS vijf brooden*; daar is in het denkbeeld geen uitfluiting van die vijf brooden, maer het is, *wy hebben vijf brooden*, en niet meer, of *maar meer niet*. Even zoo in Hand. XXV, 6: *niet meer als tien dagen* overgebracht, worden de *tien dagen* niet uitgesloten van het *overbrengen*, even als de *vijf brooden* niet van het *hebben*; maar in vergelijking gebracht met het *meer*, waartoe het ontkenkende *niet* behoort. Even zoo wordt Jonas IV, 11, in *meer ALS honderd en twintig duizend*, dit getal niet uitgesloten of

of ontkend, maar gefeld, en *meer* boven dien.

En gelijk het met de veelheid is, is het ook met andere hoedanigheden. Wanneer de Apostel, Hebr. III, 3, een vergelijking maakt tusschen Mozes en Christus, zegt onze vertaling van den Heiland: *Deze is zoo veel meer heerlijkheid waardig geacht DAN Mozes.* Mozes uitsluitende, om dat de heerlijkheid van Mozes in betrekking tot die van Gods zoon GEENE heerlijkheid is. Doch ter zelve plaats heet het, dat *de gene die het huis bouwt, meer eere heeft ALS het huis.* Dit, van menschelijke voorwerpen sprekende, onderstelt *eer* aan het huis, en sluit ze daar niet van uit; daarom staat er niet *dan*, maar *als*. — *Niemand is grooter ALS ik*, zegt Jozef, Genef. XXXIX, 9, zedig en te recht, erkennende dat er meer dan hy groot zijn; maar hy voegt er by, mijn meester *heeft voor my niets onthouden, DAN u.* Zie daar de uitsluiting van 't geen *niet onthouden* is. Genef. XLVII, 18, zegt: *zoo is er niets anders overgebleven ALS ons lichaam en ons land;* 't lichaam en land wordt daar gezegd overgebleven te zijn. I Samuel XXI, 3, heeft: *hier is geen ander ALS dit;* en zegt: *dit is* er. Numer. XXIII, 13, *gy zult niets ALS zijn einde zien*, betreft het einde tot het geen gezien wordt, maar sluit het niet uit. Jesaiä XXVI, 18,

wy hebben niet ALS wind gebaar*d*; zegt duidelijk dat wy wind gebaar*d* hebben. In Efesen III, 20 is overvloedelijk te doen, van 't meer als overvloedelijk niet afgezonderd maar ingesloten. Jesaia LV, 9, voert God in, zeggende: *de hemelen zijn hooger ALS de aarde*; dit stelt of onderstelt een hoogte; en zoo, in parallelismus van 't innerlijke met het uiterlijke, *mijne wegen zijn hooger ALS uwe wegen*; maar in tegenstelling volgt er *mijne gedachten DAN uwe gedachten*, by uitsluiting, als kunnende met het geen in God-zelfen is geen mensch geleken worden. — Nahum III, 16, wordt het getal *der handelaren BY de sterren aan den hemel* vergeleken; en in *het is meer ALS de sterren*, konden deze van *de veelheid* niet uitgesloten worden. Even zoo wordt, Psalm CXXXIX, 18, in *meer ALS die des zands*, aan het zand veelheid toegekend. II Sam. XVIII, 8 heeft: *het woud verteerde meer ALS het zwaard verteerde*. Hoe zou daar 't verteerende zwaard-zelf, van dit verteeren door *dan* uitgesloten worden? Even zoo wordt in *minder ALS niet*, Jesaia XL, 17, *niet* van het *min* niet uitgesloten. En aldaar Kap. XX, 6: *nu zal ons Seba meer kwaads doen ALS Absalom*, wordt Absalom daarby in het *kwaad* en *veel kwaad doen* (want *meer* is daar als vergelijkende graad van *veel* aan te merken) in- en niet

niet uitgesloten. Even zoo wordt Richteren XVI, 30: *meer ALS die hy (Simfon) in zijn leven gedood had*, erkend dat hy er in dat leven *velen* gedood had. Dus Ruth I, 13, III, 10, en IV, 15: *het is my veel bitterder ALS u; — gy hebt deze uwe laatste weldadigheid beter gemaakt ALS de eerste; — welke (zoon) u beter is ALS zeven zonen*. Het zegt of erkent: ook *u is het bitter*, ook *uwe eerste weldadigheid was goed*, zeven zonen zijn ook goed of zouden ook goed zijn; en zoo Richt. VIII, 2. *Beter ALS de wijnoogst van Abiezer*, erkent, dat die wijnoogst *goed* is; en in XI, 25, *beter ALS Balak*, stelt den Koning van Ammon de waardigheid van Balak voor, als de zijne ten minste evenarende. Ezech. XXXVI, 11, ondersteunt en erkent *de beginselen*, waarby de toekomst *beter* zal zijn, als zelve goed zijnde; Psalm XXXVII, 16, even zoo den *overvloed* zelfs der godloozen. Genesis XLI, 40, stelt Josef *groot*; Deuteronomium IV, 38, stelt dus de Israëlitēn *groot en machtig*; en Job IX, 25, een looper *licht* te zijn. Micha VII, 4, de doornhegge *scherp*; Richteren XV, 2, Simfons Gemalinne *schoon*; Psalm LI, 9, de sneeuw *wit*. Matth. XXVII, 64, de eerste dwaling *kwaad*. Spreuken XII, 26 zelf sluit *den naaste* niet van alle voortreffelijkheid uit. Matth. V, 20, ondersteunt toege-

vender wijze aldaar de rechtvaardigheid der Schrifteleerden, naar de algemeene meening die men er van had, *overvloedig*, en dan nog verklaart Jezus haar ongenoegzaam.

Ik zal er, om van de plaatsfen by Lelyveld opgeteekend niet over te slaan, nog Esther I, 7, byvoegen: *het eene vat was anders ALS het andere vat*, waar *anders* betrekkelijk is, en *het andere* dus even zoo wel op zich-zelve *anders* erkend wordt te zijn, als het eerst gedachte. Joannes XV, 13, zegt: *niemand heeft meer liefde ALS deze* enz. Voorzeker wordt dien *deze* wel liefde toegeschreven, en hy niet van het liefhebben uitgesloten. Rom. VIII, 37, is *meer ALS overwinnaars* zekerlijk *wel overwinnaars*, en niet *geen overwinnaars*. I Korinth. XIV, 18, *dat ik meer vreemde tale spreke ALS gy*, wordt aan de Korinthers het spreken van vreemde talen toegekend, Richteren VII, 14, *dit is niets anders ALS het zwaard Gideons*, is wederom geene ontkenning maar stelling van het *zijn*. 't Is het zwaard van Gideon, zegt het, en niets anders. Amos VI, 2, *ofze beter zijn ALS deze kaninkrijken*, en *grooter ALS uwe landpale*, kon in den potentiaalen zin, even zoo met *dan* uitgedrukt zijn, want de twijfel is tusfchen het *dus ZIJN* of *dus NIET ZIJN*.

Huy-

Huydecoper verwondert zich dus kwalijk over dit gebruiken van *als* by Geleerden die *dan* aannamen. — 't Hangt, als gezegd is, aan het denkbeeld by de vergelijking, of 't het voorwerp waarby men vergelijkt, van de hoedanigheid uitsluit dan niet. En dit laatste is somtijds eene Rhetorische amplificatie, even als, hy is *alles behalven verstandig*, 't geen eenvoudig zeggen wil hy is dit niet, zonder dat hy daarom lam, kreupel, zwart, geel, of groen, of wat al onder *alles* begrepen is, genaamd of verstaan wordt te zijn. Zoo zegt men ook wel: *hy is NIET DOM maar allerdomst*. In dat geval echter is hy *wel dom*. Even zoo zegt men *dan*. *Hy is wijzer DAN een Seneca*. Dat is by uitsluiting van een Seneca: 't geen eigenlijk 't zelfde is als, een *Seneca is NIET WIJS, maar hy*; of, op eene andere wijs: *by hem vergeleken is Seneca NIET WIJS*. — Doch men heeft door de gemeenzaamheid met de winderige Franschen in taal en manieren, zich zoodanig aan dat grootspreken gewend, dat men 't zelf niet bemerkt, en daardoor verliest zich de grootspraak-zelve, en zoo bemerkt men niet meer dat het dan een hyperbole is, en gebruikt het als eene eenvoudige uitdrukking. Men is *wijzer DAN zijn Vaders*, gelijk men *verrukt, betooverd* is van 't bezoek van iemand dien men luchten

noch zien mag, en gelijk men zich femands *die-
naar* schrijft, zonder te denken wat men zegt.

Is dit nu zoo; en hecht men aan ons *DAN in
comparativo* geen uitsluitend denkbeeld meer,
men zegge vrij: *beter* *DAN* iets anders dat toch
goed is; maar men hekele geene verstandige man-
nen, die nog Hollandsch, nog Nederlandsch en
Onverfranscht dachten, met een fijn gevoel schre-
ven, en hun taal verftonden, immers nog niet
moedwillig verleerd hadden, en die geene *tira-
des* zochten maar juiste uitdrukking en juiste ge-
dachten.

Doch wat zou dan, ondersteld dat *als* in com-
parativo nog niet verouderd of nog wel te rug te
roepen ware, niet, het richtsnoer moeten of kun-
nen zijn om *als* en *dan* wel te gebruiken (want dit
zagen wy duidelijk), maar een toetsteen dien ieder
zonder veel denkens raadplegen kan? — De zaak is
eenvoudig. 't Eigen woord van uitsluiting is *bui-
ten*; waar men *buiten* kan zeggen is *dan* (en *dan-
alleen*) goed, maar *als* verkeerd. *Niemand is goed*
of *wie is goed* *BUITEN* (of behalven) *God*, wordt
zeer wel uitgedrukt door *niemand is goed* *DAN*
God, en niet *ALS* *God*; 't geen een evengelijkheid
in 't goed zijn, maar niet het *goed zijn*-zelf in het
schepfel ontkennen zou. *Daar is niets gezegd*
DAN

DAN *de waarheid*, is goed; want men kan zeggen: niets gezegd *buiten* of *behalven* de waarheid, *Daar is nooit een wijs man geweest* ALS *Solomo*; is *gelijk* in wijsheid aan Salomo, maar DAN *Salomo*, maakt Salomo-alleen wijs. Dus in 't positive. Maar is dit het onderscheid tusschen *als* en dan in het positive, 't is ook zoo in het superlative. *Wie is machtiger* DAN *God*? dat is *buiten* of *behalven* God. *Wie de wijsste mensch* DAN *Salomo*? is *buiten* of *behalven*, *uitgenomen*, Salomo. En is het dus het zelfde niet, in comparativo? — Naar den aart onzer Comparativen, als verbalia zijnde van positive kracht, is het ras uitgemaakt, dat de zaak ook daar de zelfde is. *Wie is onder de viervoetige dieren de grootste*, zal men vragen, DAN *de Elefant*? Dat is: *buiten*, en *behalven* de *Elefant*. Alle worden uitgesloten in die vraag; en het is daar de substantive kracht van DE *grootere*, die een uitlating van alle anderen meëbrengt. Doch staan paard en os en ezel by een, als groote dieren, dan mag 't paard grooter zijn, 't sluit den os en ezel niet uit van het groot zijn, niet, van ieder *een grooter* (dat is, een groot zijnde dier) te zijn. De Comparativus laat zich met geen *buiten* of *behalven* construeeren. De kracht van het *dan* is er derhalve niet eigen aan. Neen, maar hy laat zich

zich met het matiger *boven*, 't geen niet van de hoedanigheid uitsluit, toepassen. *Groot of grooter boven zes voet is reuzig*. Dit *boven* stelt dan de hoedanigheid des voorwerps der vergelijking en voegt er iets toe. Zoo doet de Comparativus inderdaad, en dat is zijn aart. Huydecoper zegt zeer wel: *Achter anders, niet, niemand, geen, nooit, wie*, kan men ook *behalven* of *buiten* zeggen; en derhalve, voeg ik er by, zegt men dan ook regelmatig DAN. Maar ook dit slechts wanneer die woorden in volle kracht op zich-zelf staan. Niet als er qualificatien of modificatien van een andere adjectivale hoedanigheid in de reden voorkomen, waardoor zy 't uitsluitende verliezen. *Niemand is ooit ouder geworden dan Methusalem*; goed. Maar zeg nu: *niemand is ooit zoo oud geworden als Methusalem*, dit is ook goed. 't Is dan, zoo oud als Methusalem, als eene phrasis, die in *niemand* ontkend wordt; en even zoo is het in, *niemand ooit is ouder geworden als Methusalem*; want dat is *overtreffend oud gelijk Methusalem*; *geen sterker is er geweest als Samson* is geen van overtreffende sterkte, als Samson was. *Niemand oud of ouder boven Methusalem*; *geen sterker boven Simson*, is minder uitsluitend dan *niemand behalven Methusalem* of *behalven Simson*, en de
kracht

kracht van het laatste is eigenlijk die de *Comparativus* in 't algemeen vordert. *Dan* moet derhalve in *comparativo* thands minder *peremptoir* verstaan worden dan in *positivo*, of het zegt te veel; *als* daartegen zegt ter nauwer nood genoeg. Hadden wy te kiezen, wy konden ons belemmerd vinden, maar 't gebruik heeft gekozen, en, is *dan* op zich-zelfven aannemelijk, *als* is op zich-zelfven niet verwerpelijk, maar het *consuetudo jus facit*, is by my een gouden spreuk; doch zy moet de wet niet zijn waar men schriften die haar voorgingen, of een ander gebruik erkend hebben, naar oordeelt.

Eigenlijk (om alles in één woord famen te trekken!) vergelijkt *ALS* de hoedanigheid tegen hoedanigheid, maar *DAN* sluit uit. Wil men 't in den goeden plooi brengen, men kan zeggen, ik sluit alleenlijk uit van dien hooger graad, maar niet van de gemeenschap der hoedanigheid in het algemeen. Het is zoo, maar als *A* zwarter letter is, zal zy toch een zwarte letter zijn als *B*, en komt met *B* in gelijkheid als zwart, ja wy verstaan er uit dat *B* ook zwart is. In de voortrekking van 't een heeft derhalve *DAN* ongelijk meer kracht; vooral daar de gewoonte de amplificatie die er in is (als met alle Rhetorische grootspraken 't geval is, verzacht heeft,
en

en in 't algemeen ben ik er voor, zoo de taal thands gesteld is.

Doch wanneer men in twijfel trekt, gelijk Huydecoper en op zijnen voorgang anderen gedaan hebben, of men by 't vergelijkende *ruim zoo groot* en *alzo groot*, hetgeen op eene ongelijkheid ziet, *als* of *dan* zeggen moet; verklaar ik rond uit, dit voort bloote verwarring van heffens te houden. *Ruim zoo groot* moge gezegd worden van eene ongelijkheid, het drukt ja *meer dan gelijkheid*, maar, in dit zeggen zelf, de grootheid uit. Het erkent de grootheid van 't een in het ander, maar strekt deze grootheid nog eenigzins uit. 't Moet derhalve *als* zijn. Het is *aeque magnus ac ille, et plenius*; en dit *plenius* slaat op *magnus* niet, maar op *aeque*, of (om het anders uit te drukken), het is *plenius magnitudinem alterius attingens*. Het tegendeel heeft plaats waar *niet* wordt gebruikt, omdat *niet* uitsluitend is. *Hy is NIET MINDER groot DAN die*, bedoele een denkbeeld van gelijkheid te geven, het drukt ongelijkheid uit, en is uitsluitend. Want het *minder groot* wordt ontkend van beide. Doch wederom: *hy was niet half zoo sterk als die*, sluit dit *half zoo sterk* van het *zoo sterk* niet uit, maar erkent het daar in. Even zoo: de ziekte was nu *zoo heftig niet als*

als voorheen. Het *zoo heftig* wordt daar ontkend. Meer DAN eens *zoo sterk als de ander*, laat zich niet met ALS als met DAN uitdrukken; want het *eens*, dat is, NOG EENS *zoo sterk als de ander* wordt ontkend. En *nooit heeft zy zoo veel eer genoten* DAN *bevorens*, is geene uitdrukking van comparativus, maar van een tijdverschil, en *dan* slaat daarin op *nooit*. Het is *nooit dan bevorens*, 't welk *nooit* als alle tijd ontkennende, volstrekt uitsluit.

De zaak is inderdaad niet zeer ingewikkeld, maar het napsaten van die ingebeelde scherpzinnigheid, welke altijd bedriegt, heeft by ons de echte Hollandfche stijl- en schrijfwijze doen ontwaardigen; en haar met een aantal *disparaten* en *eigenzinnigheden* vervuld, hoedanige men by den arglistigen en in alles domkoppigen en toch van zijne domme aanbiddersen zoo vergoden Brand, aan leert nemen, wiens stijl als zijn Logica en goede trouw is, en door wiens Schriften geen eerlijk man ooit behoorde toe te staan dat zijn kinderen in hart en verstand vergiftigd en bedorven wierden, eer zy zich vaste gronden van denken en oordeelen eigen gemaakt hebben.

Voor 't overige moet men in onze Taal vooral
vast-

vasthouden dat haar aart en natuur louter natuurlijke Logica is, en dat hy die haar zoo gezegde Grammatikale regels in tegenstelling van de echte geregelde denkwijze, als er in het Latijn aangenomen zijn, op wil dringen, haar deerlijk mishandelt en mishandelt. Duidelijk en zuiver te denken en wel te gevoelen, hieraan hangt alle uitdrukking, en de geheele Nederduitsche Spraak-kunst lost zich op in dit eenige punt. Zy kan en zy moet overzulks zeer eenvoudig zijn. Bui-ging, Vergelijking, Conjugatie, Woordschik-king, alles met één woord, vloeit in den gelijkmatigen stroom der gedachten. Doch het wegruimen der valsche begrippen die uit de waan-wijsheid van halfweteren gesproten en voortgeplant zijn, moet vooraf gaan, en ieder tot de Taalkunst die in zijne ziel ligt, te rug gebracht worden.

PROE-

P R O E V E,
BY WEGE VAN UITTREKSEL UIT EENE
VERKLARING VAN
MEERDERE
S P R E E K W O O R D E N
EN
S P R E E K W I J Z E N.

P R O E V E,
BY WEGE VAN UITTREKSEL UIT EENE
VERKLARING VAN
MEERDERE
S P R E E K W O O R D E N
E N
S P R E E K W I J Z E N.

I.

Die zich een koets belooft (of, die naar een koets staat) krijgt er nog wel eens een wiel van.

Dit Spreekwoord heb ik dikwijls hooren aanvoeren tot aanmoediging der eerezucht, als zeide men: Krijgt men niet al wat men wenscht, men krijgt er toch nog wel een deel van. Kwalijk. Wat heeft men aan een wiel van een Koets? Het is hierin dat de kneep ligt, en het spreekwoord behoort onder de verbloemde uitdrukkingen, waar-

meê men iets anders zegt en te verstaan geeft dat men uitdrukt: 't is gecne aanmoediging voor den eierzuchtige, die naar iets boven zijn stand tracht, maar eene waarschouwing tegen de gevolgen van onberadene pogingen om zich tot staat te verheffen; en zoo heb ik 't nog van een stokoud man hooren gebruiken toen ik een zeer klein kind was.

Men begrijpt, dat in vroeger dagen *een koets* een zeer zeldzaam ding was en aan niet dan Vorstelijke personen eigen, ja by ons onder dezen nog zeer ongewoon, en in Frankrijk-zelf van geen ouden oorsprong. Katharine de Medicis was de eerste Koningin van Frankrijk die een koets gebruikte, daar de Vorstinnen tot dien tijd, of zich in een draagstoel deden overbrengen, of te paard reden. In Londen werd de eerste koets in 1580 gezien. Toen by ons Louïze de Coligny zou ingehaald worden, was er geen koets voor haar te vinden, en zy kwam op een boerenwagen met wit linnen overspannen. Naar een koets te trachten, is dus in den stijl van den tijd toen dit spreekwoord opkwam en in zwang raakte, naar iets trachten dat boven 't burgerlijk bereik was, en drukte derhalve eene ongematigde, eene buitensporige eierzucht uit, die haar doel niet bereiken kon dan dóór hachlijke middelen. Door ondernemingen naamlijk, buiten de gewone orde der zaken, boven
de

de kracht eens burgermans, en van dien aart, dat hare mislukking te vreezen was, en dat zy, indien zy mislukten, haren ondernemer misdadig moesten maken. Met één woord: door ondernemingen daar het hoofd meê gemengd was. En daar 't in die tijden gebruikelijk was, om in misdaden van Staat het hoofd des veroordeelden op een pen, en het lichaam (zoo hy ten minste van geene hooge geboorte was) op het rad te stellen, zoo werd deze straf verbloemenderwijze aangeduid door het *wiel*: en te zeggen, *die naar een koets tracht, krijgt er (doorgaands) wel een wiel van*, is niets anders, dan of men zei: Die zich tot te hoogen staat in een Land verheffen wil, komt doorgaands tot de straffe des Hoogverraads. — 't Spreekwoord drukt uit, de gevaarlijkheid van een zulken ondernemingsgeest, en het noodlottig einde waar hy den verblinden staatzuchtige veelal toe brengt. Even zoo zeide men: 't *Is een gouden of ijzeren keten*, dat is, men wordt er of Prins of Galeislaaf meê. Maar het eerste spreekwoord duidt tevens de waarschijnlijkheid van dat mislukken aan, hetgeen in het tweede slechts tegen het gelukken overgesteld wordt.

I I.

Zijn *stoute schoenen aantrekken*, zegt men, en niets is algemeener. Voor driehonderd jaar reeds schijnt het zeggen in zwang te zijn geweest; doch wat hebben *schoenen* met *stoutheid* gemeen? Men sprak oudtijds even zoo van *schaamschoenen*, en dit maakt het nog duisterer, wanneer men de wijze waarop dit toegepast werd, in aanmerking neemt. Voor ettelijke honderd jaren sprak men even zoo van *stoute kappen* of *hoeden*. — Laten wy dit alles eenmaal trachten op te helderen; op dat men versta wat men zegt.

Het *stoute schoenen* aantrekken wordt juist niet gezegd by gelegenheden die dapperheid vorderen, by wezendlijke gevaren. Neen, men gebruikte 't van ouds, voornamelijk ten aanzien van een verzoek, waarin men vreest niet te slagen, en zie hier den sleutel! Een afgeslagen verzoek, een *repulsie* (als men met een in beteekenis algemeener Onduitsch woord pleegt te zeggen) werd een

een *blauwe schein* genoemd, 't geen, zoo algemeen als het op alle afwijzing slaat, byzonder aan die van een huwelijksverzoek eigen gemaakt en gebleven is, als pijnlijkst vallende. Doch de uitdrukking is niet te min en in oorsprong, en in voortdurende toepassing, algemeen. — Om zich aan een zoodanige blauwe schein bloot te stellen moest men zich harden, en daartegen wapenen. Hoe wapent men zich daartegen? Met *tibialia* aan te doen, by ons *stootscheenen*. En zie daar 't ware woord: *zijn stootscheenen aandoen*, hetgeen toen men geene ijzeren wapenrustingen meer kende, in *stoute schoenen* veranderde, even als het met zoo vele oude spreekwijzen gegaan is, deels onnoozel uit misverstand, en deels uit dartele spotterny moedwillig verminkt en verbasterd. Men noemde die scheinwapenen, ook wel *scheenbergen* en *scheenplaten*, maar de eigenlijke naam was die van *stootscheenen*.

Wat *stoute kappen* betreft, dit is zeer oud, maar geen Nederduitsche spreekwijze. Ik vond deze uitdrukking reeds in de EGILS SAGA gemeld, een Levenshistorie in verzen van *Egil*, den zoon van *Skallagrim*, of den *kalen Grim* (dus genoemd omdat hy op zijn vijf- en twintigste

ste jaar reeds kaal van hoofd was,) en kleinzoon van *Kwelldulf*, dat is Avondwolf, welke Ijs- of Noorlanders alle onder Harald, Koning van Noorwegen, de schoongelokte bygenaamd, die zoon was van Halfdan den zwarte, geleefd hebben, om wiens gevoeligheid te ontwijken hy (Egil) zich in het eigenlijk Ijsland vestigde, waarna hy door wapenen en Dichtkunst vermaard werd. Dit werk in de Ijslandsche taal, zoo men meent door *Shorla* of door *Snorro* geschreven, behoort tot het vroegste der middeleeuwen en is allerbelangrijkst. Dus lees ik daar, naar de Koppenhaagsche uitgave van 1809, (zie aldaar bladz. 652,) in het vers van Egil-zelfen:

Riks Konungs
Reidi fengna.
Dróg ek diarfhött
Um dauckva skör.
Let ec herfi
Heim um sottan.

Dat is: „Des machtigen Konings toorn ik ving
„ (trof my); [maar] ik deed aan [den] stou-
„ ten kap op het zwarte hoofd, [en] ik be-
„ zocht des Heirvoerders huis.”

Men merke op, dat dit *reidi* de oorsprong van ons *wreed* en 't Oud-engelsche *wroth*, nu *wrath*,

is.

is. *Diarf* is verwant met ons *durf*; *hüt* is ons *hoed*; en *ec let sothan*, is als in 't Engelsch *I do seek*, en 't zelfde met ons oude *ik laat bezoeken*, voor *ik bezoek*; waarvan wy nog in constructione inverfa van den zoogenoemden Modus conjunctivus, *Laat ik bezoeken* zeggen, 't geen men zoo dwaaslijk in *laat my* bederft, schoon dit een vragen om vergunning, in plaats van een wil en zelfopwekking is. — Zie daar den *stouten*, den *bemoedigenden kap*, den *durfkap*, waarmee het *stout* van de *stoute schoenen*, in zin, maar als woord niet, gemeenschap heeft.

Aldegonde in zijne *Byencorf* (II, 1, ni fallor) zegt van iemand: „die doch *zijn*en SCHAEM-, „SCHOEN overlang heeft *uytghedaen*.” De spreekwijze echter is niet van den geleerden Marnix, want men vindt haar vóór hem, en ook Kiliaan heeft haar opgeteekend en door *deponere pudorem* verklaard. In zich-zelfs is *schaamschoen* niets dan onzin: want noch om zich te schamen, noch om zijne schaamte te bedekken trekt men schoenen aan. Het *schaamtekleed uittrekken* verstaat zich, gelijk men ook in dezen zin de *schaamte uittrekken* (*exuere pudorem*, tanquam vestem) zegt, in betrekking tot het ἄμα δε κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή,

P

van

van Herodotus. Maar men ziet duidelijk dat dit woord van schaamschoenen, in tegenstelling van *stoute schoenen*, (waarmeê men de schaamte verbannen waande) aangevoerd wordt, als of men kamermuilen tegen jachtlaarzen over stelde. Deze uitdrukking is derhalve geheel onverstandig en heeft ook geen loop behouden.

I I I.

Algemeen is het zeggen by ons van een kinderlooze: *Hy heeft kind noch kraai*. Weet men ook, hoe die *kraai* by het *kind* te pas komt? Eer men de moeite neemt van hier na te gisfen, zal ik hier aanmerken dat de uitdrukking zeer oud is, maar voor het woord *kraai*, dat van *kract* heeft. — Dus lees ik in een overoude op perkament geschreven Roman, die juist voor my ligt:

*Want hine heeft kint noch craet,
En sijn goet mi te steruen lestaet,
Lcue ik langh' of mine kind'.*

Mis-

Mischien kunnen eenigen mijner Lezers dit woord *craet* ook niet t' huis brengen; doch met de algemeene Taalgeleerdheid van tegenwoordig zal het hun aan geene onderrechting kunnen mangelen, en ik mag hen naar de gezagvoerende Leeraars verwijzen.

WB 3A.

B.L.

W.B. 36

B.L.

W.B. 36

